

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Kraków, dnia 18 maja 2016 r.

Poz. 3125

UCHWAŁA NR XX/160/2016 RADY MIEJSKIEJ W WADOWICACH

z dnia 27 kwietnia 2016 roku

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami gminy Wadowice na lata 2016-2019

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz.U. z 2016 r. poz. 446) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity: Dz.U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.)

Rada Miejska w Wadowicach uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Wadowice na lata 2016-2019, stanowiący załącznik do niniejszej Uchwały.

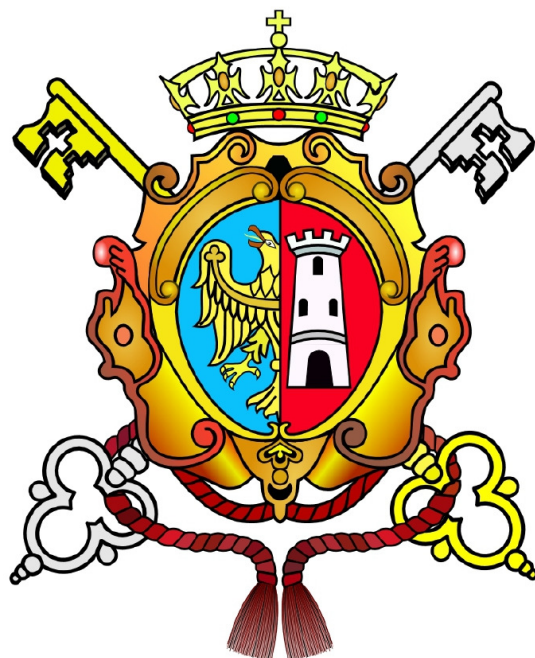
§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Wadowic.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej w Wadowicach
Józef Cholewka

Załącznik
do Uchwały Nr XX/160/2016
Rady Miejskiej w Wadowicach
z dnia 27 kwietnia 2016 roku

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY WADOWICE NA LATA 2016 - 2019

OPRACOWANIE:
Jakub Danielski
ewidencjazabytkow@gmail.com

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

WADOWICE, LUTY 2016**Spis treści**

1. Wstęp	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	13
4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	18
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	26
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2016 - 2019 z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy	26
5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	37
5.2.1. Charakterystyka gminy	37
5.2.2. Zarys historii obszaru gminy	38
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	41
5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	42
5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ruchomych w gminie Wadowice	43
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	44
5.5. Zabytki archeologiczne	56
5.6. Krajobraz kulturowy i zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	58
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	88
7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Wadowice	92
8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami	94
9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	95
9.1. Dotacje	96
9.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	104
9.3. Środki europejskie	105
10. Realizacja i finansowanie przez gminę Wadowice zadań z zakresu ochrony zabytków	109
11. Bibliografia	112
12. Spis tabel i zdjęć	113

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

1. Wstęp

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.) nakłada na gminy obowiązek sporządzenia Gminnego programu opieki nad zabytkami. Opracowanie programu oparte jest na wytycznych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, zawartych w poradniku metodycznym Gminny program opieki nad zabytkami, opracowanym przez zespół Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w 2008 r. Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców.

Gminny program opieki nad zabytkami sporządzany jest przez Burmistrza, następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty w formie uchwały przez Radę Miejską. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Burmistrz przedstawia Radzie Miejskiej sprawozdanie z wykonania programu. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

Gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Służy podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Gminny program opieki nad zabytkami ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania są skierowane na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny program opieki nad zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne, na okres czterech lat Gminnego programu opieki nad zabytkami.

W świetle ustawy ochrona zabytków to aktywność administracji publicznej, która ma na celu stworzenie sprzyjających okoliczności prawnych, finansowych i organizacyjnych, służących zachowaniu, zagospodarowaniu i utrzymaniu zabytków, zapobieganie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu, uszczupleniu zasobów zabytków, a także kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków oraz uwzględnianie tych zadań w kształtowaniu polityki planistycznej i środowiskowej. Terminem opieka nad zabytkami ustawa obejmuje działania właścicieli zabytków, które tworzą warunki dla naukowego badania zabytków, prowadzenia przy nich prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, zabezpieczenia i utrzymania ich samych oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie oraz popularyzowania i upowszechniania wiedzy o nich. W ustawie określono kwestie związane z ochroną i zarządzaniem dziedzictwem kulturowym, a szczególnie zagadnienia tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, organizację organów ochrony zabytków (zadania i kompetencje w zakresie ochrony zabytków wykonuje Generalny Konserwator Zabytków w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków działający w imieniu wojewodów), zakres i formy ochrony zabytków (którymi są: wpisanie do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego), a także zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Zapisy ustawy, zwłaszcza w punktach dotyczących form ochrony zabytków, są komplementarne do zapisów ustaw: o samorządzie terytorialnym (t. j. Dz. U. 2015 poz. 1515), o planowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. 2015 poz. 199) oraz o ochronie przyrody (t. j. Dz. U. 2015 poz. 1651, ze zm.). Ponadto, ustawa dookreśla zakres zadań dotyczących ochrony zabytków i opieki nad nimi administracji samorządu gminnego i powiatowego.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy, wyznacza cele opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami i są one następujące:

1. Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
2. Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
4. Wyekspozycjonowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

5. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
6. Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
7. Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Ochrona i opieka nad dziedzictwem kulturowym na terenie Rzeczypospolitej Polskiej jest regulowana wieloma aktami prawnymi, które powinny być uwzględniane w opracowywaniu programów opieki nad zabytkami. Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. - Dz. U. nr 78, poz. 483, ze zm.) w przepisach:
 - **Art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.
 - **Art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju oraz (...) udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.
 - **Art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.
- **ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:
 - **Art. 3:** definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie, takie jak: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek, jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia,

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

- **Art. 4:** objaśnia, że ochrona zabytków polega na podejmowaniu w szczególności przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

- **Art. 5:** określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „Opieka nad zabytkami sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury”.

- **Art. 6:** klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

- **Art 7:** reguluje następujące formy ochrony zabytków:

- 1) Wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków.
- 2) Uznanie za pomnik historii, zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego.
- 3) Utworzenie parku kulturowego, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć, na podstawie uchwały, rada gminy po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- 4) Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Dotyczą w szczególności: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Rejestr zabytków - dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat. Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Na podstawie decyzji Wojewódzki Konserwator Zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłoszona jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat. Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków - na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu - w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Pomnik historii - Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może złożyć wniosek, po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Cofnięcie uznania zabytku nieruchomego za pomnik historii następuje w trybie przewidzianym dla jego uznania. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

Park kulturowy - jest formą ochrony zabytków. Tworzony jest w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park może być powoływany przez radę gminy, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- **Art. 16 ust. 1:** wskazuje radę gminy, jako organ tworzący park kulturowy, w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Jest on tworzony na podstawie uchwały, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- **Art. 17:** określa zakazy i ograniczenia dotyczące terenu parku kulturowego, związane z: prowadzeniem robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej, zmianami sposobu korzystania z zabytków nieruchomych, umieszczaniem tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1, składowaniem lub magazynowaniem odpadów.
- **Art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
2. W koncepcji, strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:
1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami”.
- **Art. 19:** wskazuje, że „1. w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę: zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych.
2. W przypadku gdy gmina posiada Gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.
3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków”.
- **Art. 20:** mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego wojewódzkich i miejscowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- **Art. 21:** „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

- **Art. 22:** „4. Wójt (prezydent miasta, burmistrz) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków”.

- **Art. 89:** wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;

2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków”.

- **ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t. j. Dz. U. 2015 poz. 1515, ze zm.), gdzie w art. 7 ust 1 pkt. 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

- **ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (t. j. Dz. U. 2015 poz. 199, ze zm.). Ustawa określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej oraz zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Ustawa, mówi także, że w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, uwzględnia się wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
- **ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane** (t. j. Dz. U. 2013 poz. 1409, ze zm.). Ustawa ta normuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbiórki obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych dziedzinach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności, między innymi o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- **ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska** (t. j. Dz. U. 2013 poz. 1232, ze zm.), która mówi między innymi o tym, że ochrona środowiska polega na zachowaniu wartości kulturowych.
- **ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (t. j. Dz. U. 2015 poz. 1651, ze zm.), której przepisy określają między innymi kompetencje dotyczące wycinki i pielęgnacji drzew, na terenach objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (t. j. Dz. U. 2015 poz. 1774). W rozumieniu ustawy, celem publicznym jest między innymi: opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa określa między innymi postępowanie wobec nieruchomości objętych prawną ochroną konserwatorską.
- **ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (t. j. Dz. U. 2012 poz. 406, ze zm.). Ustawa precyzuje, że działalność kulturalna polega na upowszechnianiu i ochronie kultury (art. 1 ust. 1). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. (art. 1 ust. 2). Mecenat nad działalnością kulturalną sprawują też jednostki samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4). Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym (art. 9 ust. 1 i 2). Instytucje kultury, a zwłaszcza jednostki organizacyjne mające na celu opiekę nad zabytkami, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, ogniska artystyczne, domy pracy twórczej - prowadzą w szczególności działalność w zakresie upowszechniania kultury. Do podstawowych zadań tych instytucji należy między innymi sprawowanie opieki nad zabytkami.
- **ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie** (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1118, ze zm.). W ramach ustawy, gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia).
- **ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, tzw. Ustawa Krajobrazowa** (t. j. Dz. U. 2015 poz. 774, ze zm.). Ustawa definiuje pojęcie reklamy, sztyldu, krajobrazu, krajobrazu kulturowego, krajobrazu priorytetowego. Nakłada też m.in. obowiązek sporządzania przez samorząd wojewódzki audytu krajobrazowego, w którym mają być zdefiniowane obszary krajobrazów priorytetowych, gdzie sejmik województwa ma mieć możliwość ustalania norm dotyczących wysokości, kształtu budynków i ewentualnego stosowania materiałów miejscowych lub tradycyjnej

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

architektury. Ustawa wprowadza kary za nielegalne reklamy. Ponadto daje samorządom możliwość uchwalenia lokalnego kodeksu reklamowego, w którym określone zostaną zasady sytuowania m.in. nośników reklam.

Zasady ochrony zabytków, znajdujących się w muzeach i bibliotekach, zostały określone w:

- **ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach** (t. j. Dz. U. 2012 poz. 987, ze zm.). Określa podstawowe ramy i zasady funkcjonowania polskich muzeów. Według przepisów ustawy „Muzeum jest jednostką organizacyjną nie nastawioną na osiągnięcie zysku, której celem jest trwała ochrona dóbr kultury, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie kontaktu ze zbiorami” (art. 1).

Zgodnie z ustawą muzeum realizuje powyższe cele poprzez:

- „1) gromadzenie dóbr kultury w statutowo określonym zakresie,
- 2) katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych muzealiów,
- 3) przechowywanie gromadzonych dóbr kultury, w warunkach zapewniających im właściwy stan zachowania i bezpieczeństwo, oraz magazynowanie ich w sposób dostępny do celów naukowych,
- 4) zabezpieczanie i konserwację muzealiów oraz, w miarę możliwości, zabezpieczanie stanowisk archeologicznych oraz innych nieruchomości obiektów kultury materialnej i przyrody,
- 5) urządzenie wystaw,
- 6) organizowanie i prowadzenie badań, ekspedycji naukowych oraz prac wykopaliskowych,
- 7) prowadzenie działalności edukacyjnej,
- 8) udostępnianie zbiorów do celów naukowych i edukacyjnych,
- 9) zapewnianie właściwych warunków zwiedzania i korzystania ze zbiorów,
- 10) prowadzenie działalności wydawniczej” (art. 2).

Gmina jako podmiot tworzący (lub przejmujący) muzeum zobowiązana jest do:

- 1) zapewnienia środków potrzebnych do utrzymania i rozwoju muzeum,
 - 2) zapewnienia bezpieczeństwa zgromadzonym zbiorom,
 - 3) sprawowania nadzoru nad muzeum.
- **ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach** (t. j. Dz. U. 2012 poz. 642, ze zm.). Mówi, iż biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Ochronę materiałów archiwalnych regulują przepisy:

- **ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach** (t. j. Dz. U. 2015 poz. 1446, ze zm.).

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Dokumenty, do których odwołuje się Gminny program opieki nad zabytkami połączono na trzech poziomach: ogólnokrajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym. Są to różnego rodzaju strategie, studia i programy.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice zbieżny jest ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w następujących dokumentach:

- **Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami**

Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, opracowane przez zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury pod przewodnictwem prof. dr hab. Bogumiły Rouby, są niezwykle ważnym dokumentem, związanym z ochroną zabytków w Polsce. W dokumencie zapisano między innymi: „Ochrona i konserwacja zabytków jest istotnym elementem polityki kulturalnej Państwa, są one bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia. (...) Ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem ważnym w interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki”.

W opracowaniu zostały zawarte cele i zadania dla Programu Krajowego. Stwierdzono, że „celem Programu jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce”.

Za istotne, uznano przypomnienie podstawowych zasad konserwatorskich porządkujących sferę ochrony zabytków, które dotyczą konserwatorów, pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, pracowników budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych.

Podstawowe zasady konserwatorskie:

- zasady *primum non nocere* (z łac. - po pierwsze nie szkodzić);
- zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
- zasady minimalnej niezbędnej ingerencji;
- zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
- zasady czytelności i odróżnialności ingerencji;
- zasady odwracalności metod i materiałów;
- zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

W dokumencie do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyznaczone zostały następujące założenia w zakresie:

- uwarunkowań dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami: określenie stanu zabytków: nieruchomości, ruchomych i archeologicznych oraz stanu zabytków techniki, pomników historii i obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO. Dodatkowo ocena stanu służb związanych z ochroną i opieką nad zabytkami i stan uregulowań finansowych, organizacyjnych i prawnych.
 - działań o charakterze systemowym: powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa; przygotowanie strategii i głównych założeń ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadzenie jej do polityk sektorowych.
 - systemu finansowania: stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.
 - dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania: co oznacza ujednoczenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych.
 - kształcenia i edukacji: kształcenie profilaktyczne, podyplomowe i system uznawalności wykształcenia, edukacja społeczeństwa, edukacja właścicieli i użytkowników.
 - współpracy międzynarodowej: współpraca z instytucjami i organizacjami, współpraca w obszarze Europy Środkowej.
- **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013 wraz z Uzupełnieniem na lata 2004 - 2020**

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2013, przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r., rozwinięta w 2005 r., poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020, jest podstawowym dokumentem rządowym, w którym w oparciu o rzetelną analizę podjęto próbę określenia zasad polityki kulturalnej państwa w warunkach rynkowych. Stanowi ona podstawę do dalszych systemowych rozwiązań w dziedzinie kultury. Misją tej strategii jest „zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Uznając kulturę za jeden z podstawowych czynników rozwoju regionów zapisano w strategii następujące priorytety:

- wzrost efektywności zarządzania kulturą,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury,

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- poprawa warunków działalności artystycznej,
- efektywna promocja twórczości,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej przez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020 wprowadza programy operacyjne służące realizacji strategii. Jednym z nich jest Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

W programie wyróżnione zostały dwa komplementarne priorytety:

- rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym zadaniem priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, kompleksowa ich rewaloryzacja, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.
- zadania związane z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

- **Strategia Rozwoju Kraju 2020 - Aktywne społeczeństwo, Konkurencyjna gospodarka, Sprawne państwo**

Strategia Rozwoju Kraju 2020 została uchwalona przez Radę Ministrów w dniu 25 września 2012 r. Jest to główna strategia rozwojowa w średnim horyzoncie czasowym, wskazuje strategiczne zadania państwa, których podjęcie w perspektywie najbliższych lat jest niezbędne, by wzmocnić procesy rozwojowe.

Strategia wyznacza trzy obszary strategiczne, w których będą się koncentrować główne zadania:

1. Sprawne i efektywne państwo;
2. Konkurencyjna gospodarka;
3. Spójność społeczna i terytorialna.

W Strategii pojawiają się zapisy mówiące o wprowadzeniu obowiązku sporządzania planów zagospodarowania przestrzennego obszarów funkcjonalnych obejmujących obszary miejskie, a w szczególności metropolitalne, tereny wrażliwe rozwojowo, związane z ochroną między innymi dziedzictwa kulturowego (Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem, Priorytet I.1.5. Zapewnienie ładu przestrzennego).

Drugim ważnym, podkreślonym przez strategię obszarem jest digitalizacja zasobów dziedzictwa narodowego oraz zapewnienie właściwego ich przechowywania (Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych, Priorytet II.5.3.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Zapewnienie odpowiedniej jakości treści i usług cyfrowych; Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych, Priorytet III.2.1. Podnoszenie jakości i dostępności usług publicznych).

Ponadto wspierany będzie rozwój infrastruktury społecznej - w tym infrastruktury kulturalnej- oraz działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, co stanowi ważny czynnik rozwoju i podnoszenia atrakcyjności gminy (Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych, Priorytet III.3.2. Wzmacnianie ośrodków wojewódzkich).

- **Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020**

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 została przyjęta uchwałą nr 104 przez Radę Ministrów dnia 18 czerwca 2013 r. Jest jedną z dziewięciu tzw. strategii zintegrowanych, służących wdrożeniu SRK 2020. Jako cel główny wskazano w niej wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno - gospodarczym Polski, w którego ramach określono cztery cele szczegółowe. W kontekście ochrony zabytków i opieki nad nimi wskazać można czwarty z celów „Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego”, a zwłaszcza jego priorytet 4.1. „Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej”. Wytyczone tutaj kierunki działań to:

4.1.1. Tworzenie warunków wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Walory i potencjał tkwiący w dziedzictwie kulturowym są postrzegane w strategii jako „kluczowy element potencjału kulturowego”, a tym samym jedna z „szans rozwojowych dla całego społeczeństwa”. W strategii podnosi się także kwestię znaczenia aktywnej partycypacji społecznej w ochronie zabytków i opiece nad nimi.

- **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2014 - 2017**

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014 - 2017 przyjęty został w dniu 24 czerwca 2014 r. przez Radę Ministrów. Dokument ma usprawnić nadzór nad służbami konserwatorskimi oraz określić źródła finansowania inwestycji i procedur administracyjnych związanych z wydawaniem decyzji oraz przyznawaniem funduszy na prace podejmowane w obiektach zabytkowych.

Uchwalony program jest pierwszym dokumentem porządkującym działania organów sprawujących opiekę nad zabytkami. Z programu będą pochodzić fundusze między innymi na szkolenia dla urzędników i ujednoczenie kwestii formalnych. Wśród zadań uwzględnionych w przyjętym dokumencie znalazło się porządkowanie rejestru zabytków oraz przygotowanie zasad oceny stanu zachowania zabytków

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

nieruchomych. Program ma na celu także zwiększenie uspołecznienia ochrony zabytków i opieki nad zabytkami poprzez promowanie takich narzędzi jak konkursy, konsultacje z mieszkańcami i współpraca z mediami. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego zamierza przeznaczyć na jego realizację 26,5 mln zł. Dokument doprecyzowuje ponadto kompetencje samorządów w zakresie realizowania projektów konserwatorskich i rewitalizacyjnych. Zgodnie z nowymi ustaleniami Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Generalnego Konserwatora Zabytków, w ciągu najbliższych 3 lat zaangażowanie samorządów w opiekę nad zabytkami powinno znacznie wzrosnąć.

- **Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030 (KZPK 2030)**

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030, przyjęta została uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe. Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów poprzemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

4.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Przy sporządzaniu Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Wadowice omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy wynikające z dokumentów na poziomie:

- **wojewódzkim:** Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011- 2020 - „Małopolska 2020. Nieograniczone możliwości”, Program Strategicznego Dziedzictwa i Przemysłu Czasu Wolnego, Subregionalny Program Rozwoju 2014 - 2020, Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2014 - 2017, Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego;
- **powiatowym:** Strategia Rozwoju Powiatu Wadowickiego na lata 2015 - 2020, Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wadowickiego na lata 2012 - 2016, Program ochrony środowiska dla powiatu wadowickiego na lata 2014 - 2021.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019 jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi w wojewódzkich i powiatowych dokumentach programowych oraz z dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy.

Dokumenty opracowane na poziomie województwa i powiatu:

- **Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011 - 2020 - „Małopolska 2020. Nieograniczone możliwości”**

Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011 - 2020 - „Małopolska 2020. Nieograniczone możliwości została przyjęta 26 września 2011 r. przez Sejmik Województwa Małopolskiego. Wyznana one cele „które - jako społeczność regionalna - możemy i chcemy osiągnąć w perspektywie roku 2020”.

Wizją władz regionu jest, aby: „Małopolska była atrakcyjnym miejscem życia, pracy i spędzania czasu wolnego, europejskim regionem wiedzy i aktywności, silnym wartościami uniwersalnymi, tożsamością i aspiracjami swoich mieszkańców, świadomie czerpiącym z dziedzictwa i przestrzeni regionalnej, tworzącym szansę na rozwój ludzi i nowoczesnej gospodarki”.

Główny cel: Efektywne wykorzystanie potencjałów regionalnej szansy dla rozwoju gospodarczego oraz wzrost spójności społecznej i przestrzennej Małopolski w wymiarze regionalnym, krajowym i europejskim.

Realizacja głównego celu oparta na działaniach w siedmiu obszarach:

1. Gospodarka wiedzy i aktywności;
2. Dziedzictwo przemysłu czasu wolnego;
3. Infrastruktura dla dostępności komunikacyjnej;
4. Krakowski obszar metropolitalny i inne subregiony;
5. Rozwój miast i terenów wiejskich;
6. Bezpieczeństwo ekologiczne, zdrowotne i społeczne;
7. Zarządzanie rozwojem województwa.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Obszar drugi obejmuje zagadnienia związane z ochroną dziedzictwa kulturowego województwa. Celem strategicznym tego obszaru jest: „Wysoka atrakcyjność Małopolski w obszarze przemysłów czasu wolnego dzięki wykorzystaniu potencjału dziedzictwa regionalnego i kultury”. W obszarze tym zostały wyodrębnione cztery kierunki polityki rozwoju:

- Ochrona małopolskiej przestrzeni kulturowej;
- Zrównoważony rozwój infrastruktury oraz komercjalizacja usług czasu wolnego;
- Kształcenie kadr dla rozwoju i obsługi przemysłów czasu wolnego;
- Wzmocnienie promocji dziedzictwa regionalnego oraz oferty przemysłów czasu wolnego.

Wszelkie cele i zadania w ramach obszaru nr 2: Dziedzictwo i przemysły czasu wolnego zakładają efektywne wykorzystanie zasobów dziedzictwa regionalnego (zarówno kulturowego, jak i przyrodniczego) dla wzmocnienia zewnętrznej konkurencyjności regionu Małopolski oraz poprawy jego atrakcyjności jako miejsca zamieszkania i spędzania czasu wolnego.

- **Program Strategicznego Dziedzictwo i Przemysły Czasu Wolnego**

Samorząd województwa małopolskiego przygotowuje 10 programów strategicznych, które stanowią będą najważniejsze narzędzia zarządzania rozwojem regionu - w ramach realizacji Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011 - 2020. Programy te mają zapewnić jak najlepsze wykorzystanie atutów regionu oraz niwelację zdiagnozowanych problemów/ barier. Zawierają propozycje przedsięwzięć kluczowych dla osiągnięcia wyznaczonych celów. W marcu 2013 r. Zarząd Województwa Małopolskiego przyjął projekty 9 programów, w tym Dziedzictwo i Przemysły Czasu Wolnego.

Celem głównym programu Dziedzictwo i Przemysły Czasu Wolnego jest podniesienie konkurencyjności regionu w oparciu o aktualne i innowacyjne walory dziedzictwa kulturowego i kultury oraz atrakcyjność turystyczną, a także stymulowanie, wspieranie, modelowanie postaw otwartych, aktywnych i kreatywnych. Sformułowane zostały 4 priorytety, w tym 1 wprost odnoszący się do dziedzictwa kulturowego - Wzmocnienie źródeł tożsamości poprzez ochronę zasobów dziedzictwa, jego rewaloryzację, kształtowanie krajobrazu kulturowego, rewitalizację przestrzeni oraz odczytywanie i interpretację znaczeń kulturowych. W ramach priorytetu zaplanowano 3 działania:

- 1) Działanie 1.1 Przeszłość przyszłości. Prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy zabytkach;
- 2) Działanie 1.2 Dla dziedzictwa - Opis i interpretacja dziedzictwa oraz podnoszenie kompetencji kulturowych;
- 3) Działanie 1.3 Kompleksowe programy rewitalizacji społecznej i ekonomicznej oraz kształtowanie przestrzeni. Wyznaczone priorytety i działania odzwierciedlają założenia określone w Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego 2011 - 2020

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

oraz mieszczą się w ogólnym zarysie zasad wsparcia w perspektywie finansowej 2014 - 2020.

- **Subregionalny Program Rozwoju do roku 2020**

Subregionalny Program Rozwoju do roku 2020 (SPR) został przyjęty uchwałą nr 1810/15 Zarząd Województwa Małopolskiego z dnia 29 grudnia 2015 r. SPR jest dokumentem programowym o charakterze wykonawczym w stosunku do Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011 - 2020 i komplementarnym wobec Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa. Jednocześnie SPR jest jednym z trzech instrumentów terytorialnych, poprzez który wdrażany będzie Regionalny Program Operacyjny Województwa Małopolskiego na lata 2014 - 2020 (RPO WM).

SPR jest instrumentem służącym wdrożeniu zasady zintegrowanego podejścia terytorialnego do rozwoju w wymiarze gospodarczym, społecznym i terytorialnym wynikającym z dokumentów strategicznych na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym. SPR określa zatem politykę Województwa Małopolskiego wobec pięciu subregionów funkcjonalnych. Tym samym SPR stanowi ofertę Samorządu Województwa Małopolskiego dla partnerów z sektora samorządowego, gospodarczego i społecznego mającą na celu uruchomienie oddolnych inicjatyw w celu wykorzystania wewnętrznych potencjałów dla zbudowania specjalizacji poszczególnych subregionów. Silne zróżnicowanie wewnętrzne Małopolski oraz potrzeba wzmocnienia oddolnego podejścia do polityki rozwoju województwa, wymagają podjęcia działań, których głównym celem jest: wysoki potencjał ekonomiczny oraz spójność społeczna i przestrzenna małopolskich subregionów.

W rozdziale 2.10. Dziedzictwo i przemysły czasu wolnego, omówiono zasoby dziedzictwa kulturowego regionu. Spośród 14 obiektów z Polski wpisanych na prestiżową Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO, aż 6 miejsc lub zespołów obiektów znajduje się w Małopolsce. Na koniec 2013 roku spośród 47 400 obiektów wpisanych do małopolskiej wojewódzkiej ewidencji zabytków, do wojewódzkiego rejestru zabytków nieruchomych wpisanych było 5 079 obiektów. Do wojewódzkiego rejestru zabytków ruchomych wpisanych było 31 479 obiektów.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

• Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2014 - 2017

Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2014 - 2017 został przyjęty uchwałą nr LI/822/14 przez Sejmik Województwa Małopolskiego dnia 26 maja 2014 r. Jest to kontynuacja i rozwinięcie Wojewódzkiego programu ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Małopolski przyjętego uchwałą nr XXXVII/469/05 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 3 października 2005 r., a następnie Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2010 - 2013 przyjętego uchwałą nr LII/843/10 Sejmiku Województwa Małopolskiego dnia 8 listopada 2010 r.

Celem opracowania jest stworzenie i wdrożenie nowego modelu rozwoju przestrzeni kulturowej, będącej przestrzenią spójną, innowacyjną, produktywną i kreatywną w dziedzinie nauki i kultury, wykorzystującą zasoby dziedzictwa kulturowego, która zapewni mieszkańcom Małopolski wysoką jakość życia w oparciu o pomyślność gospodarczą i szacunek dla dziedzictwa. Najważniejszym wyzwaniem pozostaje skorelowanie polityki ochrony przestrzeni kulturowej z polityką rozwoju regionalnego i strategią zrównoważonego zagospodarowania województwa. Zdefiniowana w ramach programu misja brzmi następująco: PRZESZŁOŚĆ PRZYSZŁOŚCI - ambitne i wieloaspektowe wskazywanie wartości krajobrazu kulturowego, a także zintegrowanie działań na rzecz wzmocnienia systemu ochrony i opieki nad regionalnym dziedzictwem oraz świadomego wykorzystywania jego zasobów dla rozwoju regionu i poprawy jakości życia mieszkańców.

Celem strategicznym jest zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego Małopolski dla rozwoju gospodarczego regionu i zapewnienia wysokiej jakości życia Małopolan. Wyznaczono 2 cele kierunkowe, w ramach których określono 5 priorytetów oraz 33 kierunki działań, stanowiące wytyczne horyzontalne ułatwiające prowadzenie skutecznej polityki ochrony regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz sprawowania właściwej opieki właścicielskiej nad posiadanymi dobrami kulturowymi:

Cel kierunkowy 1. Skuteczna ochrona regionalnej przestrzeni kulturowej i wartości kulturowych;

Priorytet 1. Zachowanie historycznej ciągłości i autentyczności regionalnego dziedzictwa kulturowego;

Priorytet 2. Zachowanie historycznej wielokulturowości regionu, tradycji i tożsamości regionalnej i lokalnej;

Cel kierunkowy 2. Funkcjonalne zarządzanie regionalną przestrzenią kulturową;

Priorytet 1. Aktywność społeczna i emocjonalne zaangażowanie w opiekę nad regionalnym i lokalnym dziedzictwem kulturowym;

Priorytet 2. Efektywne zarządzanie regionalnym dziedzictwem kulturowym;

Priorytet 3. Ekonomiczne zorientowanie regionalnego dziedzictwa kulturowego.

W ramach wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami wyznaczono także propozycje konkretnych zadań programowych o randze ponadlokalnej (katalog

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

otwarty), wynikające z przyjętych priorytetów i uwzględniające wyniki analizy strategicznej ochrony dziedzictwa kulturowego w regionie, wytyczne dokumentów planistycznych i rekomendacje służb ochrony zabytków. Dotyczą one w szczególności: zabytków zagrożonych, wymagających prac ratunkowych, zabytków o znaczeniu regionalnym, posiadających duże znaczenie artystyczne i historyczne, obszarów zaproponowanych do objęcia ochroną prawną, a także zasobów dóbr kultury współczesnej zidentyfikowanych w województwie małopolskim. Zakłada się współdziałanie wszystkich szczebli jednostek samorządu terytorialnego w województwie z instytucjami rządowymi i organizacjami pozarządowymi, placówkami badawczymi, środowiskami naukowymi, podmiotami gospodarczymi i właścicielami lub użytkownikami zabytków - dla realizacji celów i zamierzeń określonych w programie.

- **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego**

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego został przyjęty uchwałą nr XV/174/03 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 22 grudnia 2003 r. Plan zagospodarowania przestrzennego jest podstawowym instrumentem regionalnej polityki przestrzennej, której kształtowanie i prowadzenie należy do zadań samorządu województwa. Podstawowym zadaniem planu jest określenie celów, zasad oraz kierunków gospodarowania przestrzenią województwa, stanowiące rozwinięcie długofalowej polityki regionalnej, która została zawarta w „Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego”. Dodatkowo, ważnym elementem jest wykreowanie jak najlepszych warunków przestrzennych do realizacji priorytetów inwestycyjnych, ujętych w „Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego” oraz programach krajowych i wojewódzkich.

W tomie pierwszym (Uwarunkowania rozwoju), rozdział trzeci (Uwarunkowania kulturowe), podpunkt drugi, zostają wskazane elementy, które miały wpływ na bogate dziedzictwo kulturowe tego regionu. Składają się na nie zarówno zabytki architektury, budownictwa, sztuki, archeologii (sfera materialna), ale także tradycje oraz zwyczaje (sfera niematerialna). Teren województwa małopolskiego jest bogaty w obiekty i zespoły zabytkowe. Zachowały się tu liczne przykłady architektury sakralnej, obiekty rezydencjonalne, obronne, mieszkalne, użyteczności publicznej, zabytki techniki, etnograficzne oraz układy przestrzenne miast, wsi i uzdrowisk.

Zgodnie z założeniami planu, dziedzictwo kulturowe stanowić ma trwały element krajobrazu województwa małopolskiego. Wśród tematycznych celów wymienić można między innymi:

- ochronę i rewaloryzację zasobów dziedzictwa kulturowego dla podniesienia poziomu wiedzy, świadomości historycznej oraz edukacji społeczeństwa, a także możliwości ich wykorzystania;
- wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla ochrony tożsamości regionalnej oraz promocji województwa i jego rozwoju gospodarczego;

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- kształtowanie harmonijnego krajobrazu poprzez prawidłowe kształtowanie struktur przestrzennych od skali urbanistycznej po rozwiązania architektoniczne.

- **Strategia Rozwoju Powiatu Wadowickiego na lata 2015 - 2020**

Strategia Rozwoju Powiatu Wadowickiego na lata 2015 - 2020 została przyjęta uchwałą nr XLI/496/14 Rady Powiatu w Wadowicach z dnia 3 listopada 2014 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Powiatu Wadowickiego na lata 2009 - 2015.

Strategia jest podstawowym dokumentem dla samorządu powiatu. Określa ona obszary, cele oraz kierunki interwencji polityki rozwoju, wskazuje również obszary problemowe wymagające poprawy. Strategia ma pełnić kluczową rolę w kształtowaniu postępowania samorządu powiatowego w perspektywie najbliższych lat.

Misja powiatu wadowickiego: Zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy powiatu wadowickiego jako atrakcyjnego i bezpiecznego miejsca zamieszkania, pracy, edukacji, inwestowania i wypoczynku w przyjaznym środowisku.

Wizja powiatu wadowickiego: Powiat Wadowicki przyjaznym miejscem do zamieszkania, pracy i spędzania wolnego czasu.

Cel strategiczny: Powiat wadowicki regionem opartym na wiedzy, aktywności zawodowej i przedsiębiorczości mieszkańców.

Jednym z czterech wyznaczonych obszarów jest - Obszar II: Turystyka, potencjał dziedzictwa regionalnego i kultury. W tym obszarze wyznaczono cztery główne kierunki polityki rozwoju województwa. Pierwszym z nich jest ochrona małopolskiej przestrzeni kulturowej. Związane z zupełnie nowym podejściem do kwestii związanych z zasobami dziedzictwa kulturowego oraz przyrodniczego. Drugim kierunkiem jest zrównoważony rozwój infrastruktury oraz komercjalizacja usług czasu wolnego. Zrównoważony i kompleksowy rozwój turystyki w Małopolsce jest niezwykle istotny ze względu na ekonomiczny rozwój regionu. Oferta turystyczna powinna być zróżnicowana, przygotowana w oparciu o specyficzne walory poszczególnych części województwa. Jednocześnie wsparcie powinno być udzielane w taki sposób, aby wykorzystać potencjał miejsc, które mają największy udział w generowaniu dochodów z obsługi ruchu turystycznego. Trzeci kierunek polityki rozwoju województwa na najbliższe lata to kształcenie kadr dla rozwoju i obsługi przemysłów czasu wolnego, do właściwego wsparcia rozwoju sektora turystyki, poprzez mobilizowanie Małopolan do aktywności w dziedzinie kultury fizycznej, sportu i rekreacji, a także do rozwoju kształcenia oraz doskonalenia kadr w dziedzinie szeroko pojętej kultury, obsługi ruchu turystycznego i zawodów ginących.

W Strategii zwrócono uwagę na wzmocnienie promocji dziedzictwa regionalnego oraz oferty przemysłów czasu wolnego. Realizując ten kierunek polityki, podejmowane będą m.in. działania w zakresie edukacji obywatelskiej, budowania właściwych postaw wobec dziedzictwa kulturowego, lepszej współpracy pomiędzy podmiotami sektora publicznego, pozarządowego i prywatnego, dalszej popularyzacji sportu i rozwoju turystyki pielgrzymkowej.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

W ramach obszaru II wyznaczono następujący cel strategiczny, wraz z celami operacyjnymi i kierunkami działań:

Cel strategiczny: Stworzenie kompleksowej oferty spędzania wolnego czasu w powiecie wadowickim.

II.3 Cel operacyjny: Wspieranie rozwoju infrastruktury podnoszącej atrakcyjność turystyczną regionu.

Kierunki działań II.3.1 Tworzenie nowych i modernizacja istniejących szlaków i ścieżek rowerowych na terenie powiatu.

II.3.2 Odnowa i ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego na terenie powiatu.

II. 4 Cel operacyjny: Opracowanie spójnej wizji promocji powiatu.

Kierunki działań II.4.1 Budowa zintegrowanego systemu informacji o atrakcjach turystycznych, bazie gastronomicznej i noclegowej na terenie powiatu.

II.4.2 Promocja potencjału turystycznego i kulturowego powiatu.

II.4.3 Wspieranie i organizacja imprez sportowych i rekreacyjnych, skierowanych do mieszkańców powiatu oraz turystów.

• **Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wadowickiego na lata 2012 - 2016**

Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Wadowickiego na lata 2012 - 2016 został przyjęty uchwałą nr XX/246/12 Rady Powiatu w Wadowicach dnia 10 września 2012 r. Program ma na celu wdrożenie problematyki związanej z zabytkami w obszar zainteresowania władz powiatu. Przejawem tego ma być podejmowanie różnych działań, które mają na celu pomóc w realizacji określonych celów. Partnerami realizacji programu są w szczególności poszczególne gminy powiatu, instytucje oraz organizacje i stowarzyszenia społeczne, aktywne w dziedzinie kultury. Podstawowym narzędziem realizacji programu pozostaje prawo miejscowe, a szczególnie regulacje w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gmin. Istotnym czynnikiem w realizacji programu jest podejmowanie przez poszczególne gminy własnych inicjatyw w zakresie wygospodarowania w swoich budżetach środków finansowych na ochronę zabytków i opiekę nad nimi. Takie działania w istotny sposób mogą się przyczynić do zapewnienia niezbędnego wkładu własnego w projekty finansowane ze źródeł zewnętrznych i pozwolą na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku odrestaurowania kolejnych elementów dziedzictwa kulturowego.

Do najważniejszych celów Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami Powiatu Wadowickiego należą:

- 1) zwiększenie skuteczności ochrony i opieki nad zabytkami;
- 2) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 3) kształtowanie wśród mieszkańców powiatu potrzeby poznawania wiedzy o przeszłości regionu, jego tradycji, poszanowaniu wartości materialnych i niematerialnych;
- 4) podejmowanie działań na rzecz obiektów zabytkowych będących własnością powiatu (pozyskiwanie funduszy, inwestorów, wykonywanie prac remontowych);

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- 5) podnoszenie atrakcyjności zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) zwiększenie społecznej opieki nad zabytkami;
- 7) ustanowienie społecznych opiekunów zabytków;
- 8) popieranie i współpraca przy stworzeniu systemu ochrony krajobrazu kulturowego - objęcie trwałą ochroną obszarów cennych pod względem przyrodniczym, krajobrazowym i kulturowym;
- 9) aktywizacja właścicieli obiektów zabytkowych do inwestycji we własne nieruchomości;
- 10) zasygnalizowanie właścicielom obiektów zabytkowych nie wpisanych do rejestru zabytków o możliwości ubiegania się u Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpis do rejestru zabytków województwa małopolskiego.

- **Program ochrony środowiska dla powiatu wadowickiego na lata 2014 - 2021**

Program ochrony środowiska dla powiatu wadowickiego na lata 2014 - 2021 został opracowany w grudniu 2014 r. Jest to aktualizacja Powiatowego programu ochrony środowiska dla powiatu wadowickiego przyjętego uchwałą nr XVII/93/04 Rady Powiatu Wadowickiego z dnia 29 marca 2004 r. Program jest dokumentem planowania strategicznego, przedstawiającym cele i kierunki polityki ekologicznej powiatu wadowickiego. Program przedstawia podstawy prawne, ogólną charakterystykę powiatu, aktualny stan środowiska, kierunki działań strategicznych wraz z harmonogramem i kalkulacją kosztów oraz wskaźniki monitorowania stopnia realizacji celów założonych w programie.

Strategicznym celem polityki ekologicznej powiatu jest zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego, ochrona zasobów środowiska oraz tworzenie podstaw do zrównoważonego rozwoju społeczno - gospodarczego.

Cel główny programu: Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego oraz ochrona zasobów środowiska dla rozwoju Powiatu wadowickiego, realizowany poprzez następujące priorytety:

1. Poprawa jakości powietrza;
2. Ochrona przed hałasem;
3. Minimalizacja oddziaływania promieniowania elektromagnetycznego;
4. Ochrona zasobów wodnych;
5. Rozwijanie systemu gospodarki odpadami;
6. Przeciwdziałanie występowaniu i minimalizowanie skutków negatywnych zjawisk atmosferycznych, geodynamicznych i awarii przemysłowych;
7. Ochrona i zachowanie środowiska przyrodniczego;
8. Ochrona ekosystemów leśnych;
9. Ochrona zasobów złóż przez oszczędne i zrównoważone gospodarowanie;
10. Zapewnienie bezpieczeństwa biologicznego powiatu;

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

11. Edukacja ekologiczna, kształtowanie i promocja postaw w zakresie ochrony środowiska i bezpieczeństwa publicznego oraz usprawnienie mechanizmów administracyjno - prawnych i ekonomicznych.

Na terenie powiatu istnieją następujące formy ochrony przyrody: pomniki przyrody, Rezerwat Madohora, Park Krajobrazowy Beskidu Małego, Obszary „NATURA 2000”: Beskid Mały (Natura 2000) PLH240023; Cedron (Natura 2000) PLH120060; Dolina Dolnej Skawy (natura 2000) PLB120005; Wiślicka (Natura 2000) PLH120084.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami na lata 2016 - 2019 z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

Władze samorządowe w procesie zarządzania gminą kierują się wytycznymi zawartymi w sporządzonych na poziomie gminnych opracowań, które obejmują całokształt zjawisk i czynników istotnych dla lokalnego rozwoju. Gminny program opieki nad zabytkami jest zgodny z innymi dokumentami gminnymi dotyczącymi różnych aspektów życia społeczno - gospodarczego.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice zgodny jest z następującymi dokumentami:

- **Strategia Rozwoju Gminy Wadowice na lata 2014 - 2020**

Strategia Rozwoju Gminy Wadowice na lata 2014 - 2020 została przyjęta uchwałą nr X/63/2015 przez Radę Miejską w Wadowicach dnia 15 lipca 2015 r. Strategia składa się z dwóch części:

Część I. Diagnoza zasobów Gminy Wadowice: problemy, bariery, potencjały.

Część II. Program rozwoju zasobów Gminy Wadowice.

Najważniejsze cele strategii:

- diagnoza zasobów społecznych i gospodarczych Gminy Wadowice, w tym: analiza przedsiębiorczości lokalnej;
- wyznaczenie obszarów rozwoju, priorytetów strategicznych i zadań wdrożeniowych;
- optymalne wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej i innych funduszy celowych - krajowych i międzynarodowych w perspektywie finansowania 2014 - 2020.

Wizja gminy: Gmina Wadowice jako miejsce ludzi dialogu wyznających uniwersalne wartości. Społeczeństwo kreatywne i zasobne, potrafiące wykorzystać potencjał, kapitał obywatelski, współpracujące i wykorzystujące efekt synergii. Gmina tworzona przez ludzi przedsiębiorczych i gospodarnych. Obszar wygodny do życia dla wszystkich mieszkańców i atrakcyjny turystycznie dla osób chcących podążać szlakami Karola Wojtyły, Papieża, św. Jana Pawła II.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Wyznaczone obszary rozwoju:

- Obszar rozwoju 1. społeczeństwo;
- Obszar rozwoju 2. przestrzeń publiczną;
- Obszar rozwoju 3. gospodarka.

W obszarze 1 w ramach obszaru dziedzictwa kulturowego wyznaczono:

Cel strategiczny 1.2 Jakość i dostępność usług w obszarach: zdrowie - kultura - rekreacja/sport.

Zadanie 1.2.2. Dostępność, jakość i trwałość oferty kulturalnej.

Możliwości i kierunki działania:

1. Sprawne i efektywne zarządzanie kulturą i dziedzictwem kulturowym, w tym rozwój partnerstwa międzysektorowego.
2. Przebudowa, rozbudowa, modernizacja infrastruktury kultury, podnoszenie standardu technicznego i wyposażenia placówek kultury w celu wzmocnienia oferty kulturalnej.
3. Adaptacja obiektów infrastrukturalnych z przeznaczeniem na cele kulturalne.
4. Upowszechnianie kultury oraz wzrost uczestnictwa społeczeństwa w życiu kulturalnym.
5. Zwiększenie dostępu do oferty kulturalnej, podniesienie jej atrakcyjności, zwiększenie potencjału instytucji kultury.
6. Wzmocnienie bazy i oferty kulturalnej w sołectwach.
7. Stworzenie Programu Edukacji Kulturalnej - opracowanie spójnego systemu przy organizacji działań kulturalnych, koordynacja przepływu informacji pomiędzy instytucjami kultury (Wadowickie Centrum Kultury, Wadowicka Biblioteka Publiczna, Ognisko Pracy Pozaszkolnej, NGO, szkoły, rady osiedlowe i sołectkie), edukacja kulturalna.
8. Poszerzanie pakietów edukacyjnych usług kulturalnych powierzanych organizacjom pozarządowym.
9. Współpraca międzysamorządowa i międzysektorowa przy organizacji przedsięwzięć kulturalnych.
10. Współpraca międzynarodowa w zakresie kultury i promocji.
11. Współpraca samorządu z uznanymi i cenionymi artystami.
12. Promowanie i wspieranie lokalnych artystów i twórców.
13. Wspieranie i nagradzanie uczniów za wybitne osiągnięcia artystyczne.

W obszarze 2 w ramach obszaru dziedzictwa kulturowego wyznaczono:

Cel strategiczny 2.1 Gmina wygodna do życia.

Zadanie 2.1.1 Ochrona przestrzeni kulturalnej i tożsamości lokalnej.

Możliwości i kierunki działania:

1. Skoordynowanie zarządzania przestrzennego i priorytetów uznanych za wiodące w rozwoju Gminy - na przykład: rozwój przemysłu turystycznego o wymiernej skali dochodów dla inwestorów i Gminy (z ruchem turystycznym, a nie tylko niskobudżetowym ruchem „odwiedzających”).

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

2. Estetyka przestrzeni publicznej (m.in. niwelacja reklam, estetyka budynków prywatnych, podnoszenie jakości usług handlowych i regionalizacja/ekologizacja usług gastronomicznych, itd.).
3. Działania na rzecz poprawy oraz utrzymania estetyki i ładu przestrzennego.
4. Zagospodarowanie przestrzeni na cele społeczne lub publiczne (np. place, skwery, parki).
5. Modernizacja, renowacja budynków użyteczności publicznej wraz z otoczeniem poprawiające ich estetykę zewnętrzną i funkcjonalność.
6. Przebudowa, rozbudowa, modernizacja i adaptacja obiektów infrastrukturalnych wraz z otoczeniem z przeznaczeniem na cele społeczne, kulturalne. Przykłady: adaptacja komunalnego budynku (TP.SA) przy ul. Wojtyłów do funkcji wzbogacających ofertę społeczną i kulturową miasta oraz centrum obsługi ruchu turystycznego; budynek Wadowickiego Centrum Kultury, budynek starej szkoły w Choczni z dostosowaniem do potrzeb społecznych, kulturalnych i edukacyjnych.
7. Marka kulturowa miasta + ekonomia marki miasta (korzyści dla: przemysłu turystycznego i innych przemysłów czasu wolnego) + prestiż miasta i marketing i jego usług i produktów (marka miasta, o czym jest mowa w opisie celu strategicznego 3) + funkcje usługowe wg oczekiwanych standardów.
8. Centrum miasta bez samochodów - reorganizacja ruchu, parkingi zewnętrzne, powstrzymanie degradacji przestrzeni publicznej.
9. Zieleń miejska - rozwój ilościowy i jakościowy; kompleksowa rewitalizacja zieleni miejskiej.
10. Przeprowadzenie działań rewitalizacyjnych w sferze infrastrukturalnej, gospodarczej, społecznej, środowiskowej i kulturalnej mających na celu ożywienie przestrzeni regionalnej.
11. Poprawa bezpieczeństwa publicznego.
12. Sukcesywne usuwanie barier architektonicznych z przestrzeni publicznej i budynków użyteczności publicznej.
13. Jakość chodników i nowe chodniki. Właściwie utrzymanie zimowe dróg i chodników - dyscyplinowanie właścicieli odpowiedzialnych za odśnieżanie w granicach swoich realności.
14. Realizacja polityki mieszkaniowej sformułowanej w Wieloletnim Programie Gospodarowania Mieszkaniowym Zasobem Gminy Wadowice na lata 2014 - 2018, w tym w szczególności: poprawa jakości estetycznej i technicznej gminnego zasobu mieszkaniowego.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- **Strategia rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność dla obszaru LGD „Wadoviana” na lata 2014 - 2020**

Strategia rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność dla obszaru LGD „Wadoviana” na lata 2014 - 2020 została przyjęta uchwałą nr 21/2015 z dnia 17.12.2015 Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia. LSR na lata 2014 - 2020 stanowi kontynuację rozpoczętej w 2008 r. działalności LGD.

Obszar działania Lokalnej Grupy Działania „Wadoviana” obejmuje swym zasięgiem dwie gminy województwa małopolskiego: Wadowice i Andrychów. Gminy wchodzące w skład LGD sąsiadują ze sobą i położone są w jednym historycznie ukształtowanym obszarze, ich rozwój społeczny i ekonomiczny przebiega w podobny sposób a obszar jest spójny terytorialnie pod względem geograficznym.

Na podstawie wniosków z konsultacji społecznych przeprowadzonych w dwóch gminach z terenu działania LGD „Wadoviana”, analizy SWOT, badań własnych, ewaluacyjnych oraz diagnozy obszaru sformułowane zostały cele ogólne, szczegółowe i przedsięwzięcia. W obszarze ochrony zabytków wyznaczono następujące cele i przedsięwzięcia:

Cel ogólny 2. Podniesienie jakości życia w oparciu o walory turystyczne lub kapitał społeczny.

Cele szczegółowe:

2.1 Rozwój obszaru w szczególności w kierunku turystyki, rekreacji, kultury i dziedzictwa.

2.2 Rozwój aktywności mieszkańców obszaru LSR.

Przedsięwzięcia:

P.2.1.1 Tworzenie i/lub rozwój niekomercyjnej i ogólnodostępnej infrastruktury rekreacyjnej, turystycznej lub kulturalnej, w tym wykorzystujące rozwiązania innowacyjne.

P.2.1.2 Remont i/lub adaptacja obiektów zabytkowych i ich otoczenia, w tym wykorzystujące rozwiązania innowacyjne.

P.2.1.3 Promocja dziedzictwa lokalnego lub obszaru LSR.

P.2.2.1 Realizacja działań aktywizujących społeczność lokalną, w tym grupy defaworyzowane.

P.2.2.2 Działania informacyjno - edukacyjne w zakresie ochrony środowiska i/lub przeciwdziałaniu negatywnym zmianom klimatu.

W strategii dokonano charakterystyki obszarów atrakcyjnych turystycznie oraz wskazanie potencjału dla rozwoju turystyki. Obszar objęty LSR jest bardzo atrakcyjny turystycznie. W każdej gminie należącej do LGD „Wadoviana” można zobaczyć wiele ciekawych miejsc o charakterze kulturowym, przyrodniczym i religijnym. Magnesem przyciągającym największą ilość turystów są miejsca kultu religijnego i te związane z życiem św. Jana Pawła II. W wielu miejscowościach gmin można spotkać zabytkowe kościoły, kaplice i cmentarze. Na obszarze objętym LSR oprócz doskonałych warunków do rozwijania turystyki religijnej istnieją także warunki do rozwijania

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

turystyki poznawczej. Są tutaj liczne zabytki architektury świeckiej: zespoły pałacowo - dworskie, parki, ciekawe układy urbanistyczne. Na obszarze objętym LSR zlokalizowanych jest sporo obiektów o charakterze zabytkowym, jednak często są one zaniedbane i niezagospodarowane. Wiele z nich nie jest również objęte nadzorem konserwatorskim co dodatkowo sprzyja ich niszczeniu i degradacji. Dotyczy to zwłaszcza licznie występujących na obszarze LGD przydrożnych kapliczek i krzyży, które stanowią wyjątkową wartość i świadczą o bogactwie kulturowym obszaru. Niestety niska świadomość społeczeństwa w zakresie własnego dziedzictwa sprawia, iż obiekty te nie są wystarczająco wykorzystane do promocji obszaru.

Obszar LGD położony jest na atrakcyjnych terenach pod względem przyrodniczym. Turystyka krajobrazowa opiera się o walory przyrodnicze Beskidu Małego i Średniego, gdzie funkcjonują piesze, rowerowe i konne szlaki turystyczne oraz schroniska turystyczne. W Gminie Wadowice najwięcej miejsc dla przyjezdnych jest w innych obiektach świadczących usługi noclegowe i hotelach, oferują one 87% wszystkich miejsc noclegowych w gminie. Tylko 13% miejsc noclegowych tworzą gospodarstwa agroturystyczne. Analizując obszar objęty LSR pod kątem turystyki można zauważyć, iż brak jest wspólnej oferty turystycznej oraz marki lokalnej dla obu gmin objętych LSR. Związane jest to ze specyfiką oferty przygotowanej dla turystów. Na wadowickim rynku turystycznym przeważają grupy „odwiedzających”, czyli osoby o aktywności ograniczonej do zakupu biletu wstępu do Muzeum Jana Pawła II, „kremówek papieskich” i „pamiątek”.

- **Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wadowice**

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wadowice zostało przyjęte uchwałą nr XXVII/270/2014 Rady Miejskiej w Wadowicach z dnia 26 lutego 2014 r. Studium nie stanowi aktu prawa miejscowego, jest to podstawowy dokument planistyczny, który określa politykę przestrzenną gminy, w tym zasady zagospodarowania przestrzennego, zgodnie z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. 2015 poz. 199, ze zm.). Studium sporządza się dla obszaru w granicach administracyjnych gminy, a jego ustalenia są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu planów miejscowych. Studium określa kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania przestrzennego oraz lokalne zasady użytkowania terenu.

Studium zostało podzielone na dwie części:

- 1) Część (tom - I) pierwsza studium zwana „uwarunkowaniami zagospodarowania przestrzennego”;
- 2) Część (tom - II) druga studium zwana „kierunkami zagospodarowania przestrzennego”.

Wśród priorytetowych celów rozwojowych gminy wymieniono:

- 1) zachowanie skali i charakteru a jednocześnie odrębności przestrzennej Miasta oraz poszczególnych Miejscowości, z jednoczesnym wykształceniem ich docelowej

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

struktury urbanistycznej, ze szczególnym uwzględnieniem obszaru śródmieścia miasta Wadowic oraz wyznaczeniem lokalnych obszarów aktywności w poszczególnych miejscowościach;

4) ukierunkowany rozwój miasta Wadowice jako powiatowego silnego centrum administracyjnego, rozwój ośrodka pielgrzymkowego co najmniej, w skali kraju a także turystycznego, usługowego, produkcyjnego i mieszkaniowego, w skali Gminy oraz wspomagającego w skali regionalnej;

14) ochrona obszarów (stref) decydujących o zachowaniu walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego wraz z przypisanymi im programami ochrony.

W I części studium, w rozdziale II. Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego omówiono § 8. Stan krajobrazu kulturowego oraz wymóg jego ochrony oraz w § 9. Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

Stan krajobrazu kulturowego oraz wymóg jego ochrony:

Zasoby krajobrazu kulturowego miasta Wadowice, to najważniejsze elementy decydujące o jego indywidualności, a tym samym atrakcyjności. Tworzą go:

1) struktura przestrzenna miasta, wyraźnie narastająca i podlegająca, przez ostatnie około z 700 lat, transformacjom wraz z charakterystycznymi dla poszczególnych okresów formami zagospodarowania i zabudowy.

2) strefa centrum miasta wypełniona zabudową miejską, w znacznym stopniu XIX wieczną o charakterze pierzejowym, kamienicznym, z dala od Rynku nabierająca charakteru coraz większego rozproszenia - obejmująca układ polokacyjny oraz rozciągająca się wzdłuż traktu „cesarskiego”;

3) wartościowa substancja budowlana, która z uwagi na okresy jej powstawania i pełnione funkcje można podzielić na kilka typów zabudowy:

a) małomiasteczkowej, podmiejskiej i wiejskiej, wielopiętrowej zabudowy mieszkaniowej,

b) zabudowy sakralnej obejmującej zespoły i obiekty kultu religijnego - kościoły, założenie kalwaryjne,

klasztory - zarówno historyczne jak współczesne,

c) zabudowy o funkcjach użyteczności publicznej - tj. oświaty, administracji,

d) zabudowy dworskiej- dwór „Mikołaj”,

e) zabudowy zespołów przemysłowych,

4) założenia zieleni projektowanej obejmujące układy historyczne - Park Miejski, ogród przyklasztorny oraz współczesne - ciągi zieleni przyulicznej, zieleni osiedlową;

5) cmentarze o historycznym rodowodzie, niektóre stanowiące pamiątkę o społecznościach nieistniejących już w mieście - cmentarz żydowski, wojskowy;

6) układ komunikacyjny oparty na historycznym zarysie dróg, zwłaszcza w zakresie ulic: Lwowskiej, Krakowskiej, Zatorskiej, Wojska Polskiego, Karmelickiej, Matki Bożej Fatimskiej, Alei Wolności;

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

7) wartości niematerialne, np. postacie historyczne i współczesne, które odegrały rolę w kształtowaniu kultury i historii, związane z miastem poprzez swój rodowód, pobyt i tworzone dzieła.

W tej części wymieniono zabytki nieruchomości oraz stanowiska archeologiczne zewidencjonowane w granicach miasta Wadowice i gminy.

Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

1. Stan dziedzictwa kulturowego, walory kulturowe i historyczne oraz wartości niematerialne, stanowią tło dla waloryzacji jego materialnych elementów takich jak: układ osadniczy, układy i obiekty zabytkowe oraz krajobraz Gminy.

2. Występujące w granicach Miasta Wadowic układy, zespoły i obiekty zabytkowe to:

1) Historyczny układ urbanistyczny miasta:

2) Główna oś kompozycyjno - komunikacyjna - droga wsch. - zach. z Krakowa do Bielska-Białej przez Kalwarię Zebrzydowską i Kęty, biegnąca po śladzie dawnego „traktu cesarskiego” z końca XVIII w.

3) Druga oś kompozycyjno - komunikacyjna - droga płn. - pód. z Zatora do Mucharza i dalej do Suchej Beskidzkiej, biegnąca po śladzie zbliżonym do średniowiecznego traktu wyznaczającego kierunek szachownicowego układu ulic miasta.

4) Promienisty układ komunikacyjny wyznaczony przebiegiem ulic: Lwowskiej, Mickiewicza, Zatorskiej wraz z Wojska Polskiego, Słowackiego wraz z Karmelicką i Aleją Wolności oraz Matki Bożej Fatimskiej.

5) Linia kolejowa z Kalwarii Zebrzydowskiej Lanckorony do Bielska - Białej bardzo istotna w czasie zaborów jako część połączenia Wiedeń - Kraków, obecnie jej znaczenie zmalało do rangi linii lokalnej.

6) W trakcie historycznych przekształceń układu przestrzennego miasta wytworzyło się kilka placów publicznych:

a) Rynek Główny - obecny Plac Jana Pawła II;

b) Rynek Górny, zwany też Zbożowym - obecnie Plac Kościuszki;

c) Rynek Dolny, zwany też Bydłanym - obecny Plac Bohaterów Westerplatte;

d) Plac Bohaterów Getta.

7) Zespoły i obiekty sakralne:

a) Bazylika Mniejsza - kościół p.w. Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny na Placu Jana Pawła II;

b) Zespół klasztorny OO. Karmelitów Bosych;

c) Zespół klasztorny Sióstr Nazaretanek, właściwie Dom Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu;

d) liczne kaplice i figury świętych, w tym cmentarne.

8) Obiekty wojskowe - budynek koszar przy ulicy Lwowskiej 40 - jedyny przykład budownictwa wojskowego tego typu w pełni zachowany w Polsce południowej;

9) Obiekty użyteczności publicznej;

10) Tereny zieleni (urządzonej) miejskiej;

11) Założenia cmentarne;

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

12) Zabudowa mieszkalna:

a) na obszarze polokacyjnym głównie zabudowa miejska o charakterze pierzejowym, kamienicznym, pochodząca z XIX w. i pocz. XX w., zabudowa willowa, w dużej mierze zabytkowa, skupiona wzdłuż ulic Barskiej, Pułaskiego, Batorego, Alei Wolności.

13) Ważniejsze miejsca pamięci narodowej:

a) cmentarz wojskowy z grobami żołnierzy polskich i radzieckich poległych w II wojnie światowej,

b) mogiła pomordowanych przez hitlerowców - na drodze z Wadowic do Choczni,

c) pomnik żołnierzy 12 Pułku Piechoty poległych w latach 1918 - 1920,

d) pomnik Nauczyciela pamięci nauczycieli zamordowanych w obozach koncentracyjnych.

14) Stanowiska archeologiczne dokumentują ślady osadnictwa od pradziejów do czasów średniowiecza.

15) Pasmowy układ zieleni związany z doliną rzeki Skawy ciągnący się po wschodniej części miasta.

3. Układy zespoły i obiekty zabytkowe na terenie Gminy Wadowice to czternaście miejscowości o indywidualnym historycznym rodowodzie oraz indywidualnych cechach układu osadniczego, obiektów zabytkowych, krajobrazu.

4. Uwarunkowania w zasięgu stref ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej zespół ograniczeń i warunków ukierunkowujących, w przyszłych planach miejscowych, prawo wykonywania własności na nieruchomościach, dla których są definiowane.

• **Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Wadowice**

Zgodnie z art. 15, ust. 2 pkt. 4 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (t. j. Dz. U. 2015 poz. 199, ze zm.) w planie miejscowym określa się obowiązkowo zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Projekt planu, zgodnie z ww. ustawą musi zostać uzgodniony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. W planach ustalono przeznaczenie terenu i określono zasady zagospodarowania i warunki zabudowy terenu.

Na terenie gminy Wadowice funkcjonuje 28 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (Tabela nr 1). Określają one obowiązkowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego. Obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego pokrywają cały obszar Miasta i Gminy Wadowice (tj. 11 249 ha), za wyjątkiem terenów zamkniętych.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Tabela nr 1. Rejestr obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Wadowice

LP.	NR PLANU	NAZWA PLANU MIEJSCOWEGO	NR I DATA UCHWAŁY RADY MIEJSKIEJ W WADOWICACH	POWIERZCHNIA OBSZARU OBJĘTEGO PLANEM MIEJSCOWYM
1	Nr 4	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Babica	Nr V/20/2007 z dnia 20 lutego 2007 r.	568 ha
2	Nr 12	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Kaczyna	Nr V/21/2007 z dnia 20 lutego 2007 r.	459 ha
3	Nr 17	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Ponikiew	Nr V/22/2007 z dnia 20 lutego 2007 r.	1 685 ha
4	Nr 18	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Roków	Nr V/23/2007 z dnia 20 lutego 2007 r.	190 ha
5	Nr 19	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Stanisław Górny	Nr V/24/2007 z dnia 20 lutego 2007 r.	594 ha
6	Nr 20	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Wysoka	Nr V/25/2007 z dnia 20 lutego 2007 r.	1 051 ha
7	Nr 21	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Zawadka	Nr V/26/2007 z dnia 20 lutego 2007 r.	340 ha
8	Nr 8	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w Gorzeniu Dolnym	Nr XI/75/2007 z dnia 28 września 2007 r.	132 ha
9	Nr 9	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w Gorzeniu Górnym	Nr XI/76/2007 z dnia 28 września 2007 r.	200 ha
10	Nr 10	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru obejmującego część Jaroszowic oraz część Gorzeniu Górnego	Nr XI/77/2007 z dnia 28 września 2007 r.	532 ha
11	Nr 11	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru obejmującego część Jaroszowic	Nr XI/78/2007 z dnia 28 września 2007 r.	210 ha
12	Nr 13	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w Kleczy Dolnej (część południowa)	Nr XI/79/2007 z dnia 28 września 2007 r.	208 ha
13	Nr 14	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w Kleczy Dolnej (część północna)	Nr XI/80/2007 z dnia 28 września 2007 r.	807 ha
14	Nr 15	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w Kleczy Górnej (część południowa)	Nr XI/81/2007 z dnia 28 września 2007 r.	260 ha
15	Nr 16	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w Kleczy Górnej (część północna)	Nr XI/82/2007 z dnia 28 września 2007 r.	287 ha
16	Nr 5	Miejscowy plan zagospodarowania	Nr XI/83/2007	237 ha

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

		przestrzennego obszaru położonego w Barwałdzie Dolnym (część południowa)	z dnia 28 września 2007 r.	
17	Nr 6	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w Barwałdzie Dolnym (część północna)	Nr XI/84/2007 z dnia 28 września 2007 r.	263 ha
18	Nr 1	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w Wadowicach (centrum i śródmieście)	Nr XV/124/2008 z dnia 14 marca 2008 r.	365 ha
19	Nr 3	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru obejmującego część Choczni, część Wadowic, część Gorzenia Dolnego oraz część Jaroszwic	Nr XV/125/2008 z dnia 14 marca 2008 r.	1 173 ha
20	Nr 2	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w Wadowicach (część północna i wschodnia)	Nr XVIII/147/2008 z dnia 15 lipca 2008 r.	607 ha
21	Nr 7	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w Choczni	Nr XVIII/148/2008 z dnia 15 lipca 2008 r.	1 081 ha
22	-	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w Wadowicach pomiędzy ul. Szpitalną, ul. Karmelicką i ul. Słowackiego (Uwaga: Zmiana planu nr 1 - terenu 1/UP15 na 1zU)	Nr XIII/118/2012 z dnia 26 kwietnia 2012 r.	0,9192 ha
23	-	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w Jaroszwicach (Uwaga: Zmiana planu nr 11 w terenie 11/ZE na PTZ 1-2)	Nr XVI/140/2012 z dnia 26 września 2012 r.	1,92 ha
24	-	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego przy ulicy Emilii i Karola Wojtyłów w Wadowicach (Uwaga: Zmiana planu nr 1 w terenie 1/UP6 i część 1/MU16 na 2zU)	Nr XVII/148/2012 z dnia 27 listopada 2012 r.	0,1500 ha
25	-	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru obejmującego część Choczni, część Wadowic, część Gorzenia Dolnego oraz część Jaroszwic (Uwaga: Zmiana tylko tekstu planu nr 3 w terenie 3/P4 - dopuszczenie obiektów usługowych i produkcyjno - usługowych)	Nr XVIII/166/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r.	11,95 ha
26	-	Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru	Nr XXVII/269/2014 z dnia 26 lutego 2014 r.	31,30 ha

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

		położonego w Wadowicach (część północna i wschodnia) (Uwaga: Zmiana tylko tekstu planu nr 2 w terenie 2/P5 i 2/P6)		
27	-	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego przy ulicy Marszałka Józefa Piłsudskiego w Wadowicach (Uwaga: Zmiana planu nr 1 w części terenu 1/Ks3 na UP1)	Nr XXX/287/2014 z dnia 11 czerwca 2014 r.	0,7239 ha
28	-	Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w Stanisławiu Górnym (Uwaga: Zmiana planu nr 19 w części terenów 19/PU1, 19/MNR6 i 19/R na teren PU1)	Nr VII/43/2015 z dnia 27 maja 2015 r.	2,80 ha

Gmina jest na etapie opracowania Programu rewitalizacji. Program rewitalizacji i sama rewitalizacja rozumiana jako proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji. Dodatkowo gmina w 2016 r. będzie przystępować do sporządzenia nowej edycji Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego dla Gminy Wadowice.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka gminy

Gmina Wadowice jest to gmina miejsko - wiejska usytuowana w zach. części województwa małopolskiego, w środkowej części powiatu wadowickiego.

Gmina graniczy z:

- od zach. z gminą Andrychów,
- od półn. - zach. z gminą Wieprz,
- od półn. z gminami Brzeźnica i Tomice;
- od wsch. z gminą Kalwaria Zebrzydowska;
- od połd. z gminą Mucharz, Stryszów i powiatem Suskim.

Gmina obejmuje miasto Wadowice 16 sołectw we wsiach: Babica, Barwałd Dolny, Chocznia, Gorzeń Dolny, Gorzeń Górny, Jaroszowice, Kaczyna, Klecza Dolna, Klecza Górna, Ponikiew, Ponikiew - Chobot, Roków, Stanisław Górny, Wysoka, Zawadka. We wsi Jaroszowice znajdują się dwa sołectwa: Jaroszowice i Jaroszowice Zbywaczówka.

Gmina geograficznie położona jest w zach. części Pogórza Wielickiego, w kotlinie pomiędzy wzniesieniami Pogórza i pasmami Beskidu Małego, w dolinie rzeki Skawy. Jest to część Karpat Zachodnich. Rzeźbę terenu stanowią pogórza obniżenia śródgórskiego przecinane doliną rzeki Skawy i potoków Ponikiewka, Choczenka, Kleczanka, oraz mniejszymi ciekami uchodzącymi bezpośrednio do Skawy.

Obszar Gminy Wadowice jest pokryty gęstą siecią rzeczną i bardzo dużą liczbą źródeł. W większej części położony jest w zlewni rzeki Skawy, (ciek wodny II rzędu, pierwszorzędowy dopływ Wisły). Tereny półn. - wsch. części gminy (wieś Stanisław Górny i część wsi Wysoka) odwadniane są bezpośrednio przez Wisłę.

Przez obszar Gminy biegną dwa ważne szlaki komunikacyjne o znaczeniu krajowym, krzyżujące się w Wadowicach, trasa Głogoczów - Bielsko Biała jako droga krajowa DK-52 oraz Oświęcim - Sucha Beskidzka, biegnąca przez teren gminy jako fragment drogi krajowej DK-28 Zator - Medyka (granica państwa).

Na terenie gminy Wadowice występują różne formy ochrony przyrody:

1. Park Krajobrazowy Beskidu Małego - utworzony w 1998 r. obejmuje swoim zasięgiem połd. część gminy (2069 ha, czyli 18 % powierzchni);
2. Otulina Parku Krajobrazowego Beskidu Małego - o powierzchni ok. 18,5 ha, pas terenów odległy od granicy Parku od 400 m do 2000 m;
3. Pomnik przyrody nieożywionej - skałka fliszowa w Ponikwi, wznosząca się na szczycie góry Żar w Beskidzkie Małym (671 m n. p. m). Ma ona kształt baszty wysokiej na około 9 m i podstawę o długości 40 m.
4. Pomnikami przyrody ożywionej, 14 drzew;

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

5.2.2. Zarys historii obszaru gminy

Gmina Wadowice jest wspólnotą samorządową mieszkańców jednego z najdawniej zamieszkałych przez człowieka zakątków dzisiejszej Małopolski. Początki osadnictwa w okolicy Wadowic sięgają czasów prehistorycznych. Reliktem dawnego osadnictwa jest m.in. grodzisko w Gorzeniu Górnym, ślady innej osady odkryto niedawno w dolinie Skawy, natomiast w okresie nowożytnym na styku czterech krain geograficznych: Beskidu Małego, Beskidu Makowskiego, Pogórza Śląskiego i Wielickiego powstała gęsta sieć osadnicza, której miejscowości mają wielusetletnią tradycję i znaczący dorobek społeczny i cywilizacyjny.

Najstarszą wsią gminy Wadowice jest położony po prawej stronie rzeki Skawy, Roków, jedna z najdawniejszych miejscowości ziemi wadowickiej. Już w 1254 r. istniała tutaj osada i karczma, a Bolesław Wstydlivy immunitetem wydanym w Korczynie potwierdził ich własność na rzecz norbertanek z krakowskiego Zwierzyńca, które włączyły Rokowem do pocz. XVII w.

Wzmianki o Babicy pochodzą z XV w. i świadczą, że wieś była ówczasie własnością rycerską. Jedną z hipotez historycznych głosi, że już w XII w. tę część obszaru ówczesnego Rokowa podarował norbertankom książę Jaks, i stąd badacze wywodzą nazwę Babicy, lub według niektórych opracowań Babic. W kolejnych stuleciach wieś stanowiła własność rodzin szlacheckich i ziemiańskich.

Także siedmowiekową historią może poszczycić się Wysoka, która powstała najprawdopodobniej w XIII w. W połowie następnego stulecia, w 1353 r. erygowano tu samodzielną parafię, dwa lata później wzniesiono pierwszy kościół, zamieniony na zbór kalwiński w latach reformacji, która odcisnęła swój ślad także na dziejach ziemi wadowickiej. Niestety po tamtej świątyni i wydarzeniach odległej przeszłości nie ma we wsi żadnych śladów, obecny kościół pochodzi z początków XX w.

Niewiele młodsza jest Klecza, bowiem pierwsza wzmianka o tej miejscowości pochodzi z 1304 r. i już w XIV w. znany był podział tej miejscowości na Dolną i Górną.

Początków XIV w. sięga historia Jaroszowic, wsi lokowanej w dolinie Skawy w 1317 r. przez księcia Władysława Oświęcimskiego. W 1440 r. Jaroszowice nabyte od książąt oświęcimskich przez Władysława Warneńczyka włączone zostały do starostwa barwałdzkiego.

Stanisław Górny, nazywany także Szlacheckim, powstał jako wieś śląska w 1 poł. XIV w. W 1448 r. stał się własnością radwanitów, a dokładnie Mikołaja z Benczyna, herbu Radwan. W następnych wiekach przechodził w ręce innych właścicieli wsi tzw. korytarza radwanickiego, by ostatecznie stać się w XIX w. własnością Brandysów.

Pierwsza wzmianka o Choczni pochodzi z 1355 i dotyczy dziesięciny papieskiej uiszczanej przez proboszcza miejscowej parafii. Chocznia należała wówczas do księstwa oświęcimskiego, będącego lennem królestwa Czech. W 1440 r. Chocznia została kupiona przez poddanego polskiego Mikołaja Serafina, który w 1444 r. zobowiązał się do podporządkowania jej zamkowi w Barwałdzie. W 1462 r. na mocy układu pomiędzy królem polskim Kazimierzem Jagiellończykiem, a królem czeskim Jerzym z Podiebradu, zamek

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

barwałdzki, wraz z między innymi Chocznią znalazł się ostatecznie pod zwierzchnictwem polskim. Odtąd do czasu rozbiorów Chocznia była dobrem królewskim należącym do starostwa barwałdzkiego, w przeciwieństwie do sąsiednich miejscowości przynależących najpierw do księstwa, a potem starostwa zatorskiego. Od końca XV w. do Choczni napływała nowa fala osadników, osiedlanych na prawie wołoskim w systemie zarębkowym, poza terenem dotychczasowej wsi (w Nowej Choczni lub Chocynie). Po pierwszym rozbiorze Polski w 1772 r. Chocznia znalazła się pod panowaniem Austrii. W 1776 r. rząd austriacki sprzedał starostwo barwałdzkie wraz z Chocznią Franciszkowi Ksaweremu Branickiemu za 40.000 złotych reńskich. Tym samym Chocznia stała się dziedzicznym dobrem szlacheckim. W 1781 r. Branicki odsprzedał Chocznię Janowi Biberstein Starowieyskiemu.

Z 1 poł. XIV w. pochodzą pierwsze wzmianki o Barwałdzie, dzielącym się wtedy na Wyżny (lub Ziemiański) i Niżny, z którego wykształciły się dwie odrębne wsie, Barwałd Średni i Barwałd Dolny. Ta ostatnia wieś stanowiła od początku swego istnienia własność księżęcą przynależną do zamku wznoszącego się niegdyś na Włodkowej (zachodni szczyt góry Żar) nad Barwałdem, a następnie do tzw. starostwa barwałdzkiego. W 1564 roku wraz z całym księstwem oświęcimskim i zatorskim leżał w granicach Korony Królestwa Polskiego, w województwie krakowskim w powiecie śląskim. Po unii lubelskiej w 1569 r. księstwo Oświęcimia i Zatora stało się częścią Rzeczypospolitej Obojga Narodów w granicach której pozostawało do I rozbioru Polski w 1772 r. Po I rozbiorze zakupiony został wraz ze starostwem przez Ksawerego Branickiego, odkupiony od niego przez Jana Starowieyskiego herbu Biberstein, następnie należał do Moszczyńskich. Po rozbiorach Polski miejscowość znalazła się w zaborze austriackim i leżała w granicach Austrii, wchodząc w skład Królestwa Galicji i Lodomerii. Materialnym świadectwem wielusetletniej historii wsi jest pochodzący z poł. XVIII w. kościół pod wezwaniem św. Erazma, którego wieża jest pozostałością poprzedniej świątyni wzniesionej w XVI w. po erygowaniu tutaj w 1515 r. na prośbę Komorowskich samodzielnej parafii.

Dzieje Zawadki także sięgają XIV w., niewielkiej wsi powstałej w dolinie Konówki u stóp Beskidu Małego, w czasie kolonizacji ziemi wadowickiej przez Żegotę z Benkowic, następnie przechodzącej w drodze zakupu w ręce kolejnych właścicieli ziemskich, a później także częściowo chłopskie. W 1522 r. została wydzierżawiona przez Mikołaja Brandysa mieszczaninowi z Krakowa Gaspare Castiglione.

Z przełomu XIV i XV w., z 1390 i 1419 r. pochodzą pierwsze wzmianki o Gorzeniu, dzielącym się na Dolny, Górny, a dawniej także Średni. Tę niewielką wioskę rozstawił w pierwszej połowie ubiegłego stulecia mieszkający w niej pisarz, poeta i mecenas kultury - Emil Zegadłowicz. Do Gorzenia Górnego przyjeżdżało w latach dwudziestych i trzydziestych wielu artystów, publicystów i uczestników życia publicznego ówczesnej Rzeczypospolitej, aby w starym gorzeńskim dworze, tzw. Murowańcu, będącym od końca XIX w. miejscem zamieszkania rodziny Zegadłowiczów, dyskutować, tworzyć i wypoczywać. Tutaj powstała także znana ogólnopolska grupa artystyczna „Czartak” a świadectwa tej kulturalnej i społecznej aktywności Emila Zegadłowicza dokumentuje i prezentuje dzisiaj mieszcząca się

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

w dworze muzeum biograficzne jego imienia, będące nadal miejscem wielu wydarzeń kulturalnych i artystycznych o randze nie tylko lokalnej, ale ogólnopolskiej.

Kaczyna i Ponikiew wywodzą się z osad pasterskich istniejących w podgórskich dolinach, wzmiankowanych po raz pierwszy w dokumentach z 2 poł. XVI w. i najprawdopodobniej traktowanych jako jedna wieś Ponikiew z przysiółkami Chobot i Kaczyna. W późniejszych latach położona w dolinie u źródeł potoku Choczenka pod Bliźniakami Kaczyna wyodrębniła się w samodzielną wieś. Równie atrakcyjnie położona po drugiej stronie pasma Iłowca, Łysej Góry i Bliźniaków Ponikiew (wraz z Chobotem) ciągnąca się aż pod zbocza Gronia Jana Pawła II i Leskowca.

Opisane wyżej miejscowości od kilkuset lat ciążyły ku położonym w widłach rzeki Skawy i potoku Choczenka Wadowicom, najbliższej osadzie o charakterze miejskim oraz targowym stanowiącej naturalne centrum tej okolicy. Wraz z rozwojem cywilizacyjnym i wzrostem znaczenia miasta wszystkie wymienione wsie od pocz. XIX w. należały do cyrkułu i powiatu wadowickiego, a w latach późniejszych, po wykrystalizowaniu się nowoczesnego podziału administracyjnego w większości do wadowickiej gminy zbiorowej, która obejmowała niegdyś także większą część obecnej gminy Tomice.

Dzieje Wadowic sięgają XIII w. Pierwsza pisana wzmianka o mieście pochodzi z 1327 r., (pierwszy zapis w źródłach kościelnych jest o dwa lata starszy, z 1325 r.). W 1430 r. Wadowice otrzymały udokumentowane prawa miejskie. Jako miasto związane z Księstwem Oświęcimskim a później Zatorskim, wraz z nimi wcielone zostały do Korony Polskiej w 1564 r. i od tej chwili nosiły nazwę Królewskie Wolne Miasto Wadowice. Mimo, że miasto nękałe było wieloma charakterystycznymi dla staropolskiej historii problemami i trudnościami (wojny, epidemie, pożary), z każdej z tych klęsk podnosiło się dzięki zapobiegliwości monarchów Rzeczypospolitej, nadających Wadowicom i ich mieszkańcom kolejne przywileje, ale przede wszystkim dzięki pracowitości i inicjatywie społecznej swoich obywateli. W XVII w. rozstawił Wadowice wywodzący się stąd teolog i filozof Marcin Wadowita (Marcin Kępa vel Kępka z Wadowic), profesor i dziekan Akademii Krakowskiej, który m.in. ufundował w mieście szpital dla ubogich i wspierał wadowicką szkołę parafialną, jedną a pierwszych na zachodnich ziemiach Małopolski.

Znaczący rozwój miasta nastąpił z pocz. XIX w., gdy wybudowano drogę łączącą Wiedeń ze stolicą ówczesnej Galicji, Lwowem (tzw. trakt cesarski) i Wadowice znalazły się na tym ważnym szlaku komunikacyjnym. Zlokalizowano tu siedzibę cyrkułu, czyli obwodu (dużej jednostki administracyjnej), a później powiatu. W tym czasie nastąpił intensywny rozwój administracji i szkolnictwa. W mieście wzniesiono koszary wojskowe, sąd, szpital i liczne urzędy, znacznie rozwinęło się także szkolnictwo. Rozwój cywilizacyjny miasta i zwiększenie liczebności jego mieszkańców wpłynęły na wzrost świadomości społecznej i narodowej wadowiczian. Efektem było powstanie i intensywna działalność wielu organizacji społecznych, kulturalnych i patriotycznych. Ich szczególnie rozkwit przypadł na okres po 1866 r., czyli czasy tzw. autonomii galicyjskiej, pozwalającej na rozwój społecznej aktywności i umożliwiającej odradzanie i umacnianie polskich dążeń niepodległościowych.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę w 1918 r. Wadowice nadal pozostały miastem powiatowym i były prężnym ośrodkiem oświatowym i kulturalnym. Od pierwszych chwil niepodległości stacjonował tu 12 Pułk Piechoty Ziemi Wadowickiej, wstawiony walkami z bolszewikami o niepodległość w latach 1919 - 1920, upamiętnionymi wzniesionym w 1928 r. przed koszarami tej jednostki Pomnikiem Poległych Żołnierzy. W 1939 r. 12 pułk piechoty zapisał kolejną chlubną kartę walkami w kampanii wrześniowej, w latach okupacji jego struktury odtworzono w ramach Armii Krajowej w Polskim Państwie Podziemnym.

Dnia 18 maja 1920 r. w Wadowicach, w domu przy ul. Kościelnej 7, obecnie nr 2 urodził się Karol Wojtyła, syn urzędnika wojskowego Karola Wojtyły i Emilii z Kaczorowskich, późniejszy Papież Jan Paweł II, który spędził w tym mieście dzieciństwo i młodość.

W czasie okupacji hitlerowskiej w latach 1939 - 1945 na rzece Skawie ustanowiono granicę między III Rzeszą a Generalnym Gubernatorstwem. Represje okupanta skierowane zostały przede wszystkim przeciwko miejscowym elitom polskim, inteligencji, urzędnikom i nauczycielom. Równoległe jednak niemiecka polityka eksterminacji rasowej doprowadziła do zagłady w obozach śmierci prawie całej, liczącej około 2 tysiące obywateli, społeczności żydowskiej miasta. Po zakończeniu II wojny światowej przyszły trudne lata odbudowy i starań mieszkańców o podniesienie prestiżu miasta, mimo totalitarnych rządów komunistów. Po wielkim przełomie 1989 r. Wadowice weszły w okres dynamicznych przemian i rozwoju. Od 15 lat są siedzibą prężnie działającego samorządu gminnego, a od 1999 r. stały się ponownie stolicą powiatu, aczkolwiek mniejszego niż przed pięćdziesięciu laty.¹

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.) formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na terenie gminy Wadowice 17 zabytków nieruchomości i 4 zabytki ruchome objęte jest dotychczas prawnymi formami ochrony, w postaci wpisu do rejestru zabytków oraz poprzez ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

¹ Źródło: Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Wadowice na lata 2005 - 2006 oraz kierunków dalszej polityki rozwojowej na lata 2007-2013

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Żaden zabytek nie jest chroniony prawnie poprzez uznanie za pomnik historii, czy utworzenie parku kulturowego.

5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Procedurę wpisania obiektu do rejestru zabytków reguluje ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.). Działaniami administracyjnymi w zakresie wpisu obiektu do rejestru zabytków zajmuje się odpowiedni Wojewódzki Konserwator Zabytków, w przypadku gminy Wadowice jest to Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Krakowie.

Zabytek nieruchomy może zostać wpisany do rejestru zabytków na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu, bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru zabytków, a także jego nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna (art. 8, 9 pkt. 1, 2).

Na terenie gminy Wadowice znajduje się 17 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Tabela nr 2). Są to jedne z najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego na terenie gminy. Obiekty te objęte są wszelkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych, w tym przede wszystkim - rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania podejmowane przy tego typu obiektach wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Wadowice

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT/ ZESPÓŁ OBIEKTÓW	NR REJESTRU ZABYTEKÓW	DATA WPISU
1	Barwałd Dolny	kościół pw. św. Erazma z ogrodzeniem i drzewostanem	A-338 A-469 (A-675/M)	30.11.1971 r. 22.12.1986 r.
2	Chocznia	kościół pw. Narodzenia Św. Jana Chrzyciela	(A-1233/M)	08.11.2010 r.
3	Gorzeń Górny	dwór, park	A-349 A-296/78 (A-832/M)	07.02.1972 r. 20.04.1978 r.
4	Klecza Dolna	dwór, pozostałości założenia parkowego	A-423 (A-870/M)	18.03.1987 r.
5	Klecza Górna	zespół dworsko - parkowy	A-493 (A-871/M)	24.03.1987 r.
6	Wadowice	układ urbanistyczny	A-514 (A-1090/M)	16.09.1987 r.
7	Wadowice,	bazylika pw. Ofiarowania NMP	A-737	09.06.1999 r.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

	Plac Jana Pawła II		(A-387/M)	
8	Wadowice, ul. Karmelicka 22	kościół p.w. Św. Józefa przy klasztorze OO. Karmelitów Bosych	A-6/M	17.04.2003 r.
9	Wadowice, Aleja Matki Bożej Fatimskiej 72	cmentarz rzymsko - katolicki	A-495/87 (A-1093/M)	24.04.1987 r.
10	Wadowice, ul. Wojska Polskiego	cmentarz żydowski	A-661/90 (A-1095/M)	08.06.1990 r.
11	Wadowice, ul. Wojska Polskiego	cmentarz wojskowy	A-496/87 (A-1094/M)	24.04.1987 r.
12	Wadowice, ul. Błonie 1	zespół dworski „Mikołaj”: dwór, czworaki, otoczenie	A-426/87 (A-1182/M)	24.03.1987 r.
13	Wadowice, ul. Żwirki i Wigury 7-9	zespół budynków Sądu Rejonowego	A-8/M	26.06.2003 r.
14	Wadowice, ul. Kościelna 4	dom z ogrodem	A-457/86 (A-1092/M)	07.11.1986 r.
15	Wadowice, ul. Kościelna 6	dom	Kl.V-115/5/53 (A-1091/M)	23.01.1953 r.
16	Wadowice, ul. Lwowska 40	budynek d. koszar wojskowych, pomnik żołnierzy 12 Pułku Piechoty, otoczenie	A-422/82 (A-1116/M)	14.04.1982 r.
17	Wadowice, Plac Jana Pawła II 18/ul. Zatorska 2	dom	A-695/93 (A-1115/M)	13.12.1993 r.

* W nawiasach podano nowe numery rejestru dla obiektów przeniesionych do księgi rejestru województwa małopolskiego.

5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ruchomych w gminie Wadowice

Zgodnie z art. 3. pkt. 1 i 3 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Ze względu na bezpieczeństwo obiektów nie publikuje się szczegółowych danych na temat zabytków ruchomych. Na terenie gminy Wadowice zabytki ruchome to głównie wyposażenie kościołów w Barwałdzie Dolnym, Choczni i Ponikwi (Tabela nr 3).

Wymienione obiekty wpisane są do rejestru zabytków i również objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która zobowiązuje właściciela lub posiadacza zabytku ruchomego do:

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytku;
- przeciwdziałaniu kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi za granicę;
- zawiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o uszkodzeniu, zniszczeniu lub kradzieży, zagrożeniu, zmianie miejsca przechowania, zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku.

Tabela nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Wadowice

LP.	MIJSCOWOŚĆ	OBIEKT/ ZESPÓŁ OBIEKTÓW	NR I DATA WPISU DO REJESTRU ZABYTEKÓW
1	Chocznia	wyposażenie kościoła parafialnego pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela	B-190/M - dec. z dnia 25.03.1971 r. (32 poz.) - dec. z dnia 16.02.2010 r. (49 poz.)
2	Ponikiew	wyposażenie kościoła parafialnego pw. św. Aleksego	B-44/M - dec. z dnia 30.11.2007 r. (23 poz.)
3	Wadowice, ul. Lwowska (d. ul. 1 Maja)	pomnik poległych	A-422 - dec. z dnia 14.04.1982 r.
4	Barwałd Dolny	wyposażenie kościoła pw. św. Erazma	B-283 - dec. z dnia 30.11.1971 r. (37 poz.)

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.). Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez burmistrza (wójta, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomych, które powinna zawierać karta adresowa, określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661).

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Gminna Ewidencja Zabytków nie jest jedną z form ochrony zabytków wymienionych w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.) oraz zgodnie z art. 21 jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami. Dodatkowo ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. 2010 nr 75 poz. 474) istotnie wzmacnia rangę Gminnej Ewidencji Zabytków poprzez między innymi obowiązek uzgadniania z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków projektów decyzji o WZIZT (Warunków Zabudowy i Zagospodarowanie Terenu) oraz projektów budowlanych dotyczących obiektów ujętym między innymi w gminnej ewidencji zabytków.

Gmina Wadowice opracowała gminną ewidencję zabytków w 2007 r., została ona przyjęta Zarządzeniem nr 87/PP/2007 Burmistrza Wadowic z dnia 18 czerwca 2007 r. Gminna ewidencja zabytków jest systematycznie aktualizowana. W porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wykreślone są obiekty, które zostały wyburzone lub dodawane nowe. W 2015 r. dokonano zmian w gminnej ewidencji zabytków - dodano dwa obiekty, które zostały przyjęte Zarządzeniem nr 0050.83.2015.PP Burmistrza Wadowic z dnia 26 marca 2015 r. Kolejna zmiana w gminnej ewidencji zabytków została przyjęta Zarządzeniem nr 0050.333.2016.PP Burmistrza Wadowic z dnia 12 stycznia 2016 r., w wyniku której dodano do ewidencji 5 obiektów.

Przy opracowaniu Gminnego programu opieki nad zabytkami dokonano aktualizacji gminnej ewidencji zabytków, w wyniku której wykreślono 99 obiektów. Obiekty te zostały usunięte ze względu na przebudowę, przez co utraciły swoje walory, wyburzenie lub popadły w całkowitą ruinę. Spis obiektów ujętych w zaktualizowanej gminnej ewidencji zabytków nieruchomości w gminie Wadowice, przedstawia tabela poniżej - Tabela nr 4.

Tabela nr 4. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków w gminie Wadowice

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ULICA	NR	FUNKCJA OBIEKTU
1	Babica		przy nr 73B	kapliczka
2	Babica		72	budynek mieszkalny
1	Barwałd Dolny		przy drodze krajowej DK 52	kościół pw. św. Erazma z ogrodzeniem i drzewostanem
2	Barwałd Dolny		przy kościele	płyta nagrobna ks. Waleriana Stanisławskiego
3	Barwałd Dolny		przy kościele	figura św. Jana Nepomucena
4	Barwałd Dolny		przy nr 52	kapliczka
5	Barwałd Dolny		obok nr 61	kapliczka
6	Barwałd Dolny		przy nr 155	kapliczka słupowa Serca Matki Bożej
7	Barwałd Dolny		50	plebania
8	Barwałd Dolny		49	budynek mieszkalny
9	Barwałd Dolny		51	budynek mieszkalny
10	Barwałd Dolny		53	budynek mieszkalny
11	Barwałd Dolny		55	budynek usługowy
12	Barwałd Dolny		71	budynek mieszkalny

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

13	Barwałd Dolny		74	budynek dworca PKP, ob. budynek mieszkalny
14	Barwałd Dolny		93	budynek mieszkalny
15	Barwałd Dolny		94	budynek mieszkalny
16	Barwałd Dolny		116	budynek mieszkalny
17	Barwałd Dolny		118	budynek mieszkalny
18	Barwałd Dolny		123	budynek mieszkalny
19	Barwałd Dolny		130	budynek mieszkalny
20	Barwałd Dolny		132	budynek mieszkalny
1	Chocznia	ul. Biała Droga	przy kościele	kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena
2	Chocznia	ul. Główna	przy nr 31	kapliczka św. Jana Nepomucena
3	Chocznia	ul. Główna	przy nr 340	kapliczka
4	Chocznia	ul. Kościelna	przy nr 1	kościół parafialny pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela
5	Chocznia	ul. Kościelna	przy kościele	kaplica przy kościele parafialnym pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela
6	Chocznia	ul. Kościelna	na cmentarzu	kaplica cmentarna
7	Chocznia	ul. Kościelna	przy cmentarzu	kaplica przy cmentarzu
8	Chocznia	ul. Kościelna	1	klasztor Szarytek
9	Chocznia		w pobliżu os. Patria	kapliczka Serca Pana Jezusa - Boża Męka wraz z cmentarzem cholerycznym
10	Chocznia	ul. Kościelna	2	plebania przy kościele parafialnym pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela
11	Chocznia	osiedle dr Józefa Putka	4	budynek mieszkalny
12	Chocznia	osiedle dr Józefa Putka	14	budynek mieszkalny
13	Chocznia	osiedle dr Józefa Putka	47	budynek mieszkalny
14	Chocznia	ul. Biała Droga	16	budynek mieszkalny
15	Chocznia	ul. Biała Droga	74	budynek mieszkalny
16	Chocznia	ul. Biała Droga	136	budynek mieszkalny
17	Chocznia	ul. Biała Droga	174	budynek mieszkalny i stodoła
18	Chocznia	ul. Biała Droga	178A	budynek mieszkalny
19	Chocznia	ul. Biała Droga	228	budynek mieszkalny
20	Chocznia	ul. Biała Droga	232	budynek mieszkalny
21	Chocznia	ul. Główna	1A	szkoła
22	Chocznia	ul. Główna	34	budynek mieszkalny
23	Chocznia	ul. Główna	67	budynek mieszkalny
24	Chocznia	ul. Główna	112	budynek mieszkalny
25	Chocznia	ul. Główna	168	budynek mieszkalny
26	Chocznia	ul. Główna	174	budynek mieszkalny
27	Chocznia	ul. Główna	228	budynek mieszkalny
28	Chocznia	ul. Główna	240	budynek mieszkalny
29	Chocznia	ul. Główna	370	Dom Nauczyciela, ob. budynek mieszkalny
30	Chocznia	ul. Tadeusza Kościuszki	12	budynek mieszkalny
31	Chocznia	ul. Tadeusza Kościuszki	18	budynek mieszkalny
32	Chocznia	ul. Tadeusza Kościuszki	24	budynek mieszkalny

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

33	Chocznia	ul. Tadeusza Kościuszki	26	budynek mieszkalny
34	Chocznia	ul. Tadeusza Kościuszki	39	budynek mieszkalny
35	Chocznia	ul. Tadeusza Kościuszki	42	budynek mieszkalny
36	Chocznia	ul. Tadeusza Kościuszki	46	budynek mieszkalny
37	Chocznia	ul. Tadeusza Kościuszki	66	budynek mieszkalny
38	Chocznia	ul. Tadeusza Kościuszki	103	budynek mieszkalny
39	Chocznia	ul. Tadeusza Kościuszki	158	klub rolnika, ob. budynek mieszkalny i usługowy
40	Chocznia	ul. Tadeusza Kościuszki	183	biblioteka i sklep, ob. budynek mieszkalny i usługowy
41	Chocznia	ul. Zawale	32	budynek mieszkalny
42	Chocznia	ul. Zawale	33	budynek mieszkalny
1	Gorzeń Górny		1	dwór, ob. Muzeum Emila Zegadłowicza i park
2	Gorzeń Górny		2	dom „modrzewiowy” na terenie zespołu dworskiego
1	Jaroszowice			kościół parafialny pw. św. Izydora
2	Jaroszowice		przy nr 6	kapliczka
3	Jaroszowice		przy nr 71	krzyż
4	Jaroszowice		przy 115	figura Matki Boskiej
5	Jaroszowice		przy 245	kapliczka pw. św. Floriana
6	Jaroszowice		na cmentarzu	kaplica cmentarna
7	Jaroszowice		przy cmentarzu	kapliczka
8	Jaroszowice		przy drodze	kapliczka
9	Jaroszowice		234	hotel
1	Kaczyna		przy nr 7C	krzyż drewniany
2	Kaczyna		przy nr 48	figura św. Jana Nepomucena
3	Kaczyna		przy nr 64	kaplica pw. św. Małgorzaty
4	Kaczyna		15	budynek mieszkalny
5	Kaczyna		przy nr 46	piwnica
6	Kaczyna		50	szkoła podstawowa, ob. budynek mieszkalny
1	Klecza Dolna			kościół parafialny pw. Św. Wawrzyńca
2	Klecza Dolna		przy kościele	kaplica pw. Matki Boskiej Królowej Świata
3	Klecza Dolna		przy nr 117	krzyż przydrożny
4	Klecza Dolna		naprzeciwko nr 149	figura św. Jana Nepomucena
5	Klecza Dolna		1	Collegium Marianum ks. Pallotynów
6	Klecza Dolna		108	budynek mieszkalny
7	Klecza Dolna		111	budynek gospodarczy
8	Klecza Dolna		111	budynek mieszkalny
9	Klecza Dolna		111	młyn
10	Klecza Dolna		120	dwór, pozostałości założenia parkowego

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

11	Klecza Dolna		135	budynek mieszkalny
12	Klecza Dolna		156	budynek mieszkalny
13	Klecza Dolna		164	budynek mieszkalny
14	Klecza Dolna		przy nr 169	stodoła
15	Klecza Dolna		174	budynek mieszkalny
16	Klecza Dolna		przy nr 175	stodoła przy parafii
17	Klecza Dolna		176	budynek mieszkalny
18	Klecza Dolna		303	budynek mieszkalny
1	Klecza Górna		przy nr 9	kapliczka skrzynkowa Matki Bożej Różańcowej
2	Klecza Górna		przy nr 23	kapliczka domkowa Matki Bożej Częstochowskiej
3	Klecza Górna		przy nr 50	kapliczka słupowa Matki Bożej z Lourdes
4	Klecza Górna		przy nr 52 na terenie ogrodu dworskiego	figura Matki Boskiej
5	Klecza Górna		przy nr 52 na terenie ogrodu dworskiego	kapliczka
6	Klecza Górna		przy nr 52, przed dworem	figura Matki Bożej z Dzieciątkiem
7	Klecza Górna		4	budynek mieszkalny
8	Klecza Górna		39	budynek mieszkalny
9	Klecza Górna		52	zespół dworsko - parkowy
10	Klecza Górna		przy nr 52, przy zespole dworsko - parkowym	zabudowania dworskie, ob. budynek mieszkalny
11	Klecza Górna		56	budynek mieszkalny
1	Ponikiew			kościół parafialny pw. św. Aleksego
2	Ponikiew		na terenie kościoła	kapliczka
3	Ponikiew		naprzeciwko nr 78	krzyż przydrożny
4	Ponikiew		przy nr 150B	krzyż przydrożny
5	Ponikiew		obok nr 142	stodoła
6	Ponikiew		146	budynek mieszkalny
7	Ponikiew		przy nr 151	stodoła
8	Ponikiew		przy nr 152	stodoła
9	Ponikiew		przy nr 156	stodoła
10	Ponikiew		przy nr 175	budynek mieszkalny
11	Ponikiew		przy nr 184	stodoła
12	Ponikiew		187	budynek mieszkalny
13	Ponikiew		obok nr 187	budynek gospodarczy
14	Ponikiew		201	budynek mieszkalny
15	Ponikiew		210	budynek mieszkalny
1	Roków		3	dworek
2	Roków		przy nr 3A	oficyna, ob. bud. mieszkalny

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

1	Stanisław Górny		przy nr 45	kapliczka słupowa z Matką Bożą z Lourdes
2	Stanisław Górny		przy mostku poniżej nr 64	kapliczka
3	Stanisław Górny		115	budynek mieszkalny
4	Stanisław Górny		132	budynek mieszkalny
1	Wadowice	ul. Zielona	4	seminarium
2	Wadowice	Aleja Matki Bożej Fatimskiej	naprzeciwko nr 70	krzyż przydrożny
3	Wadowice	Aleja Matki Bożej Fatimskiej	72	cmentarz parafialny, rzymsko - katolicki, kaplica, budynek usługowo - administracyjny, ogrodzenie cmentarza z bramą i kaplicami
4	Wadowice	ul. Bohaterów Monte Cassino	przy nr 21	figurka św. Jadwigi na Zaskawiu
5	Wadowice	ul. Gotowizna	przy nr 12	kapliczka z figurą Matki Bożej i św. Teresy, ob. Dzieciątka Jezus
6	Wadowice	ul. Gotowizna	przy nr 43	kapliczka słupowa Matki Bożej z Lourdes
7	Wadowice	ul. Karmelicka	22	kościół pw. św. Józefa przy Klasztorze OO. Karmelitów Bosych
8	Wadowice	ul. Karmelicka	22	figurka św. Józefa
9	Wadowice	ul. Jana Matejki	przy nr 6	kapliczka Najświętszej Panny
10	Wadowice	ul. Mickiewicza	naprzeciwko nr 51	kapliczka przydrożna
11	Wadowice	ul. Lwowska	27	Dom Zgromadzenie Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu
12	Wadowice	ul. Lwowska	31	klasztor Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu, ob. Dom Pomocy Społecznej
13	Wadowice	Plac Jana Pawła II		Bazylika Mniejsza pw. Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny
14	Wadowice	ul. Wojska Polskiego	52	cmentarz żydowski
15	Wadowice	ul. Wojska Polskiego		cmentarz wojskowy
16	Wadowice	ul. Zegadłowicza	przy nr 20	figurka przydrożna
17	Wadowice	ul. Źródłana	przy nr 5	kapliczka słupowa z figurą Chrystusa w cierniowej koronie
18	Wadowice			układ urbanistyczny
19	Wadowice	Aleja Matki Bożej Fatimskiej	4	budynek mieszkalno-usługowy
20	Wadowice	Aleja Matki Bożej Fatimskiej	5	budynek mieszkalno-usługowy
21	Wadowice	Aleja Matki Bożej Fatimskiej	6	budynek mieszkalno-usługowy
22	Wadowice	Aleja Matki Bożej Fatimskiej	7	budynek mieszkalno-usługowy
23	Wadowice	Aleja Matki Bożej Fatimskiej	8	budynek mieszkalno-usługowy
24	Wadowice	Aleja Matki Bożej Fatimskiej	13	budynek mieszkalno-usługowy
25	Wadowice	Aleja Matki Bożej Fatimskiej	18	budynek mieszkalno-usługowy
26	Wadowice	Aleja Matki Bożej Fatimskiej	20	budynek mieszkalno-usługowy
27	Wadowice	Aleja Matki Bożej Fatimskiej	22	budynek mieszkalny
28	Wadowice	Aleja Matki Bożej Fatimskiej	48	budynek mieszkalny
29	Wadowice	Aleja Matki Bożej Fatimskiej	50	budynek mieszkalny
30	Wadowice	Aleja Matki Bożej Fatimskiej	54	budynek mieszkalny

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

31	Wadowice	Aleja Matki Bożej Fatimskiej	56	budynek mieszkalny
32	Wadowice	Aleja Matki Bożej Fatimskiej	66	budynek mieszkalny
33	Wadowice	Aleja Matki Bożej Fatimskiej	78	budynek mieszkalny
34	Wadowice	Aleja Wolności	9	budynek mieszkalny
35	Wadowice	Aleja Wolności	13	willa „Józefówka”
36	Wadowice	Aleja Wolności	23	budynek mieszkalny
37	Wadowice	Aleja Wolności	24	budynek mieszkalny
38	Wadowice	Aleja Wolności	31	budynek mieszkalny
39	Wadowice	Aleja Wolności	33	budynek mieszkalny
40	Wadowice	Aleja Wolności	37	budynek mieszkalny
41	Wadowice	Aleja Wolności	43	budynek mieszkalny
42	Wadowice	Aleja Wolności	46	budynek mieszkalny
43	Wadowice	Aleja Wolności	49	budynek mieszkalny
44	Wadowice	Aleja Wolności	52	budynek mieszkalno-usługowy
45	Wadowice	Aleja Wolności	53	budynek mieszkalny
46	Wadowice	Aleja Wolności	55	budynek mieszkalny
47	Wadowice	Aleja Wolności	73	budynek mieszkalny
48	Wadowice	Aleja Wolności	79	budynek mieszkalny
49	Wadowice	Aleja Wolności	83	budynek mieszkalny
50	Wadowice	Plac Jana Pawła II	1	budynek parafii rzymsko - katolickiej ofiarowania NMP
51	Wadowice	Plac Jana Pawła II	3	budynek mieszkalno-usługowy
52	Wadowice	Plac Jana Pawła II	4	budynek mieszkalno-usługowy
53	Wadowice	Plac Jana Pawła II	5	budynek mieszkalno-usługowy
54	Wadowice	Plac Jana Pawła II	6	budynek mieszkalno-usługowy
55	Wadowice	Plac Jana Pawła II	7	budynek mieszkalno-usługowy
56	Wadowice	Plac Jana Pawła II	8	budynek mieszkalno-usługowy
57	Wadowice	Plac Jana Pawła II	9	budynek mieszkalno-usługowy
58	Wadowice	Plac Jana Pawła II	10	budynek mieszkalno-usługowy
59	Wadowice	Plac Jana Pawła II	11	budynek mieszkalno-usługowy
60	Wadowice	Plac Jana Pawła II	12	budynek mieszkalno-usługowy
61	Wadowice	Plac Jana Pawła II	15	budynek mieszkalno-usługowy
62	Wadowice	Plac Jana Pawła II	16	budynek mieszkalno-usługowy
63	Wadowice	Plac Jana Pawła II	17	budynek mieszkalno-usługowy
64	Wadowice	Plac Jana Pawła II/Zatorska 2	18	budynek mieszkalno-usługowy
65	Wadowice	Plac Jana Pawła II	19	budynek mieszkalno-usługowy
66	Wadowice	Plac Jana Pawła II	20	budynek mieszkalno-usługowy
67	Wadowice	Plac Jana Pawła II	21	budynek mieszkalno-usługowy
68	Wadowice	Plac Jana Pawła II	22	budynek mieszkalno-usługowy
69	Wadowice	Plac Jana Pawła II	23	budynek dawnej szkoły powszechnej męskiej, ob. Urząd Miejski
70	Wadowice	Plac Kościuszki	1	budynek mieszkalno-usługowy
71	Wadowice	Plac Kościuszki	2	budynek mieszkalno-usługowy
72	Wadowice	Plac Kościuszki	3	budynek mieszkalno-usługowy
73	Wadowice	Plac Kościuszki	4	budynek mieszkalno-usługowy
74	Wadowice	Plac Kościuszki	17	budynek mieszkalny
75	Wadowice	Plac Kościuszki	18	budynek mieszkalno-usługowy
76	Wadowice	Plac Kościuszki	21	budynek mieszkalno-usługowy
77	Wadowice	Plac Kościuszki	22	budynek mieszkalno-usługowy
78	Wadowice	Plac Kościuszki	23	budynek mieszkalno-usługowy
79	Wadowice	Plac Obrońców Westerplatte	1	budynek mieszkalno-usługowy

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

80	Wadowice	Plac Obronców Westerplatte	3	budynek mieszkalno-usługowy
81	Wadowice	ul. Barska	3	budynek mieszkalny
82	Wadowice	ul. Barska	18	budynek mieszkalny
83	Wadowice	ul. Barska	19	budynek mieszkalny
84	Wadowice	ul. Barska	22	budynek mieszkalny
85	Wadowice	ul. Barska	24	budynek mieszkalny
86	Wadowice	ul. Barska	26	budynek mieszkalny
87	Wadowice	ul. Barska	30	budynek mieszkalny
88	Wadowice	ul. Batorego	6	budynek mieszkalny
89	Wadowice	ul. Batorego	7	budynek mieszkalny
90	Wadowice	ul. Batorego	8	budynek mieszkalny, ob. przedszkole
91	Wadowice	ul. Batorego	10	budynek mieszkalny
92	Wadowice	ul. Batorego	13	budynek mieszkalny
93	Wadowice	ul. Batorego	17	budynek mieszkalny
94	Wadowice	ul. Batorego	25	budynek mieszkalny
95	Wadowice	ul. Błonie	1	zespół dworski „Mikołaj” - dwór, czworaki, otoczenie, ob. Restauracja wraz z figurką św. Matki Boskiej
96	Wadowice	ul. Błonie	1	lamus dworski przy dworze „Mikołaj”
97	Wadowice	ul. Błonie	1	stajnie, oficyna dworska przy dworze „Mikołaj”
98	Wadowice	ul. Cicha	10	budynek produkcyjno - usługowy, ob. nieużytkowany
99	Wadowice	ul. Gimnazjalna	6	budynek mieszkalny
100	Wadowice	ul. Gimnazjalna	7	budynek mieszkalny
101	Wadowice	ul. Gimnazjalna	9	budynek mieszkalny
102	Wadowice	ul. Gimnazjalna	11	budynek mieszkalny
103	Wadowice	ul. Gimnazjalna	15	budynek mieszkalny
104	Wadowice	ul. Gimnazjalna	21	budynek mieszkalno-usługowy
105	Wadowice	ul. Gotowizna	15	budynek mieszkalny
106	Wadowice	ul. Gotowizna	24	budynek mieszkalny
107	Wadowice	ul. Gotowizna	31	budynek mieszkalny
108	Wadowice	ul. Gotowizna	41	budynek mieszkalny
109	Wadowice	ul. Gotowizna	43	budynek mieszkalny
110	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	1	budynek mieszkalny
111	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	5	budynek mieszkalny
112	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	6	budynek mieszkalny
113	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	7	budynek mieszkalny
114	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	9	budynek mieszkalny
115	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	10	budynek mieszkalny
116	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	12	budynek mieszkalny
117	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	13	budynek mieszkalny
118	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	14	budynek mieszkalny
119	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	15	budynek mieszkalny
120	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	17	budynek mieszkalny
121	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	18	budynek mieszkalny
122	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	19	budynek mieszkalny
123	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	22	budynek mieszkalny
124	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	24	budynek mieszkalny
125	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	29	budynek mieszkalny

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

126	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	36	budynek mieszkalny
127	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	38	budynek mieszkalny
128	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	46	budynek mieszkalny
129	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	58	budynek mieszkalny
130	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	66	budynek mieszkalny
131	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	72	budynek mieszkalny
132	Wadowice	ul. Jana Iwańskiego	80	budynek mieszkalny i stodoła
133	Wadowice	ul. Karmelicka	25	budynek mieszkalny
134	Wadowice	ul. Karmelicka	26	budynek mieszkalny
135	Wadowice	ul. Karmelicka	27	budynek mieszkalny
136	Wadowice	ul. Karmelicka	30	budynek mieszkalny
137	Wadowice	ul. Karmelicka	37	budynek mieszkalny
138	Wadowice	ul. Karmelicka	45	budynek mieszkalny
139	Wadowice	ul. Karmelicka	49	budynek mieszkalny
140	Wadowice	ul. Karmelicka	58	willa „Janina”
141	Wadowice	ul. Karmelicka	63	budynek mieszkalny
142	Wadowice	ul. Karmelicka	78	budynek mieszkalny
143	Wadowice	ul. Konstytucji 3 maja	5	budynek mieszkalny
144	Wadowice	ul. Konstytucji 3 maja	23	budynek mieszkalny
145	Wadowice	ul. Kościelna	1	budynek mieszkalno-usługowy
146	Wadowice	ul. Kościelna	3	budynek mieszkalno-usługowy
147	Wadowice	ul. Kościelna	4	Muzeum Miejskie
148	Wadowice	ul. Kościelna	5	budynek mieszkalno-usługowy
149	Wadowice	ul. Kościelna	6-6A	budynek mieszkalno-usługowy
150	Wadowice	ul. Kościelna	7	dom rodzinny Jana Pawła II - muzeum
151	Wadowice	ul. Krakowska	3	budynek i oficyna
152	Wadowice	ul. Krakowska	4	budynek mieszkalno-usługowy
153	Wadowice	ul. Krakowska	5	budynek mieszkalno-usługowy
154	Wadowice	ul. Krakowska	7	budynek mieszkalno-usługowy
155	Wadowice	ul. Krakowska	8	Czytelnia Mieszkańska, ob. budynek usługowy
156	Wadowice	ul. Krakowska	13	budynek mieszkalno-usługowy
157	Wadowice	ul. Krakowska	14	budynek mieszkalny
158	Wadowice	ul. Krakowska	16	budynek mieszkalny
159	Wadowice	ul. Krakowska	18	budynek mieszkalno-usługowy
160	Wadowice	ul. Krakowska	22	budynek mieszkalny
161	Wadowice	ul. Krakowska	25	budynek mieszkalny
162	Wadowice	ul. Krakowska	28	budynek mieszkalny
163	Wadowice	ul. Krakowska	29	budynek mieszkalny
164	Wadowice	ul. Krasieńskiego	1	budynek mieszkalny
165	Wadowice	ul. Krasieńskiego	3/5	budynek mieszkalny
166	Wadowice	ul. Krasieńskiego	4	budynek mieszkalny
167	Wadowice	ul. Krasieńskiego	12	budynek mieszkalny
168	Wadowice	ul. Krasieńskiego	14	budynek mieszkalny
169	Wadowice	ul. Krótka	1	budynek mieszkalny
170	Wadowice	ul. Legionów	5	budynek mieszkalny
171	Wadowice	ul. Legionów	11	Państwowa Szkoła Muzyczna I i II stopnia
172	Wadowice	ul. Legionów	15	budynek mieszkalny
173	Wadowice	ul. Legionów	17	budynek mieszkalno-usługowy
174	Wadowice	ul. Legionów	25	budynek mieszkalny

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

175	Wadowice	ul. Legionów	naprzeciwko nr 35	Zakład Produkcji Tektury, ob. budynek usługowy
176	Wadowice	ul. Lwowska	2	budynek mieszkalno-usługowy
177	Wadowice	ul. Lwowska	3	budynek mieszkalno-usługowy
178	Wadowice	ul. Lwowska	8	budynek mieszkalno-usługowy
179	Wadowice	ul. Lwowska	9	budynek usługowo - administracyjny
180	Wadowice	ul. Lwowska	13	policja
181	Wadowice	ul. Lwowska	przy nr 16	budynek usługowy
182	Wadowice	ul. Lwowska	16	budynek mieszkalno-usługowy
183	Wadowice	ul. Lwowska	18	budynek mieszkalno-usługowy
184	Wadowice	ul. Lwowska	19	budynek mieszkalno-usługowy
185	Wadowice	ul. Lwowska	20	budynek usługowy - bank
186	Wadowice	ul. Lwowska	21	budynek mieszkalno-usługowy
187	Wadowice	ul. Lwowska	24	Zespół Szkół Ekonomicznych, ob. przedszkole, biblioteka
188	Wadowice	ul. Lwowska	26	budynek mieszkalno-usługowy
189	Wadowice	ul. Lwowska	28	budynek mieszkalno-usługowy
190	Wadowice	ul. Lwowska	33	budynek mieszkalno-usługowy
191	Wadowice	ul. Lwowska	34	budynek mieszkalno-usługowy
192	Wadowice	ul. Lwowska	37	budynek mieszkalno-usługowy
193	Wadowice	ul. Lwowska	39	budynek mieszkalno-usługowy
194	Wadowice	ul. Lwowska	40	budynek dawnych koszar wojskowych, pomnik żołnierzy 12 Pułku Piechoty, otoczenie
195	Wadowice	ul. Lwowska	41	budynek mieszkalny
196	Wadowice	ul. Lwowska	42	budynek mieszkalno-usługowy
197	Wadowice	ul. Lwowska	43	budynek mieszkalno-usługowy
198	Wadowice	ul. Lwowska	44	budynek mieszkalny
199	Wadowice	ul. Lwowska	45	budynek mieszkalny
200	Wadowice	ul. Lwowska	49	budynek mieszkalno-usługowy
201	Wadowice	ul. Lwowska	52	budynek mieszkalny
202	Wadowice	ul. Lwowska	54-56	budynek mieszkalny
203	Wadowice	ul. Lwowska	63	budynek mieszkalny
204	Wadowice	ul. Lwowska	72	budynek mieszkalny
205	Wadowice	ul. Lwowska	73	budynek mieszkalny
206	Wadowice	ul. Lwowska	74	budynek mieszkalny
207	Wadowice	ul. Lwowska	75	budynek mieszkalny
208	Wadowice	ul. Łazówka	19	budynek mieszkalny
209	Wadowice	ul. Łazówka	53	budynek mieszkalny
210	Wadowice	ul. Jana Matejki	14	budynek mieszkalny
211	Wadowice	ul. Mickiewicza	3	budynek mieszkalno-usługowy
212	Wadowice	ul. Mickiewicza	4	budynek mieszkalno-usługowy
213	Wadowice	ul. Mickiewicza	5	budynek mieszkalno-usługowy
214	Wadowice	ul. Mickiewicza	7	budynek mieszkalno-usługowy
215	Wadowice	ul. Mickiewicza	11	budynek mieszkalno-usługowy
216	Wadowice	ul. Mickiewicza	12	budynek mieszkalny
217	Wadowice	ul. Mickiewicza	14	budynek mieszkalno-usługowy
218	Wadowice	ul. Mickiewicza	15	budynek mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy
219	Wadowice	ul. Mickiewicza	16	I Liceum Ogólnokształcące im. Marcina Wadowity
220	Wadowice	ul. Mickiewicza	18	budynek mieszkalny

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

221	Wadowice	ul. Mickiewicza	19	budynek mieszkalno-usługowy
222	Wadowice	ul. Mickiewicza	22	budynek mieszkalny
223	Wadowice	ul. Mickiewicza	23	przedszkole garnizonowe, ob. budynek mieszkalny
224	Wadowice	ul. Mickiewicza	36	budynek mieszkalny, ob. budynek mieszkalno-usługowy
225	Wadowice	ul. Mickiewicza	61	budynek mieszkalny
226	Wadowice	ul. Mickiewicza	65	budynek mieszkalny
227	Wadowice	ul. Młyńska	84	budynek mieszkalny
228	Wadowice	ul. Nadbrzeźna	10	budynek mieszkalny
229	Wadowice	ul. Nadbrzeźna	22	budynek mieszkalny
230	Wadowice	ul. Niecała	10	budynek mieszkalny
231	Wadowice	ul. Niwy	5	budynek mieszkalny
232	Wadowice	ul. Niwy	28	budynek mieszkalny
233	Wadowice	ul. Piaszkowa	1	budynek mieszkalno-usługowy
234	Wadowice	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego	8	budynek mieszkalny przy dworcu PKP
235	Wadowice	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego	10	budynek dworca PKP
236	Wadowice	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego	15	budynek mieszkalny
237	Wadowice	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego	25	Zakład przemysłu Cukierniczego
238	Wadowice	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego	31	budynek mieszkalny
239	Wadowice	ul. Generała Pułaskiego	12	budynek mieszkalny
240	Wadowice	ul. Generała Pułaskiego	16	budynek mieszkalny
241	Wadowice	ul. Sienkiewicza	3	budynek mieszkalny
242	Wadowice	ul. Sienkiewicza	9	Zespół Szkół Publicznych Nr 3
243	Wadowice	ul. Sienkiewicza	15	budynek mieszkalny i bank
244	Wadowice	ul. Sienkiewicza	16	budynek mieszkalny
245	Wadowice	ul. Sienkiewicza	17	budynek mieszkalny
246	Wadowice	ul. Sienkiewicza	19	budynek mieszkalny
247	Wadowice	ul. Sienkiewicza	23	budynek mieszkalny
248	Wadowice	ul. Sienkiewicza	24	budynek mieszkalno-usługowy
249	Wadowice	ul. Sienkiewicza	25	budynek mieszkalny
250	Wadowice	ul. Sienkiewicza	27	budynek mieszkalno-usługowy
251	Wadowice	ul. Sienkiewicza	36	budynek mieszkalny
252	Wadowice	ul. Sienkiewicza	44	budynek i oficyna
253	Wadowice	ul. Sienkiewicza	46	budynek mieszkalny
254	Wadowice	ul. Sienkiewicza	54	budynek mieszkalny
255	Wadowice	ul. Słowackiego	6	budynek mieszkalny
256	Wadowice	ul. Słowackiego	7	budynek mieszkalny
257	Wadowice	ul. Słowackiego	10	budynek mieszkalny
258	Wadowice	ul. Słowackiego	18	budynek mieszkalny
259	Wadowice	ul. Słowackiego	20	budynek mieszkalny
260	Wadowice	ul. Słowackiego	26	budynek mieszkalny
261	Wadowice	ul. Słowackiego	36	budynek mieszkalny
262	Wadowice	ul. Spadzista	7	budynek mieszkalny
263	Wadowice	ul. Sportowców	16	budynek mieszkalny
264	Wadowice	ul. Szpitalna	2	budynek mieszkalno-usługowy
265	Wadowice	ul. Tatrzańska	20	budynek mieszkalny
266	Wadowice	ul. Teatralna	1	Wadowickie Centrum Kultury
267	Wadowice	ul. Trybunalska	1	budynek mieszkalno-usługowy
268	Wadowice	ul. Trybunalska	10	budynek mieszkalny
269	Wadowice	ul. Trybunalska	12	budynek mieszkalno-usługowy

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

270	Wadowice	ul. M. Wadowity	15	budynek mieszkalny i przedszkole
271	Wadowice	ul. M. Wadowity	17	budynek mieszkalny
272	Wadowice	ul. M. Wadowity	18	budynek mieszkalny
273	Wadowice	ul. M. Wadowity	20	budynek mieszkalny
274	Wadowice	ul. Wojska Polskiego	1	budynek mieszkalno-usługowy
275	Wadowice	ul. Wojska Polskiego	3	budynek mieszkalny
276	Wadowice	ul. Wojska Polskiego	5, 5A	budynek mieszkalno-usługowy
277	Wadowice	ul. Wojska Polskiego	25	budynek mieszkalny
278	Wadowice	ul. Wojska Polskiego	51	budynek mieszkalny
279	Wadowice	ul. Wojska Polskiego	53	młyn
280	Wadowice	ul. Emilii i Karola Wojtyłów	7	budynek mieszkalny
281	Wadowice	ul. Emilii i Karola Wojtyłów	13	budynek mieszkalny
282	Wadowice	ul. Emilii i Karola Wojtyłów	20	budynek mieszkalny
283	Wadowice	ul. Emilii i Karola Wojtyłów	24	budynek usługowy
284	Wadowice	ul. Zatorska	1	budynek mieszkalno-usługowy
285	Wadowice	ul. Zatorska	3	budynek mieszkalno-usługowy
286	Wadowice	ul. Zatorska	4	budynek mieszkalno-usługowy
287	Wadowice	ul. Zatorska	5	budynek mieszkalno-usługowy
288	Wadowice	ul. Zatorska	8	budynek mieszkalno-usługowy
289	Wadowice	ul. Zatorska	12	budynek mieszkalno-usługowy
290	Wadowice	ul. Zatorska	14	budynek mieszkalno-usługowy
291	Wadowice	ul. Zatorska	18	budynek mieszkalno-usługowy
292	Wadowice	ul. Zatorska	19	budynek mieszkalno-usługowy
293	Wadowice	ul. Zatorska	22	budynek mieszkalno-usługowy
294	Wadowice	ul. Zatorska	28	budynek mieszkalny
295	Wadowice	ul. Zegadłowicza	18	budynek mieszkalny
296	Wadowice	ul. Zegadłowicza	20	budynek mieszkalny
297	Wadowice	ul. Zegadłowicza	35	budynek mieszkalno-usługowy
298	Wadowice	ul. Zegadłowicza	42	budynek mieszkalny
299	Wadowice	ul. Źródłana	17	budynek mieszkalny
300	Wadowice	ul. Źwirki i Wigury	4	budynek mieszkalno-usługowy
301	Wadowice	ul. Źwirki i Wigury	5	budynek mieszkalno-usługowy
302	Wadowice	ul. Źwirki i Wigury	7-9	zespół budynków Sądu Rejonowego
303	Wadowice	ul. Źwirki i Wigury	10	budynek mieszkalny
1	Wysoka			kościół parafialny pw. św. Józefa i Marii Magdaleny
2	Wysoka		naprzeciwko nr 14	kapliczka słupowa św. Józefa
3	Wysoka		przy nr 210	kapliczka słupowa św. Antoniego
4	Wysoka		przy nr 239	kapliczka słupowa
5	Wysoka		183	zabudowania mieszkalne przy dworze
6	Wysoka		238	budynek mieszkalny i stodoła
1	Zawadka		obok nr 63A	kapliczka św. Jana Nepomucena

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

5.5. Zabytki archeologiczne

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy Wadowice. Teren gminy został rozpoznany metodą powszechnej inwentaryzacji zabytków archeologicznych Polski pod nazwą Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Stanowiska zewidencjonowano w ramach AZP: 105-53, 106-52, 106-53, 106-61, 107-51, 107-52. Środowisko kulturowe gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki kamienia do epoki nowożytniej. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych nie uda się zidentyfikować nowych śladów osadniczych.

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.) wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółwić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych i niekoniecznie może dokładnie odpowiadać zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo Konserwatora Zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

Na terenie gminy Wadowice znajduje się 56 zewidencjonowanych stanowisk archeologicznych (Tabela nr 5) ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków archeologicznych.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Tabela nr 5. Stanowiska archeologiczne na terenie gminy Wadowice

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	NUMER OBSZARU AZP	NUMER STANOWISKA W MIEJSCOWOŚCI	NUMER STANOWISKA NA OBSZARZE
1	Wysoka	105-53	1	8
2	Babica	105-53	1	9
3	Chocznia	106-52	11	1
4	Chocznia	106-52	12	2
5	Chocznia	106-52	13	3
6	Chocznia	106-52	14	4
7	Chocznia	106-52	15	5
8	Chocznia	106-52	16	6
9	Wadowice	106-52	1	7
10	Wadowice	106-52	2	8
11	Jaroszowice	106-52	8	9
12	Klecza Dolna	106-52	1	10
13	Klecza Dolna	106-52	2	11
14	Klecza Dolna	106-52	3	12
15	Klecza Dolna	106-52	4	13
16	Roków	106-52	1	14
17	Wadowice	106-52	3	15
18	Klecza Dolna	106-53	1	1
19	Klecza Górna	106-53	1	2
20	Barwałd Dolny	106-53	1	3
21	Chocznia	106-51	1	33
22	Chocznia	107-51	17	8
23	Ponikiew	107-52	1	1
24	Chocznia	107-52	2	2
25	Chocznia	107-52	3	3
26	Chocznia	107-52	4	4
27	Chocznia	107-52	5	5
28	Chocznia	107-52	6	6
29	Chocznia	107-52	7	7
30	Ponikiew	107-52	2	8
31	Chocznia	107-52	8	9
32	Chocznia	107-52	9	10
33	Chocznia	107-52	10	11
34	Ponikiew	107-52	3	12
35	Zawadka	107-52	1	13
36	Ponikiew	107-52	4	14
37	Ponikiew	107-52	5	15

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

38	Ponikiew	107-52	6	16
39	Ponikiew	107-52	7	17
40	Ponikiew	107-52	8	18
41	Zawadka	107-52	2	19
42	Zawadka	107-52	3	22
43	Gorzeń Górny	107-52	2	23
44	Ponikiew	107-52	9	27
45	Gorzeń Górny	107-52	3	30
46	Gorzeń Górny	107-52	4	32
47	Gorzeń Górny	107-52	5	34
48	Gorzeń Górny	107-52	6	37
49	Gorzeń Górny	107-52	1	39
50	Jaroszowice	107-52	1	41
51	Jaroszowice	107-52	2	45
52	Jaroszowice	107-52	3	47
53	Jaroszowice	107-52	4	48
54	Jaroszowice	107-52	5	59
55	Jaroszowice	107-52	6	61
56	Jaroszowice	107-52	7	64

5.6. Krajobraz kulturowy i zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Synteza elementów przyrody i widocznych efektów działalności człowieka jest architekturą krajobrazu, czyli formą, która obok treści składa się na krajobraz kulturowy. Ochrona tego krajobrazu to pełna ochrona obiektu zabytkowego wraz jego otoczeniem i walorami przyrodniczymi, roślinnością i warunkami socjologicznymi. Polega ona na ochronie najcenniejszych obiektów, zespołów, obszarów i świadomym ich przekształcaniu w taki sposób, by tworząc nowe wartości, unikać deformacji istniejącego, historycznie ukształtowanego dziedzictwa. Chronić należy więc nie tylko obiekty architektury, kapliczki i krzyże przydrożne, również krajobraz ukształtowany ludzką ręką. Ochrony wymaga również dziedzictwo niematerialne - przejawy kultury odziedziczone po przodkach i przekazywane kolejnym pokoleniom.

- **DZIEDZICTWO MATERIALNE**

Procesy osadnicze i rozwój przestrzenny gminy znacząco wpłynęły na stan zachowania i występowanie niektórych rodzajów obiektów i zespołów zabytkowych. Do obszarów o najwyższych wartościach krajobrazowych należą, zarówno obszary o krajobrazie gminnym, jak i otwartym. W tej części przedstawiono kilka najbardziej charakterystycznych i najcenniejszych obiektów znajdujących się w gminie Wadowice.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

• **OBIEKTY SAKRALNE**

- **Bazylika Mniejsza pw. Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny, Plac Jana Pawła II, Wadowice**

Zdjęcie nr 1. Bazylika Mniejsza pw. Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny, Plac Jana Pawła II 1, Wadowice

Najstarsza wzmianka o kościele w Wadowicach pochodzi z 1325 r. Wadowice były wtedy filią parafii w Mucharzu. Decyzją biskupa z 1335 r. włączono wadowicki kościół do parafii Woźniki. Pierwszy kościół był niewielką drewnianą świątynią. Przed 1430 r. spłonął podczas wielkiego pożaru miasta. Na jego zgliszczach, w poł. XV w. wzniesiono murowany kościół. Z tego okresu pochodzi obecne dwuprzęsłowe prezbiterium zamknięte prostą ścianą i nakryte sklepieniem krzyżowo - żebrowym. Kolejny pożar miasta z 18 maja 1726 r. nie oszczędził również kościoła. W latach 1792 - 1798 wybudowano nowy przez majstra murarskiego Franciszka Sosnę - w stylu późnobarokowym, z zach. fasadą frontową zwieńczoną wieżą z baniastym hełmem. Dnia 29 września 1808 r. kościół został odbudowany.

Prawdopodobnie od początku swojego istnienia kościół był pod wezwaniem Wszystkich Świętych. Staraniem proboszcza księdza Mikołaja Zamoyskiego papież Grzegorz XVI zamienił w 1836 r. tytuł na Ofiarowania Najświętszej Marii Panny.

Kościół obecnie to budowla orientowana, która pod koniec XIX w. uzyskała obecny wystrój bryły i elewacji. W XIX w. przeprowadzono szereg inwestycji mających na celu rozbudowę świątyni. Od wsch. dobudowano w 1857 r. dwukondygnacyjny aneks mieszczący na parterze zakrytą, a na piętrze skarbiec. U schyłku XIX w. odrestaurowano fasadę w stylu neobarokowym. Otrzymała ona m.in. reprezentacyjny balkon umieszczony powyżej głównego wejścia. Pracami kierował krakowski architekt Tomasz Pryliński. Natomiast dekorację rzeźbiarską fasady wykonał artysta krakowski Zygmunt Langman. Kamienne rzeźby przedstawiają m.in. Matkę Bożą w otoczeniu dwóch historycznych patronów Polski: św.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Stanisława i św. Wojciecha. Wieża otrzymała nowy hełm. Również w tym czasie cykl obrazów przedstawiających drogę krzyżową wykonał wadowiczanie, Jan Nepomucen Bizański (1804 - 1878), malarz i rysownik, profesor Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie.

Na miejscu zarekwirowanych podczas I wojny światowej dzwonów w 1922 r. zawieszono nowe. W 1931 r. kościół został zelektryfikowany. Pod koniec II wojny światowej, w styczniu 1945 r. została zrzucona na kościół bomba, która uszkodziła m.in. dach kościoła. Świątynia była przez cały rok nieczynna - nabożeństwa odprawiano w Domu Katolickim.

W ramach odbudowy i renowacji kościoła w latach 1945 - 1947 powiększono go o dwa boczne wejścia oraz dobudowano przedsionki z obu stron korpusu nawowego oraz rozbudowano zakrystię. W 1986 r. kaplice boczne zostały zintegrowane z prezbiterium za pomocą arkadowych przejść, które powstały w miejscach okien.

Od strony półn. - wsch. znajduje się kaplica Świętej Rodziny. Charakterystyczne jest, że wśród figur ołtarzowych w miejsce św. Joachima umieszczono figurkę św. Jana Kantego profesora Akademii Krakowskiej. Od strony półn. - zach. licząca ponad sto lat kaplica Matki Bożej, w której umieszczony jest cudowny obraz Matki Bożej Nieustającej Pomocy, ukoronowany przez Ojca Świętego Wadowiczanie w dniu 16 czerwca 1999 r. podczas Jego trzeciej wizyty w rodzinnym mieście. Od strony połd. - wsch. znajduje się kaplica Świętego Krzyża z wizerunkiem Ukrzyżowanego Chrystusa. Złożono w niej także relikwie św. Ojca Maksymiliana Marii Kolbego, św. Szymona z Lipnicy oraz św. Ojca Pio. Od strony połd. - zach. powstała kaplica papieska, w której złożone są relikwie św. Jana Pawła II. Wystrój kaplicy stanowią elementy papieskiego ołtarza wzniesionego przed Bazyliką z okazji spotkania Benedykta XVI z wiernymi w Wadowicach 27 maja 2006 r., podczas papieskiej pielgrzymki śladami Wielkiego Poprzednika.

Staraniem proboszcza księdza infułata Jakuba Gila w latach 2000 - 2003 dokonano gruntownej renowacji kościoła. W ramach prac ułożono nową, marmurową posadzkę, zaś sklepienia zostały pokryte przez krakowskie artystki Aleksandrę Grochal i Katarzynę Dobrzańską polichromią nawiązującą do nauczania Jana Pawła II. Na sklepieniu prezbiterium przedstawiono patronów Polski, których kanonizował papież. W 2007 r. ukończono renowację elewacji bazyliki.

- **Kościół pw. św. Józefa przy Klasztorze OO. Karmelitów Bosych, ul. Karmelicka 22, Wadowice**

Zdjęcie nr 2. Kościół pw. św. Józefa przy Klasztorze OO. Karmelitów Bosych, ul. Karmelicka 22, Wadowice, źródło: Urząd Miejski Wadowice

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Zespół klasztorny popularnie nazywany „Wadowicką Górką” lub klasztorem „na Górcie”. Ośrodek kultu św. Józefa, Matki Bożej Szkaplerznej oraz św. Rafała Kalinowskiego. Karmelici bosi osiedlili się w Wadowicach w 1892 r. W latach 1897 - 1899 zbudowali z czerwonej cegły trzynawowy, neoromański kościół oraz pld. skrzydło klasztoru. Kościół został konsekrowany 27 sierpnia 1899 r. przez ówczesnego ordynariusza diecezji krakowskiej - księdza biskupa Jana Puzyńę. Dnia 2 września 1899 r. klasztor został usamodzielniony i ogłoszony wikariatem, a w 1903 r. przeoratem, czyli klasztorem w pełni uformowanym. Pierwszym przeorem wybrano o. Jana Chryzostoma Lamosia. Trzy lata później zastąpił go o. Rafał Kalinowski.

W okresie międzywojennym budynek klasztorno - seminaryjny był dwukrotnie rozbudowywany. W 1928 r. o trzysta metrów przedłużono skrzydło zachodnie klasztoru, a w latach 1934 - 1936 dla potrzeb prywatnego gimnazjum zbudowano nowy, obszerny budynek, podnosząc równocześnie całe zachodnie skrzydło o jedną kondygnację.

Po klęsce kampanii wrześniowej w 1939 r. Wadowice zostały wcielone do III Rzeszy. Pod koniec października budynek gimnazjum zajął niemiecki urząd celny. W lipcu 1942 r. zawiadomiono klasztor o przejęciu na własność Rzeszy budynków klasztornych i przyklasztornego gospodarstwa. Dnia 23 stycznia 1945 r. celnicy opuścili klasztor i budynek gimnazjum. Ich miejsce zajęły cofające się oddziały Wehrmachtu. Trzy dni później i one zostały zmuszone do opuszczenia miasta. Wcześniej jednak podminowały zabudowania klasztorne. Na szczęście przy pomocy saperów radzieckich miny zostały unieszkodliwione.

Dnia 19 marca 2004 r. słynący łaskami obraz św. Józefa został ozdobiony papieskim Pierścieniem Rybaka Jana Pawła II. W tym samym dniu kościołowi karmelitów bosych „na Górcie” ówczesny arcybiskup metropolita krakowski kardynał Franciszek Macharski nadał tytuł sanktuarium św. Józefa.

Przy klasztorze w latach 1892 - 2004 istniało Niższe Seminarium, zwane też Mniejszym. Wychowało około 250 kapłanów dla Karmelu, m.in. sługę Bożego Anzelmą Gądka (1884 - 1969), bł. Alfonsa Marię Mazurka i świątobliwego duszpasterza chorych o. Rudolfa Warzechę (1919 - 1999).

Przed klasztorem znajduje się figurka św. Józefa z 1900 r. oraz pomnik św. o. Rafała Kalinowskiego. Karmelici przybyli do Wadowic w 1892 r. Obecnie w budynku dawnego internatu szkolnego i części zabudowań klasztoru zlokalizowano Centrum Rekolekcyjno - Pielgrzymkowe im. Jana Pawła II Wielkiego.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- **Kościół Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu, ob. Dom Pomocy Społecznej, ul. Lwowska 31, Wadowice**

Zdjęcie 3, 4. Kościół Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu, ob. Dom Pomocy Społecznej, ul. Lwowska 31, Wadowice

Budowę rozpoczęto w 1905 r. wg planów inż. Adama Kozłowskiego. Z początku był to budynek jednopiętrowy w którym mieścił się oprócz klasztoru także internat dla dziewcząt, a w 1913 r. od strony ogrodu dobudowano dużą kaplicę. W latach 1938 - 1939 firma Jana Petka nadbudowała 2 piętro, gdzie siostry uruchomiły Zawodową Szkołę Krawiecką, przekształconą po wojnie w Gimnazjum Krawieckie. W niewielkim domku w ogrodzie mieściła się ochronka i przedszkole, do których uczęszczał w dzieciństwie Karol Wojtyła. Po likwidacji szkoły w 1951 r. do internatu przeniesiono dom dziecka, a w domku uruchomiłono przedszkole państwowe. Po zamknięciu szkoły w 1956 r. przez władze państwowe, siostry rozpoczęły działalność opiekuńczą nad dziećmi niepełnosprawnymi.

Pierwotny budynek klasztoru wyraźnie wyróżnia się pod względem architektonicznym, ponieważ 1 piętro wzniesiono z glazurowanej cegły i ozdobiono neoromańskim fryzem, natomiast piętro nadbudowane pokryte jest tynkiem.

Obecnie w budynku klasztornym znajduje się Dom Pomocy Społecznej dla Dzieci Niepełnosprawnych Intelktualnie, a w domku byłej ochronki - świetlica środowiskowa dla dzieci.

- **Klasztor Księży Pallotynów - Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego ks. Wincentego Pallotiego - Collegium Marianum, Klecza Dolna nr 1**

Zdjęcie nr 5. Klasztor Księży Pallotynów - Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego ks. Wincentego Pallotiego - Collegium Marianum, Klecza Dolna nr 1

W 1909 r. pionier polskich pallotynów ks. Alojzy Majewski założył tutaj pierwszy dom pallotyński w Polsce, powołując jednocześnie do istnienia gimnazjum męskie pod nazwą Collegium Marianum. Budynek kościoła wzniesiono w 1913 r. Działalność Collegium

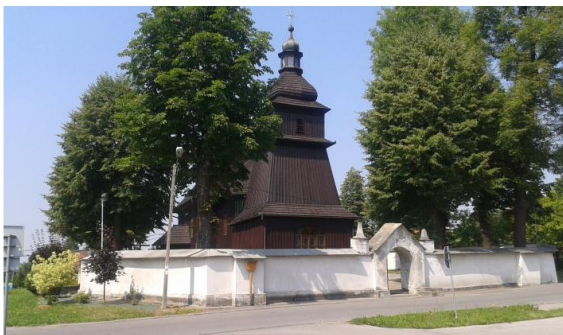

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Marianum w utrudniły dwie wojny światowe. Dynamiczny rozwój placówki zahamowała decyzja władz komunistycznych, które zakazały palotynom prowadzenia dalszej działalności edukacyjnej. Większa część obiektu została odebrana księżom i przeznaczona na szpital. Dopiero w 1984 r. całość zabudowań została zwrócona właścicielom i poddana gruntownemu remontowi.

W latach powojennych umieszczono w budynku klasztorным oddział szpitala powiatowego, który funkcjonował do połowy lat 80-tych XX w. W zach. skrzydle klasztoru mieści się obecnie Dom Rekolekcyjny im. Jana Pawła II.

- **Kościół parafialny pw. św. Erazma, Barwałd Dolny**

Zdjęcie nr 6. Kościół parafialny pw. św. Erazma, Barwałd Dolny

Parafia w Barwałdzie Dolnym wzmiankowana pierwszy raz w wykazach Świętopietrza w 1326 r. W 1326 r. plebanem barwałdzkim był ks. Johannes. W 1598 r. kościół był już pusty, popadł w ruinę i przed 1748 r. został rozebrany. Do poł. XIX w. zachował się po nim cmentarz, który przekopano w trakcie budowy kolei w latach 1887 - 1888.

Obecny kościół pw. św. Erazma pochodzi z końca XVIII w. Został oddany do użytku i konsekrowany w 1782 r. Fundatorem świątyni był Jan Biberstein - ówczesny właściciel Barwałdu. Pozostałością po poprzednim kościele jest kwadratowa wieża, która jest pozostałością poprzedniego kościoła z XVI w. Wieża była kilkakrotnie przebudowywana, usytuowana nietypowo przy prezbiterium. Kościół drewniany, o konstrukcji zrębowej, z prostokątną nawą i z dwiema bocznymi kruchtami i kruchtą zachodnią pochodzi z lat 1930 - 1933. Całość otoczona jest kamiennym murem, tworzącym prostokąt z dwiema bramami z lat 1863 - 1864.

Najcenniejszym zabytkiem kościoła jest późnogotycki krucyfiks z 1 poł. XVI w., ustawiony na belce tęczowej. Do wyposażenia należy kamienna barokowa chrzcielnica, barokowe tabernakulum w ołtarzu, kamienna kropielnica z 1842 r. oraz rokokowe organy.

Kościół stanowi cenny przykład drewnianego budownictwa sakralnego naszego regionu. W 2003 r. umieszczono go na opracowanej przez Małopolski Urząd Marszałkowski liście zabytków Szlaku Architektury Drewnianej.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- **Kościół parafialny pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela, ul. Kościelna, Chocznia**

Zdjęcie nr 7. Kościół parafialny pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela, ul. Kościelna, Chocznia

Początki kościoła parafialnego w Choczni są mało znane. Wiadomo, że we wsi w 1355 r. istniał kościół, o czym wspomina Długosz. Z aktów wizytacyjnych z 1598 r. dowiadujemy się że był wtedy w Choczni kościół parafialny drewniany, pw. św. Jana Chrzciciela, o sklepieniu z desek, malowanym, o trzech ołtarzach, uposażony bogato. Kościół był konsekrowany, ale daty konsekracji nie można stwierdzić. Został on rozebrany przy budowie nowego kościoła, którą rozpoczęto w 1798 r. Budowę ukończono w 1803 r. Kościół był drewniany, z zewnątrz otynkowany w stylu barokowym. Posiadał wieżę oraz wieżyczkę na sygnaturkę, umieszczoną na dachu nawy kościelnej. Zakrystia znakowała się po prawej stronie kościoła. Po lewej stronie głównego wejścia była kaplica murowana. Kościół posiadał 3 ołtarze w stylu barokowym. Zdobila ten kościół ambona i chrzcielnica sprawione około 1810 r. w stylu rokoko. Na chórze znajdowały się organy, sprowadzone w 1865 r. Na wieży były 3 dzwony różnej wielkości, jeden prawdopodobnie z XVI w.

W związku z rozrostem wsi, kościół drewniany okazał się za mały. Skutkiem tego powstał plan rozbudowy kościoła. Prace nad budową rozpoczęto w sierpniu 1890 r. i prowadzono przez następne lata. Budowę kościoła (bez wieży) ukończono w 1883 r. Po rozebraniu drewnianego kościoła, który pozostawał w obrębie murów nowej świątyni i urządzaniu wnętrza nowego kościoła przystąpiono do konsekracji kościoła. Konsekracji dokonał dnia 7 września 1884 r. ks. Kardynał Albin Dunajewski. Wieżę zbudowano w 1886 r. Wtedy otoczono kościół parkanem i wystawiono przylegający do parkanu budynek, przeznaczony na magazyn rzeczy kościelnych. W 1926 r. odnowiono wieżę i parkan okalający kościół.

Kościół uzyskał ostatecznie następującą formę - murowany zbudowany jest w stylu pseudogotyckim, jednonawowy z wieżą o wysokości 58 m, kryta blachą oraz obok niej dwie wieżyczki wysokości 28 m. W kościele znajdują się trzy ołtarze drewniane w stylu neogotyckim. Z poprzedniego kościoła pozostała ambona w stylu rokoko oraz charakterystyczna rokokowa chrzcielnica. Na chórze umieszczone są organy zakupione w 1865 r. Na wewnątrz 14 starych łątek i 16 nowych. Z przedsionka kościoła, na ścianie umieszczony jest krzyż, wykonany w stylu barokowym. Obok wejścia bocznego, po lewej stronie znajduje się murowana kropielnica fundowana przez ks. Znamierowskiego w 1814 r.,

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

a na ścianie wewnętrznej obok tego wejścia tablica pamiątkowa (nagrobek) ks. Majeronowskiego. Na wieży kościelnej znajdowały się 3 dzwony fundowane w 1928 r., zabrane w czasie wojny przez Niemców, którzy zostawili jeszcze jedynie małą sygnaturkę, na której jest data 1873. Zakrystia znajduje się za głównym ołtarzem. W skarbcu przechowane są obrazy ołtarzowe, ze starego kościoła, w szafie z szatami liturgicznymi przechowuje się ornaty, z których kilka pochodzi z XVII i XVIII w. Na szefie umieszczone są figury w stylu barokowym z dawnych ołtarzy oraz figura Matki Boskiej. Godne uwagi jest umbrakulum z 1856 r. w klasycystycznej oprawie.

- **Kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca, Klecza Dolna**

Zdjęcie nr 8. Kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca, Klecza Dolna

Brak jest informacji dotyczących pierwszego kościoła w Kleczy i niewiele można o nim powiedzieć. Najprawdopodobniej dnia 25 lutego 1319 r., poświęcono pierwszą kletecką świątynię. Służyła ona kilkanaście lat, jednak spaliła się w około 1432 r. Po pożarze ksiądz oświęcimski Kazimierz ufundował drewniany, jednonawowy kościółek pw. św. Wawrzyńca wybudowany na pogorzelsku. Przy kościele, w otoczeniu niewielkiego cmentarza, powstała również plebania z ogrodem i dom rektora szkoły parafialnej. Do płd. ściany przybudowano kostnicę. Zabytkowy kościółek spłonął w 1906 r.

Budowę nowego kościoła podjęto natychmiast po pożarze; został on postawiony po przeciwnej stronie drogi na górcze. W 1910 r. nowa, murowana świątynia była gotowa - zaprojektowana przez znanego architekta Sas-Zubrzyckiego. Na miejscu prezbiterium spalonego kościoła w 1910 r. ówczesny dziedzic Kleczy Przeclaw Sławiński wybudował neogotycką kaplicę rodową, nad której wejściem umieszczone zostały herby Sławińskich (Leliwa), Borowskich (Jastrzębiec) - herb żony Przeclawa Heleny. Teren wokół niej nadal zajmuje dawny, prawie 600-letni cmentarz parafialny.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- **Kościół parafialny pw. św. Aleksego, Ponikiew**

Zdjęcie nr 9. Kościół parafialny pw. św. Aleksego, Ponikiew

Historia powstania kościoła związana jest z postacią ks. Aleksa Bocheńskiego, proboszcza wadowickiego, który w 1847 r. starał się pogodzić i zachęcić do budowy kościoła skłóconą wieś. Jednym z takich sposobów, świadczących o jego wielkich umiejętnościach duszpasterskich, a zarazem odzwierciadlających jego niezwykłą wyobraźnię, zdolności oratorskie, które pozwoliły zjednoczyć wieś, była opowiedziana legenda o św. Aleksym - przekazywana później bardzo długo. Było to ziarno, które zaowocowało w następnym roku poświęceniem kamienia węgielnego pod mający powstać kościół filialny w Ponikwi. I tak po 70 latach próśb i błagań, w dniu 22 października 1852 r. ksiądz Aleksy Bocheński, podjął ostateczną decyzję dotyczącą budowy filialnego kościoła w Ponikwi.

Kościół zbudowany został w latach 1853 - 1858. Jest to murowana budowla, w stylu austriackim na planie wydłużonego prostokąta. Prezbiterium z namalowanym freskiem Trójcy Świętej. Za prezbiterium znajduje się zakrystia. Fasada wieży, zbudowana w formie czworosiennej. Hełm wieży składa się z niskiego dachu namiotowego i nasadzonej na niego bani z kulą i krzyżem. Ma charakter monumentalny.

- **Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny, Wysoka**

Zdjęcie nr 10. Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny, Wysoka

Prawdopodobnie już w XII w. miał powstać kościół wysocki. Pierwsza wzmianka historyczna o tym kościółku pochodzi jednak z 1354 r. Do dnia 19 maja 1798 r. kaplica w Wysokiej należała do parafii św. Marcina w Marcyporębie. Wówczas konsystorz biskupi

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

diecezji tarnowskiej aktem erekcyjnym powołał w Wysokiej samoistną kapelanię, po czym przystąpiono do budowy kościoła. Do istniejącej kaplicy dobudowano nawę i wieżę. Dnia 22 lipca 1799 r. kościół filialny w Wysokiej został benedykowany przez delegata biskupa tarnowskiego.

Z początkiem stycznia 1936 r. drewniany kościół o konstrukcji zrębowej uległ spaleni. Przystąpiono wówczas do budowy nowego kościoła parafialnego. Budowa trwała 11 miesięcy w latach 1936 - 1937. Dnia 4 lipca 1937 r. kościół został konsekrowany przez ówczesnego księdza biskupa Stanisława Rosponda.

- **KRZYŻE, KAPLICZKI, FIGURY**

Ten typ niewielkich budowli odzwierciedla złożoność dziejów wsi wchodzących obecnie w skład gminy Wadowice. Istniejące kapliczki powstały głównie w XIX w. i na pocz. XX w., nieliczne powstały jeszcze w XVIII w. Analizując formę tych niewielkich budowli można je podzielić na kilka grup - kapliczki słupowe, domkowe, skrzynkowe i jednoprzestrzenne, nawiązujące w formie do niewielkich kościołów. Na terenie gminy licznie występują także przydrożne figury i krzyże.

- **Kapliczka domkowa Matki Bożej Częstochowskiej, Babica**

Zdjęcie nr 11. Kapliczka domkowa Matki Bożej Częstochowskiej, Babica

Kapliczka zbudowana w 1828 r., z kamienia łamanego, otynkowana, pomalowana na biało. Od strony drogi z tyłu kapliczki na zewnętrznej ścianie umieszczono w drewnianej skrzynce zwieńczonej krzyżem obraz Matki Bożej Częstochowskiej. Wejście do kapliczki znajduje się z drugiej strony. Spowodowane jest to zmianą przebiegu drogi podczas przebudowy w latach 60-tych XX w. Nad wejściem w dwóch niszach znajdują się: figura św. Floriana, oraz drewniany krzyż zdobiony powykręcany korzeniami. Pod szczytem data A. D. 1828. Kapliczka przykryta dachem wykonanym z blachy. Wewnątrz znajduje się ołtarz z obrazem Matki Bożej Częstochowskiej. Po bokach ołtarza umieszczono figury Serca Chrystusa i Matki Bożej Różańcowej. Na bocznej ścianie znajduje się fotografia bł. Jana Pawła II. Wyposażenie wnętrza jest współczesne.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

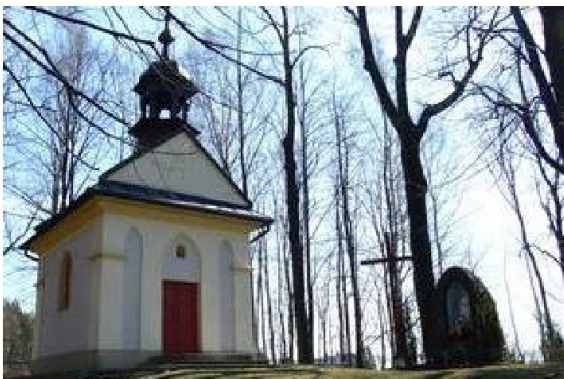
- **Kaplica na cmentarzu parafialnym, Aleja Matki Bożej Fatimskiej, Wadowice**

Zdjęcie nr 12. Kaplica na cmentarzu parafialnym, Aleja Matki Bożej Fatimskiej, Wadowice

Kaplica została ufundowana przez Marię ze Słapów Wilczyńską w 1862 r. Wewnątrz znajduje się drewniany ołtarz z figurą Chrystusa Ukrzyżowanego. Na ścianach liczne tablice epitafijne fundatorów kaplicy. W kaplicy są pochowani wadowiccy proboszczowie.

- **Kaplica loretańska, Gorzeń Dolny (Na Dzwonku)**

Zdjęcie nr 13. Kaplica loretańska, Gorzeń Dolny (Na Dzwonku), źródło: <http://www.it.wadowice.pl/na-dzwonku-kaplica-loretanska-1879-r,106.html>

Goryczkowiec 375 m. n.p.m. - znany jest wśród wadowiczian jako Dzwonek. Nazwę tę zawdzięcza dzwonnicy loretańskiej, która stała na szczycie strzegąc okolicy od płanetników ciągnących ciężkie deszczowe i burzowe chmury. Na Dzwonku już w XIX w. istniała drewniana dzwonnica loretańska. Obecny dzwon zawisnął w niej w 1854 r. Dzwonnica z upływem czasu chyliła się ku upadkowi. W 1879 r. wybudowano nową, murowaną kaplicę loretańską, do której przeniesiono stary dzwon. Fundatorami byli panowie: Józef Gabor i Józef Kadela. Jest to kapliczka domkowa z dwuspadowym dachem i wieżyczką, gdzie jest umieszczony dzwon loretański. Zewnętrzna ściana wejściowa była ozdobiona głowami królowej Jadwigi i króla Władysława Jagiełły pochodzącymi z XIX w. z Dworku Mikołaj.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Obecnie w niszy pod szczytem znajduje się figura św. Floriana przekazana przez ks. Tadeusza Kasperka z okazji 5-lecia istnienia remizy strażackiej na Dzwonku. Wewnątrz znajduje się wykonany z modrzewia ołtarz przypominający swoją formą ołtarze boczne wadowickiej bazyliki. Umieszczono w nim obraz przedstawiający biskupa krakowskiego św. Stanisława Szczepanowskiego. W zwieńczeniu ołtarza umieszczono obraz św. Zuzanny. Na mensie znajduje się obraz Matki Bożej Kalwaryjskiej. Obok ołtarza umieszczono drewniany klęcznik pochodzący z 1880 r. o czym świadczy zachowany napis. Do wejścia prowadzą dwoje drzwi. Wewnętrzne są oryginalne z okresu budowy kaplicy.

- **CMENTARZE**

Na terenie gminy Wadowice odnaleźć można kilka typów cmentarzy. Na terenie gminy znajdują się 3 zabytkowe cmentarze, które wpisane są do rejestru zabytków. Dodatkowo na terenie gminy znajdują się 7 zabytkowych cmentarzy, w tym 4 cmentarze parafialne w miejscowościach: Barwałd Dolny, Jaroszowice, Klecza Dolna, Ponikiew, cmentarz choleryczny w Choczni i Gorzeniu Górnym oraz cmentarz epidemiczny w Jaroszowicach.

Stan zachowania cmentarzy jest dobry. Są uporządkowane, oznakowane, ogrodzone oraz zachowany jest ich pierwotny układ. Jedyne cmentarz epidemiczny w Jaroszowicach zatracił swój układ, nie zachowały się żadne nagrobki trudno do niego trafić.

- **Cmentarz parafialny, Aleja Matki Bożej Fatimskiej, Wadowice**

Pierwotny cmentarz założony był wokół kościoła w centrum miasta. Na przełomie XVIII/XIX w., przygotowano przeniesienie cmentarza poza obręb ówczesnego miasta. Na początku lat 20-tych XIX w. wybrano teren przy obecnej Alei Matki Bożej Fatimskiej i w 1822 r. erygowano nową nekropolię. W ogrodzeniu cmentarza umieszczona jest klasycystyczna, parterowa brama cmentarna z sienią przejazdową z 1822 r. Na cmentarzu pochowano ok. 40 tys. osób. Centralnym punktem cmentarza jest kaplica rodu Słapów. Na cmentarzu znajdują się groby wielu zasłużonych wadowiczian, w osobnych kwaterach pochowani OO. Karmelici i SS. Nazaretanki.

- **Cmentarz żydowski - na granicy Wadowic i Tomic, Wadowice**

Osadnictwo Żydów w Wadowicach rozpoczęło od połowy lat 60-tych XIX w. Jednak już wcześniej Żydzi osiedlali się w pld. części dzisiejszych Wadowic, na obszarach tzw. Wójtostwa Mikołaj. W 1882 r. izraelicka wspólnota wyznaniowa założyła w mieście własny cmentarz na zakupionych przy granicy Tomic. Wejście na cmentarz prowadzi przez bramę w budynku gospodarczym dozorczy. Nagrobki wykonane są głównie z marmuru i piaskowca, zdobione ornamentami i symbolami religijnymi. Napisy epitafijne wyrte lub malowane, głównie hebrajskie oraz łacińskie, zwięzłe, dają niewiele informacji o pochowanych.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- **Cmentarz wojskowy - obecnie część cmentarza komunalnego, ul. Wojska Polskiego, Wadowice**

Cmentarz wojskowy położony jest obok cmentarza komunalnego założonego w latach 90-tych XX w. Oba obiekty oddzielone są od siebie ogrodzeniem. Cmentarz wojskowy założono w 1849 r., ale obecny wygląd uzyskał w 1967 r. Wówczas na nowo wytyczono kwatery, obramowano mogiły i utwardzono alejki. Cmentarz podzielono na dwie części: jedną, upamiętniającą żołnierzy i partyzantów polskich, drugą, upamiętniającą żołnierzy radzieckich. Pochowano tu m.in. żołnierzy austriackich zmarłych w Wadowickim szpitalu wojskowym. Do początku 1915 r. pogrzebano tu około 1500 żołnierzy. W czasie I wojny światowej cmentarz był oznaczony numerem 473. Wówczas spoczęło na nim 1206 żołnierzy ze wszystkich armii walczących w Galicji. Według Kroniki Klasztoru Karmelitów Bosych w Wadowicach na cmentarzu pochowano również kilka tysięcy osób przebywających w szpitalu wojennym i w obozie dla jeńców. W latach 1918 - 1921 na cmentarzu pogrzebano, zmarłych w szpitalu, 2160 jeńców z Armii Czerwonej, internowanych Ukraińców oraz żołnierzy Wojska Polskiego. Na cmentarzu spoczęły również szczątki 1498 żołnierzy Armii Czerwonej poległych w II wojnie światowej.

- **Cmentarz choleryczny wraz z kapliczką Serca Pana Jezusa - Boża Męka, Chocznia**

W Wadowicach i okolicy w 1817 r. miała miejsce epidemia duru plamistego. W 1848 r. tereny Ziemi Wadowickiej opanowała kolejna epidemia duru głodowego. Ofiary tych epidemii zostały pochowane zgodnie z ówczesnymi zasadami z dala od siedzib ludzkich. W wyniku epidemii umieralność wzrosła statystycznie czterokrotnie. Kapliczka zaznaczona na mapie z 1875 r. Kilkadziesiąt lat później nie zatarała się pamięć ludzka i postawiono w 1875 r. kapliczkę upamiętniającą tragiczne chwile epidemii.

Jest to kapliczka słupowa w kształcie kwadratu, murowana, otynkowana, dzielona na trzy części. Górna część oddzielona niewielkim ryzalitem z daszkiem z blachy. Znajdują się w niej dwie nisze, w których umieszczono figurę Najświętszego Serca Pana Jezusa, w drugiej znajduje się obraz - Jezu ufam Tobie, oraz obraz Najświętszego Serca Pana Jezusa wraz z Niepokalanego Serca Maryi Panny. Całość jest przykryta czterospadowym daszkiem wykonanym z blachy falistej.

Obok kapliczki znajdują się mogiły ofiar epidemii. Miejsce to upamiętnia 19 metalowych krzyży. Na niektórych z nich umieszczono figury Chrystusa Ukrzyżowanego. Krzyże nie przedstawiają wartości zabytkowej, natomiast sam cmentarz, który pochodzi z 1919 r. ma wartość historyczną.

- **PRZESTRZENNE ELEMENTY I FORMY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO**

Reprezentowane przez układy urbanistyczne i ruralistyczne, czyli sposób rozmieszczenia składników zespołu historycznego zawierający zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym sieci ulic i dróg oraz ich wzajemne powiązania funkcjonalne i widokowe. Układ urbanistyczny dotyczy miast, układ ruralistyczny wsi.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- **Układ urbanistyczny miasta Wadowice**

Historyczny układ urbanistyczny miasta o kompozycji typowej dla lokacji na prawie polskim pochodzi z przełomu XIII/XIV w. - widoczny w śladach ulic: Emilii i Karola Wojtyłów, Krakowskiej, Piaskowej i Trybunalskiej, łączący się na Placu Kościuszki i w rejonie ulicy Zacisze - układ owalnicy wydłużonej w kierunkach ptn. - pfd.,

Nałożony na powyższy układ szachownicowy powstały po nadaniu miastu przez księcia oświęcimskiego w dniu 10 września 1430 r. niemieckiego prawa chełmińskiego, co związane było z koniecznością odbudowy miasta po wielkim pożarze. Układ, który jest czytelny w śladzie ulic: Zatorskiej, Piaskowej, Krakowskiej, Trybunalskiej, Jagiellońskiej, częściowo Sobieskiego, pokrywał się z kierunkiem i przebiegiem traktu z Zatora do Mucharza. Kompozycja ta w samym centrum została zaburzona przez XIX - wieczne wyburzenia i przesunięcie pierzei Rynku.

Zatarty jest prawie zupełnie ślad po osobnej jednostce administracyjnej - wójtostwie wadowickim „Mikołaj”, powstałym prawdopodobnie w czasie lokacji miasta - około 1430 r., a włączonym w obręb miasta Wadowice dopiero w 1845 r. Po wójtostwie pozostał zespół dworski „Mikołaj” - dwór zbudowany przez starostę niegrodowego barwałdzkiego Mikołaja Komorowskiego przed 1633 r., później wielokrotnie przebudowywany. Obecnie budynek dworu pełni funkcję restauracji, pozostała część parceli zdegradowana funkcją hurtowni materiałów budowlanych o nieuporządkowanym sposobie zagospodarowania terenu - park krajobrazowy otaczający dawniej dwór i zabudowania przydworskie, stajnie - nie zachowały się.

Kolejny etap rozwoju miasta związany był ponownie z pożarem oraz z przeniesieniem do miasta siedziby powiatowego urzędu władz austriackich w 1819 r. - wymieniono wtedy drewniane (zniszczone pożarem) budynki na murowane, zabudowa rozwijała się wzdłuż ulicy Lwowskiej, Zatorskiej, nieco później pojawił się zarys zieleni miejskiej. Dzielnica przemysłowa zaczęła powstawać przed I wojną światową w okolicach dworca, przy ulicy Legionów.

Następny etap rozwoju miasta nastąpił po 1945 r. - wtedy tereny zabudowane powiększyły się kilkakrotnie, głównie o osiedla willowe: osiedle Łąki, Parkowe, wzdłuż ulic Sadowej, Karmelickiej, Alei Wolności oraz wielkopłytowe osiedla: przy ulicy Marcina Wadowity, Obrońców Westerplatte, Legionów, wreszcie Mikołaja Kopernika. Nastąpił też znaczny rozwój dzielnicy przemysłowej.

Główną oś kompozycyjno - komunikacyjną stanowi droga wsch. - zach. z Krakowa do Bielska - Białej, przez Kalwarię Zebrzydowską i Kęty, biegnąca po śladzie dawnego „traktu cesarskiego” z końca XVIII w. Druga oś kompozycyjno - komunikacyjną - stanowi droga ptn. - pfd. z Zatora do Mucharza i dalej do Suchej Beskidzkiej, biegnąca po śladzie zbliżonym do średniowiecznego traktu wyznaczającego kierunek szachownicowego układu ulic miasta. Promienisty układ komunikacyjny wyznaczony przebiegiem ulic: Lwowskiej, Mickiewicza, Zatorskiej wraz z Wojska Polskiego, Słowackiego wraz z Karmelicką i Aleją Wolności oraz Matki Bożej Fatimskiej.

Rynek Główny, obecny Plac Jana Pawła II, jego lokalizacja jest niezmienna od czasów lokacji miasta - na przecięciu głównych traktów komunikacyjnych. Kształt ulegał zmianom: po

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

raz pierwszy, po pożarze i nadaniu lokacji na prawie niemieckim w 1430 r., wytyczony szachownicowym układem ulic na planie zbliżonym do kwadratu. Po raz kolejny zmodyfikowany do kształtu nieregularnego prostokąta, po kolejnym z licznych pożarów, na przełomie XVIII/XIX w., kiedy to wyznaczono nowy przebieg wschodniej pierzei, zgodny z linią elewacji frontowej rozbudowanego kościoła. Przebiegająca przez Rynek droga Kraków - Bielsko - Biała rozciąga się na dwa nierównej wielkości trójkąty - większy zagospodarowany jest jako przestrzeń reprezentacyjna, w płn. pierzei lokowany jest budynek magistratu z XIX w., obecnie siedziba Urzędu Miejskiego, we wsch. części - bazylika.

Rynek Górny, nazywany też Zbożowym - obecnie Plac Kościuszki stanowi pozostałość po układzie owalnicowym. Pełnił funkcję targowicy (płodami rolnymi), po 1945 r. przekształcony na dworzec autobusowy, od 1999 r. pełni funkcję parkingu.

Rynek Dolny, zwany też Bydłanym - obecny Plac Bohaterów Westerplatte, wykształcony powstającym układem szachownicowym. Również pełnił funkcję targowicy (z przeznaczeniem jakiej nazwa wskazuje), obecnie mieści się tam parking.

Plac Bohaterów Getta - powstał po II wojnie światowej na miejscu kwartału najbardziej zabudowy (drewnianej i lepianej) - w latach 1942 - 1943 był to obszar żydowskiego getta. Obecnie na placu mieści się Targ Miejski.

- **Układy ruralistyczne wsi**

Na terenie gminy Wadowice to czternaście miejscowości o indywidualnym historycznym rodowodzie oraz indywidualnych cechach układu osadniczego, obiektów zabytkowych, krajobrazu:

Babica - układ osadniczy - zachowane fragmenty historycznego układu osadniczego i ciągu stawów w płn. części wsi. Duże zróżnicowanie wysokości terenu i nachylenia stoków jest źródłem malowniczych widoków, zwłaszcza w dolinie rzeki Babicy, oraz ciekawych panoram, ale również trudności dojazdu do zabudowy wspinającej się na zbocza, poza zwartym obszarem zabudowy o charakterze wiejskim w krajobrazie dominują zalesione u szczytów wzniesienia Pogórza Śląskiego. Obiekty zabytkowe: murowana kapliczka z 1828 r.; stanowisko archeologiczne - dokumentuje ślad osadnictwa w czasach średniowiecza.

Barwałd Dolny - układ osadniczy - zachowane fragmenty historycznego układu przy kościele w sąsiedztwie „traktu cesarskiego” oraz na płd. od linii kolejowej - ulicówki. Zabudowa lokowana w okolicy „traktu”, na wzgórzach jedynie nieliczne przysiółki. Zabudowania mieszkalne - o charakterze wiejskim, przeważnie murowane oraz nieliczne ocalałe drewniane chałupy pochodzą z pocz. XX w., jednostkowo zachowane obiekty z końca XIX w. Wieś charakteryzuje ciekawe ukształtowanie terenu, liczne odlesione wzgórza objęte uprawami rolnymi z urozmaiconą zielenią zadrzewień przydrożnych i śródpolnych tworzą krajobraz o dużych walorach widokowych, panorama wsi jest dobrze widoczna z dróg wiodących przez okoliczne wzgórza, dominantę pod względem skali, wysokości i funkcji stanowi kościół. Obiekty zabytkowe: drewniany kościół parafialny pw. św. Erazma z poł. XVIII w., z zachowanymi elementami starszego kościoła, liczne kapliczki z końca XIX w. i pocz. XX w.; stanowisko archeologiczne - dokumentuje ślad osadnictwa w czasach epoki kamienia.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Chocznia - układ osadniczy - czytelny historyczny układ widlicy okalającej potok Choczenka, na pld. od traktu cesarskiego; na ptn. od traktu układ zabudowy przysiółkowej łańcuchowej stopniowo przekształca się w ulicówkę. Zabudowania mieszkalne - o charakterze wiejskim, przeważnie murowane, drewniano - murowane oraz nieliczne ocalałe drewniane chałupy pochodzą z końca XIX w. - pocz. XX w. Krajobraz - skupiona wzdłuż doliny rzeki Choczenki i Traktu Cesarskiego zabudowa wiejska, z dominantą w postaci bryły kościoła oraz odlesione wzgórza porozdzielane zadrzewionymi dolinami strumieni, Chocznia położona jest w obszarze Pogórza Śląskiego, jedynie ptn. narożnikiem sięga Beskidu Małego w grupie łamanej Skały i Otuliny Parku Krajobrazowego Beskidu Małego. Obiekty zabytkowe: kościół parafialny pw. św. Jana Chrzciciela z lat 1880 - 1883, klasztor Sióstr Szarytek z pocz. XX w., kaplice z końca XIX - pocz. XX w., szczególnie przy kościele i cmentarzu; miejsca pamięci - Starym Gościńcu - pole zwane „Bożą Męką” z resztkami kaplicy i cmentarza z 1919 r.; liczne stanowiska archeologiczne - dokumentują ślady osadnictwa od pradziejów po czasy nowożytne (XVIII w.).

Gorzeń Dolny - znajduje się w obszarze Beskidu Małego w grupie łamanej Skały, zajmując las i wzgórze Goryczkowiec (Dzwonek), po wsch. stronie gwałtownie opadające w dolinę rzeki Skawy, zabudowa wiejska skupiona jest wzdłuż drogi łączącej Zbywaczówkę z Zawadką i niewielkimi koloniami rozrzucona po odlesionych stokach.

Gorzeń Górny - znajduje się w obszarze Beskidu Małego w grupie łamanej Skały, w przedgórskim paśmie łowca, rozproszona zabudowa wspina się na zbocza góry Łowiec do połowy odlesnione. Obiekty zabytkowe: zespół rezydencjonalny - dwór z pozostałością parku krajobrazowego i fragmentem przynależnego do niego lasu - obecnie Muzeum Emila Zegadłowicza; stanowiska archeologiczne - dokumentują ślady osadnictwa od pradziejów po czasy nowożytne (XIX w.), na wzgórzu Grapa - ślady grodziska - wałów i fosy obronnej z czasów kultury łużyckiej.

Jaroszowice - układ osadniczy - zwarta zabudowa wielodrożnicy, stanowiącej główną osadę, z dominantą w postaci bryły kościoła oraz przysiółki - zarieczna Zbywaczówka, za górą - Gołębiówka. Krajobraz - zach. granicę Jaroszowic wyznacza dolina rzeki Skawy, większą część powierzchni sołectwa zajmuje zalesiona Jaroszowicka Góra (545 m n.p.m.) - jedyny fragment Beskidu Małego położony na wsch. od Skawy. Obiekty zabytkowe: kościół pw. św. Izydora budowany w latach 1860 - 1861, liczne murowane kaplice i drewniany dom z XIX w.; stanowiska archeologiczne - dokumentują ślady osadnictwa od neolitu do średniowiecza.

Kaczyna - układ osadniczy - wywodzący się z XVI-wiecznych zarębnych przysiółków wotuskich. wieś położona w Beskidzie Małym, w dolinie rzeki Choczenki, z zabudową skupioną głównie wzdłuż drogi biegnącej dnem kotliny i nielicznymi przysiółkami wspinającymi się na częściowo odlesione zbocza. Na terenie wsi znajduje się przełom rzeki Choczenki, szerokości kilkudziesięciu metrów, pomiędzy szczytami Ostry Wierch (548 m) i Bliźniaki (575, 561m) - o dużych walorach krajobrazowych. Cała wieś objęta jest obszarem Parku Krajobrazowego Beskidu Małego. Dominanta w skali wsi, to kaplica pw. św. Małgorzaty. Obiekty zabytkowe: kaplica pw. św. Małgorzaty, figura św. Jana Nepomucena.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Klecza Dolna - układ osadniczy - zachowane fragmenty historycznego układu zawartego pomiędzy pałacem a kościołem pw. św. Wawrzyńca. Krajobraz - wieś położona w zachodniej części Pogórza Wielickiego, w rejonie ujścia doliny rzeki Kleczanki do doliny Skawy, płn. część wsi tworzy mozaika częściowo zalesionych wzgórz i dolin niewielkich potoków. Obiekty zabytkowe: założenie dworsko - ogrodowe z XIX w., ob. budynek mieszkalny, ogród o zatartej niemal kompozycji, kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca z lat 1906 - 1908 z aleją wiodącą na cmentarz, Collegium Marianum ks. Palotynów budowane w 1907 r. z ogrodem, kaplice, krzyże przydrożne; stanowiska archeologiczne - dokumentują ślady osadnictwa od pradziejów po czasy nowożytne (XVIII w.).

Klecza Górna - krajobraz - wieś położona w zach. części Pogórza Wielickiego, w rejonie ujścia doliny rzeki Kleczanki do doliny Skawy, płn. część wsi tworzy mozaika częściowo zalesionych wzgórz i dolin niewielkich potoków. Obiekty zabytkowe: dwór z założeniem ogrodowym z przełomu XVIII/XIX w., folwark z przełomu XIX/XX w. z drogami do niego prowadzącymi wysadzonymi szpalerami; stanowisko archeologiczne - dokumentuje ślad osadnictwa w XIII - XIV w.

Ponikiew - układ osadniczy - wywodzący się z XVI-wiecznych zarębnych przysiółków wołoskich łańcuchowy układ przysiółkowy. Krajobraz - wieś zawarta w wąskiej, podłużnej odlesionej dolinie rzeki Ponikiewka na terenie Beskidu Małego - poza obszarem zabudowanego dna doliny zalesione stoki górskie pocięte jarami potoków, objęte są ochroną Parku Krajobrazowego Beskidu Małego. Obiekty zabytkowe: kościół parafialny pw. św. Aleksego budowany w latach 1853 - 1858, stanowiący dominantę w krajobrazie wsi, kaplice i krzyże przydrożne, liczne zabudowania mieszkalne i gospodarcze, przeważnie drewniane z przełomu XIX/XX i pocz. XX w.; stanowiska archeologiczne - dokumentują ślady osadnictwa od pradziejów po XVI w.

Raków - krajobraz charakterystyczny w Rokowie tworzy grupa stawów poprzedzielanych gozłami, z dominującą nad nimi sylwetą wyniesionego na skarpie parku pałacowego, na południe od stawów rozrzucone w otwartym krajobrazie są kolonie domów jednorodzinnych, wieś położona jest w zach. części Pogórza Wielickiego, w rejonie ujścia rzeki Kleczanki do Skawy. Obiekty zabytkowe: założenie pałacowo - parkowe pochodzące z przełomu XVIII/XIX w. z zabudową przydworczą; stanowisko archeologiczne - dokumentuje ślad osadnictwa w czasach epoki kamienia.

Stanisław Górny - krajobraz - wieś na Pogórzu Wielickim, poza układem zabudowy skupionej przy traktach drogowych, krajobraz tworzy mozaika częściowo zalesionych wzgórz i dolin niewielkich potoków z rozsianymi koloniami zabudowy jednorodzinnej, dominanta to wieża kościelna.

Wysoka - krajobraz - wieś na Pogórzu Wielickim, poza układem zabudowy skupionej przy traktach drogowych, krajobraz tworzy mozaika częściowo zalesionych wzgórz i dolin niewielkich potoków z rozsianymi koloniami zabudowy jednorodzinnej, duże zróżnicowanie wysokości terenu i nachylenia stoków jest źródłem malowniczych widoków. Obiekty

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

zabytkowe: kościół parafialny pw. św. Józefa i Marii Magdaleny budowany w 1938 r., pozostałość parku dworskiego (założenie niemal zatarte) ze stawem; stanowisko archeologiczne - dokumentuje ślad osadnictwa w średniowieczu.

Zawadka - krajobraz - wieś położona w najdalej na wschód wysuniętej części Beskidu Małego w grupie Łamanej Skały, na przedgórzu pasma łowca z Łysą Górą (548 m n.p.m.), o zalesionym pasie grzbietów w półd. części wsi, na odlesione zbocza wspina się od drogi zabudowa w formie koloni, zagród i pojedynczych domów, poprzecinanych zadrzewionymi dolinkami niewielkich cieków wodnych, w półn. części wsi widoki panoramiczne na miasto Wadowice w części dzielnicy blokowej z dominantą wieży kościoła Piotra Apostoła. Obiekty zabytkowe: stanowiska archeologiczne - dokumentują ślady osadnictwa w czasach średniowiecza i XV/XVI w.

- **Rynek, Plac Jana Pawła II, Wadowice**

Rynek został wytyczony niedługo po lokacji miasta na prawie chełmińskim w 1430 r., na planie kwadratu. Obecny, nieregularny kształt rynek uzyskał na początku XIX w., kiedy po pożarze w 1819 r. wyburzono całkowicie domy przy wsch. pierzei i przesunięto ją głębiej w tym kierunku, na linię fasady kościoła. Od tego czasu zaczęto stawiać w rynku domy murowane. Dawniej, w bliżej nieokreślonym czasie i miejscu, na Ryнку stał drewniany Ratusz. Do 1939 r. Rynek pełnił także rolę placu handlowego, na którym trzy razy w tygodniu odbywały się targi, a cztery razy w roku jarmarki. Po II wojnie światowej stał się skwerem czy miejskim deptakiem, a jego część pokryta została murawą i elementami zieleni. Natomiast nadal, zgodnie z kilkusetletnią tradycją odbywają się tutaj imprezy patriotyczne i artystyczne. Rynek był także miejscem dwóch spotkań wadowiczian z Ojcem Świętym Janem Pawłem II, 7 czerwca 1979 r. i 16 czerwca 1999 r. Przez Rynek przebiegały dawniej główne drogi miejskie prowadzące wzdłuż doliny Skawy na półn. (w stronę Zatora) i półd. (do Mucharza), natomiast obecnie główną osią komunikacyjną przebiegającą przez plac jest droga wsch. - zach., do czasu ukończenia obwodnicy stanowiąca fragment drogi krajowej nr 52 Bielsko - Biała - Głogoczów, dawny trakt cesarski Wiedeń - Lwów. W latach 2010 - 2013 Plan Jana Pawła II został zrewitalizowany.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

• OBIEKTY UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

- **Urząd Miejski, budynek dawnej szkoły powszechnej męskiej, Plac Jana Pawła II 23, Wadowice**

Zdjęcie nr 13. Urząd Miejski, budynek dawnej szkoły powszechnej męskiej, Plac Jana Pawła II 23, Wadowice

Zbudowany w 1 poł. XIX w., najprawdopodobniej w 1846 r., z niewielkimi zmianami wygląd swój zachował do naszych czasów. Od 1866 do 1875 r. oprócz siedziby władz miejskich mieściła się tutaj Szkoła powszechna, a do 1939 r. szkoła elementarna, najpierw jako tzw. Szkoła Główna, potem Szkoła Ludowa, jeszcze później Szkoła Etatowa Męska, w latach międzywojennych Siedmioklasowa Publiczna Szkoła Męska im. Marcina Wadowity, do której w latach 1926 - 1930 uczęszczał Karol Wojtyła.

Obecny wygląd elewacji gmachu niewiele różni się od pierwotnego. Na parterze zachowano łukowe okna, które jeszcze do 1975 r. można było spotkać wzdłuż całej pierzei pfn. rynku. Po II wojnie światowej do 1975 r. budynek ten był siedzibą władz powiatowych, obecnie jest siedzibą Urzędu Miejskiego, czyli Gminy Wadowice.

- **Zespół budynków Sądu Rejonowego, ul. Żwirki i Wigury 7-9, Wadowice**

Zdjęcie nr 14. Zespół budynków Sądu Rejonowego, ul. Żwirki i Wigury 7-9, Wadowice, źródło: Urząd Miejski w Wadowicach

Zespół złożony jest z dwóch części odpowiadających posesjom 6 i 9, zrealizowany w dwóch etapach - obydwie części są zespolone przez ujednoczenie kompozycji fasad, systemu wnętrza i funkcji. Zespół gmachów Sądu stanowi obiekt stylowo i artystycznie jednolity, stanowi całość kompozycyjną i funkcjonalno - ideową, pomimo etapowości budowy. Utrzymany w stylu neorenesansowym, nawiązuje do rozwiązań pałacowych,

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

powszechnie stosowanych w architekturze tego czasu jako wzorce dla gmachów publicznych. Istotną wartością zespołu jest również ciągłość (nieprzerwana przez okres ponad 100 lat) pierwotnej funkcji użytkowej.

Część zach. (posesja nr 9) stanowi trzon kompleksu. Ukończona w 1881 r. jako skrzydło frontowe czworobocznego założenia z dziedzińcem. Ustawiona wzdłuż pierzei ulicy, frontem do ptn., na rzucie prostokąta z mocno wyróżniającym się ryzalitem z klatką schodową schodów głównych, od strony dziedzińca. Fasada piętnastoosiowa, z pięcioosiowym płaskim ryzalitem, elewacja boczna wsch. trójosiowa.

Część boczna (posesja nr 7) dobudowana w latach 1897- 1899, poza czworobokiem funkcjonującego kompleksu sądowo - więziennego - silnie rozczłonkowana, złożona z trzech skrzydeł w układzie asymetrycznej półpodkowy oraz aneksu wypełniającego przestrzeń między skrzydłami.

- **Zespół szkół podstawowej, gimnazjalnej, ul. Sienkiewicza 9, Wadowice**

Zdjęcie nr 15. Zespół szkół podstawowej, gimnazjalnej, ul. Sienkiewicza 9, Wadowice

Pierwsze wzmianki o szkole w mieście pochodzą z 1539 r., natomiast w XVII w. powstała miejska fundacja bursy dla ubogich uczniów. Do 1821 r. była to szkoła trywialna, następnie tzw. Szkoła Główna Obwodowa mająca trzy klasy. W 1902 r. powstał przy ówczesnej ul. Długiej, od 1915 r. ul. Sienkiewicza.

Jest to dwupiętrowy gmach z przeznaczeniem dla szkoły żeńskiej, która mieściła się tu do 1939 r.. Szkołę rozbudowano w latach 30-tych, a po II wojnie światowej dobudowano prawe skrzydło i trzecie piętro, po czym umieszczono tu szkołę męską (Nr 1) oraz żeńską (Nr 2). Nad głównym wejściem do budynku widnieje herb miasta z 1902 r.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- **I Liceum Ogólnokształcące im. Marcina Wadowity, ul. Mickiewicza 16, Wadowice**

Zdjęcie nr 16. Liceum Ogólnokształcące im. Marcina Wadowity, ul. Mickiewicza 16, Wadowice

Dawne ośmioletnie gimnazjum przy ówczesnej ul. Wiedeńskiej, od 1898 r. ul. Mickiewicza 10. Gimnazjum otwarto w 1866 r. i początkowo mieściło się ono w budynku magistratu w Rynku, obecnie Pl. Jana Pawła II 23. W 1875 r. wzniesiono dla szkoły dwupiętrowy budynek według projektu Teofila Żebrowskiego, w latach powojennych dobudowano salę gimnastyczną. W 1925r. szkole nadano imię M. Wadowity, a w latach jędrzejewiczowskiej reformy szkolnictwa średniego 1933 - 1938 przekształcono ją w Państwowe Gimnazjum i Liceum. W murach tej szkoły w latach 1930 - 1938 pobierał naukę i zdał maturę Karol Wojtyła - Jan Paweł II.

Obecnie mieści się tu Zespół Szkół Ogólnokształcących. Przy wejściu do gmachu znajdują się dwie tablice upamiętniające lata nauki Karola Wojtyły i stulecie gimnazjum obchodzone w 1966 r. Przed budynkiem wzniesiono w 1968 r. pomnik poety i pisarza Emila Zegadłowicza oraz ławeczka młodego Karola Wojtyły ufundowana przez Towarzystwo Miłośników Ziemi Wadowickiej w 2015 r.

- **ZAŁOŻENIA DWORSKO - PARKOWE**

- **Zespół dworski „Mikołaj”, ul. Błonie 1, Wadowice**

Zdjęcie nr 17. Zespół dworski „Mikołaj”, ul. Błonie 1, Wadowice, źródło: Urząd Miejski w Wadowicach

Zespół obejmuje dwór, spichlerz i czworaki. Nazwa pochodzi od imienia dawnego właściciela wójtostwa wadowickiego, Mikołaja Komorowskiego, starosty barwałdzkiego, oświęcimskiego, nowotarskiego i lipnickiego, znanego z burzliwego i awanturniczego życia.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Dwór o cechach klasycystycznych pochodzi z 1 poł. XIX w. Jest to budynek murowany, prostokątny z kwadratową przybudówką od zach., parterowy, z facjatą, podpiwniczony. Od pñ. znajdują się dwa ryzality, między którymi przestrzeń wypełnia taras. Elewacje zwieńczone belkowaniem. Od frontu balkon na 4 kolumnach z balustradą. Spichlerz murowany, dwupiętrowy w części środkowej, z ryzalitowo wysuniętymi parterowymi skrzydłami, podzielonymi ślepymi arkadami. Czworaki murowane, parterowe, na rzucie prostokąta. Budynek, utrzymany w stylu klasycystycznym, reprezentuje duże wartości historyczne i artystyczne.

- **Dworek Emila Zegadłowicza, Gorzeń Górny**

Zdjęcie nr 18. Dworek Emila Zegadłowicza, Gorzeń Górny, źródło: Urząd Miejski w Wadowicach

Dworek wybudowany w latach 30-tych XVIII w. Jest to późnoklasycystyczna budowla, położona w pięknym starym parku, dawna własność Padewskich, później Żyda Jakuba Littmana Hupperta, a wreszcie Tytusa Zegadłowicza i jego syna Emila, znanego poety, dramaturga i mecenasa kul tury. Obecnie mieści się tutaj muzeum poety, gdzie można zobaczyć pamiątki po pisarzu, a poza tym obrazy Vlastimila Hoffmana, Jerzego Hulewicza, Jacka Malczewskiego, Ludwika Misky'ego, Zbigniewa Pronaszki, Leona Wyczółkowski ego, Franciszka Suknarowskiego, rysunki Brunona Schulza, Stefana Żechowskiego i innych, oraz rzeźby Wincentego Stanisława Bałysa, znanego twórcy wadowickiego, zamordowanego przez hitlerowców w 1939 r. W dawnej dworskiej kaplicy zgromadzono rzeźby, głównie świętki, artysty ludowego - samouka, mieszkańca Gorzenia Dolnego, Jędrzeja Wowry (1864 - 1937).

- **Pałac z pozostałościami założenia parkowego, Klecza Dolna nr 120**

Zdjęcie nr 19. Pałac z pozostałościami założenia parkowego, Klecza Dolna nr 120, źródło: Urząd

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Zbudowany w XIX w., murowany, w elewacji frontowej piętrowy, w pozostałych częściach parterowy, częściowo podpiwniczony. Prostokątny z ryzalitami flankującymi w elewacji frontowej, bogato zdobionej detalem architektonicznym w postaci boniowania, pilastrów z głowicami, nadokiennikami i opaskami okiennymi. Dachy zróżnicowane, czterospadowe na ryzalitach o konstrukcji namiotowej. Przy pałacu pozostałość po założeniu parkowym. Założenie zdewastowane po II wojnie światowej. Obiekt stanowi przykład dworu o charakterze willowym.

- **Zespół dworsko - parkowy, Klecza Górna**

Zdjęcie nr 20. Zespół dworsko - parkowy, Klecza Górna, źródło: Urząd Miejski w Wadowicach

Zespół powstał na przełomie XVIII/XIX w. Dwór murowany zbudowany w 1883 r., murowany, parterowy, w elewacji frontowej arkadowy ryzalit z szerokimi schodami zwieńczony facjata, narożnik płn. - zach. zamknięty ośmioboczną wieżyczką zwieńczoną krenelażem, dach dwuspadowy kryty dachówką ceramiczną. W zespole murowany spichlerz, dom ogrodnika. Park typu krajobrazowego o dużych walorach kompozycyjnych.

- **INNE ZABYTKI**

- **Muzeum Miejskie, ul. Kościelna 4, Wadowice**

Zdjęcie nr 21. Muzeum Miejskie, ul. Kościelna 4, Wadowic

Jeden z najstarszych budynków w mieście, z ok. 1800 r., o cechach klasycystycznych. Budynek murowany, na rzucie prostokąta, piętrowy, nakryty dachem czterospadowym, z ryzalitem frontowym w formie przedsionka tworzącego w części piętra balkon w rodzaju

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

portyku złożonego z dwóch kolumn jońskich i tympanonem. Budynek dwutraktowy na parterze, trzytraktowy na piętrze, wewnątrz sień usytuowana osiowo na przestrzał, na parterze sklepienie żagielkowe. W latach 80-tych XX w. budynek był siedzibą Towarzystwa Miłośników Ziemi Wadowickiej, obecnie Muzeum Miejskie i Informacja Turystyczna.

- **Kamienica Gedlów, tzw. Dom Solny, ul. Kościelna 6-6a, Wadowice**

Zdjęcie nr 22, 23, Kamienica Gedlów, tzw. Dom Solny, ul. Kościelna 6-6a, Wadowice

Jeden z najstarszych budynków w Wadowicach, pochodzi z ok. 1800 r. usytuowany na dawnej skarpie nad doliną Skawy, kiedyś skład soli. Dom piętrowy o wystroju klasycystycznym, z ryzalitem od frontu, przedzielonym arkadowym podcieniem, w górnej części rozczłonkowany pojedynczymi i parzystymi pilastrami. Nad nimi belkowanie i trójkątny fronton. Od tyłu, od strony ul. Emilii i Karola Wojtyłów, wysokie kamienne podpiwniczenie, prawdopodobnie dawne pomieszczenia składowe. Własność rodziny dra Władysława Gedła, znanego lekarza, społecznika i prezesa wadowickiego Sokoła. W latach 20-tych XX w. mieściły się tutaj przejściowo Urząd Skarbowy, jego właściwy budynek zajęty był na szpital, i Komenda Policji Państwowej Powiat u Wadowickiego, którą w 1938 r. przeniesiono na ul. Słowackiego, do 1939 r. Posterunek Policji Państwowej.

- **Muzeum - Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II, ul. Kościelna 7, Wadowice**

Zdjęcie nr 24. Muzeum - Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II, ul. Kościelna 7, Wadowice

Jest to dom, w którym w 1919 r. zamieszkała rodzina Wojtyłów, a 18 maja 1920 r. urodził się Karol Wojtyła junior, od 18 maja 1984 r. istnieje muzeum. Obejmuje ono dawne mieszkanie Wojtyłów i przyległe pomieszczenia.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- **Kamienica, Plac Jana Pawła II/Zatorska 2, Wadowice**

Zdjęcie nr 25. Kamienica, Plac Jana Pawła II/ Zatorska 2, Wadowice

Usytuowana w płn. - zach. narożniku Placu Jana Pawła II - wzniesiona w 1 ćw. XIX w., zmodernizowana i nadbudowana w 4 ćw. XIX w., z przekształconym parterem w XX w. Budynek reprezentuje duże wartości historyczne i artystyczne, charakterystyczne dla obiektów użyteczności publicznej wznoszonych w poł. XIX w. w Wadowicach, od chwili powstania w mieście głównego ośrodka administracji galicyjskiej.

- **Budynek dawnych koszar wojskowych, pomnik żołnierzy 12 Pułku Piechoty, ul. Lwowska 40, Wadowice**

Zdjęcie nr 26. Budynek dawnych koszar wojskowych, pomnik żołnierzy 12 Pułku Piechoty, ul. Lwowska 40, Wadowice

Dwupiętrowy budynek wzniesiono na planie prawie kwadratowego równoległoboku w 1827 r. dla stacjonujących w Wadowicach już od 1820 r. batalionów austriackiego 56. pułku piechoty, w którym później w większości służyli Polacy z Wadowic i okolicy. Po upadku monarchii austro - węgierskiej w 1918 r., koszary stały się siedzibą 12 Pułku Piechoty Ziemi Wadowickiej. Po II wojnie stacjonował w nich 18 kołobrzeski pp, po 1955 r. powstał tu zakład produkcyjny Krakowskich Zakładów Zielarskich Herbapol.

Obecnie jest to jeden z najlepiej zachowanych w Polsce obiektów poustroiackiego budownictwa koszarowego, o charakterystycznym wewnętrznym dziedzincu z arkadami zabudowanym wielkimi oknami, jedyny w pld. Polsce obiekt zabytkowy tego typu.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Przed frontem budynku stoi Pomnik Poległych Żołnierzy 12 Pułku Piechoty, wzniesiony w 1928 r., staraniem Komitetu Obywatelskiego, wg projektu znanego wadowickiego rzeźbiarza Józefa Jury. Na tablicy napis dedykacyjny „Trzystu pięćdziesięciu wiernym synom Ojczyzny, poległym, w bojach o jej wolność i granice w latach 1918 - 1920”, na bokach cokołu widnieją nazwy i daty stoczonych bitew. W 1939 r. Niemcy usunęli z pomnika postać żołnierza. W 1975 r. pomnik rozebrano i przeniesiono na cmentarz wojskowy przy ul. Wojska Polskiego. W 1981 r. z inicjatywy NSZZ Solidarność Ziemi Wadowickiej, odtworzono rzeźbę żołnierza i 15 listopada 1981 r. już cały pomnik ustawiono z powrotem na poprzednim miejscu.

Naprzeciwko koszar szereg czterech kamienic (ul. Lwowska 37, 39, 41 i 43), dawniej jedna nieruchomości czyli koszary konnicy im. Pułkownika Berka Joselewicza. W tyle za budynkami, aż do obecnej linii kolejowej a nawet poza nią, na tereny przemysłowe, dzisiejszego Maspexu ciągnęły się baraki stajni i maneż wojskowy. Na przełomie XIX/XX w. obiekt został wysprzedany kilku właścicielom i zamieniony na kamienice mieszkalne, zaplecze na ogrody.

- **Park miejski w Wadowicach**

Park został założony w latach 1905 - 1912 na terenach wykupionych przez Radę Miejską na wzniesieniu dominującym od zach. - półd. strony miasta, zwanym Górnica. Pierwszą działkę zakupiono 31 maja 1905 r. od Israhela Hupperta, już wtedy uzasadniając ten zakup: celem ewentualnego urządzenia parku miejskiego na Górnicy. W siedem lat później, 24 maja 1912 r. sporządzono mapę parcel nabytych przez gminę na Górnicy pod park, który wówczas określano imieniem Adama Mickiewicza.

W latach 1913 - 1914 wzniesiono drewnianą willę typ podgórskiego, czy jak czasem określano, tzw. szwajcarkę, mającą stanowić schronisko dla uczestników zabaw w parku w razie nagłych zmian warunków pogodowych i nazwano ją Schroniskiem „Górnica”. W głębi parku od strony półd. wzniesiona kapliczka Matki Bożej. Opiekę nad parkiem powierzono Towarzystwu Upiększania Miasta Wadowic i Okolicy (TUMWiO), które powstało w 1907 r.

Okres międzywojenny to rozkwit parku. Schronisko wzbogaciło się o piękną werandę, powstały parkowe altany. W połowie centralnej alei cisowej parku usytuowano muszlę koncertową. W parku organizowano festyny, zabawy, a nawet plenerowe przedstawienia teatralne. W 1934 r., po wybudowaniu wodociągu miejskiego, w parku urządzono sadzawkę i fontannę, a z ziemi wydobytej przy kopaniu zbiornika wyrównawczego usypano kopiec, który wznosi się na wysokość 317 m n.p.m. jest najwyższym terenowym punktem miasta.

Po II wojnie światowej wraz ze śmiercią ostatniego prezesa Czesława Panczakiewicza, działalność TUMWiO ustała. Z upływem lat park zmieniał swoje oblicze. W latach 80-tych skala zaniedbań i dewastacji była olbrzymia. Dopiero po zmianie systemu politycznego w 1990 r. i odrodzeniu samorządu terytorialnego, nowe władze miejskie przystąpiły do renowacji parku. Odtworzone zostały alejki parkowe i rozpoczął się żmudny proces porządkowania i pielęgnowania dziczającej zieleni. Wyremontowano muszlę koncertową i tzw. „domek ogrodnika”. Zbudowano nowe altany parkowe, odnowiono korty tenisowe oraz zainstalowano stylowe lampy i ławki.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

• DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Na krajobraz kulturowy składają się także wartości niematerialne, stanowiące trwałe dziedzictwo kulturowe regionu, które powinno być kultywowane i zachowane dla następnych pokoleń. Działalność w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, szerzeniem tradycji lokalnych oraz kształtowania współczesnego środowiska kulturowego na terenie gminy Wadowice prowadzą:

Wadowickie Centrum Kultury (WCK), ul. Teatralna 1, Wadowice - powstało w październiku 2000 r., z połączenia Wadowickiego Domu Kultury i Zbiorów Historycznych Ziemi Wadowickiej. W 2001 r. utworzono Informację Turystyczną, w 2003 r. swoją działalność zainaugurowało Kino „Centrum”, jedyna tego typu placówka w Wadowicach. Także w 2003 r. Wadowickie Centrum Kultury otrzymało w administrację budynek przy ul. Krakowskiej 8, gdzie stworzono Centrum Tańca. Od 2012 r. informacja turystyczna działająca dotąd jako dział WCK została wydzielona i obecnie funkcjonuje w strukturach Urzędu Miejskiego. WCK zajmuje się organizowaniem: festiwali, przeglądów, konkursów, koncertów, recitali, spektakli, projekcji filmowych, wystaw, prezentacji, imprez dla dzieci, młodzieży i dorosłych - rajdów, wycieczek, imprez turystycznych. Dodatkowo WCK wydaje czasopismo historyczno - kulturalne „Wadoviana” oraz wydawnictwa edukacyjne, promocyjne i historyczne. Organizowane ekspozycje i wystawy plenerowe związane z lokalną tradycją i znanymi wadowiczanie. W budynku WCK organizowane są wystawy twórców związanych z Wadowicami oraz wernisaże cyklicznych projektów, m.in. Wadowickiego Środowiska Artystycznego (2015 r.).

Biblioteka Publiczna - głównym celem biblioteki jest zaspokajanie potrzeb czytelniczych i informacyjnych mieszkańców, jak również gromadzenie materiałów dotyczących gminy i powiatu. Biblioteka jest też centrum edukacyjnym i kulturalno - oświatowym. Poza tym biblioteka posiada ofertę kulturalno - edukacyjną, zajmuje się organizowaniem: spotkań autorskich, konkursów literackich, plastycznych i czytelniczych, lekcji bibliotecznych dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych z zakresu przysposobienia bibliotecznego, spotkań w Dyskusyjnym Klubie Książki, prezentacji literatury i sztuki twórców związanych z regionem, wystaw. Biblioteka Publiczna posiada cztery filie: w Wadowicach, Choczni i Wysokiej.

Muzeum Miejskie, ul. Kościelna 4, Wadowice - muzeum zajmujące się gromadzeniem pamiątek i eksponatów związanych z miastem i Ziemią Wadowicką oraz organizowaniem wystaw promujących kulturę gminy i regionu. Obecna wystawa „Wadowice - miasto, w którym wszystko się zaczęło. Wystawa opowiada o historii miasta i życiu codziennym międzywojennych Wadowic. W 2016 r. planowana jest wystawa poświęcona rzeźbiarzowi Józefowi Jurze.

Muzeum - Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II, ul. Kościelna 7, Wadowice - w domu, w którym w 1919 r. zamieszkała rodzina Wojtyłów, a 18 maja 1920 r. urodził się Karol Wojtyła junior, od 18 maja 1984 r. istnieje muzeum. Obecnie muzeum jest po gruntownej przebudowie, nowa multimedialna wystawa prezentująca całe życie i pontyfikat Jana Pawła

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

II. Muzeum podlega następującym instytucjom: Ministerstwu Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Województwu Małopolskiemu, Archidiecezji Krakowskiej i Gminie Wadowic.

Czytelnia Mieszczańska - obecnie Centrum Tańca WCK, ul. Krakowska 8, Wadowice - w 1889 r. powstało drugie z największych stowarzyszeń społeczno - kulturalnych wadowiczian Czytelnia Mieszczańska. Na jego siedzibę wzniesiono w 1906 r. parterowy budynek, zachowany z niewielkimi zmianami do dzisiaj. Znajduje się tam sala baletowa. Jej głównym przeznaczeniem jest organizacja zajęć tanecznych, zajęć sportowych.

Galeria Franciszka Suknarowskiego, ul. Karmelicka 61, Wadowice - w galerii można zobaczyć dzieła wybitnego artysty F. Suknarowskiego.

Prywatne Muzeum Polsko - Amerykańskie „Hell’s Angel”, ul. Konstytucji 3 Maja 23, Wadowice - prywatne muzeum z siedzibą w Wadowicach. Zbiory stanowią własność Zygmunta Krausa. Muzeum powstało w 1991 r. z inicjatywy kolekcjonera i regionalisty Zygmunta Krausa. W 2012 r. prowadzenie placówki przejął jego syn, Jacek. Ekspozycja muzealna poświęcona jest amerykańskiemu bombowcowi B-24 Liberator o nazwie „Hell’s Angel” (Anioł Piekieł), który został zestrzelony 13 września 1944 r. po nalocie na zakłady chemiczne w Oświęcimiu.

Muzeum Emila Zegadłowicza, Gorzeń Dolny - muzeum zostało utworzone w 1946 r. staraniem żony i córek pisarza Emila Zegadłowicza. Początkowo udostępniano zwiedzającym trzy pomieszczenia. Z latami placówka znacznie się rozrosła. Jej najlepszy okres przypada na czas współpracy z PTTK. Wtedy prezentowano już osiem sal wystawowych. W 1992 r. młodsza córka poety Atessa wraz z najbliższą rodziną utworzyła Fundację CZARTAK. Majątkiem Fundacji jest ściśle określona część z kolekcji Emila Zegadłowicza. Muzeum aktualnie prezentuje 11 pomieszczeń ekspozycyjnych. Muzeum mieści się w zabytkowym, dworze usytuowanym w parku, w którym znajduje się wiele ciekawych drzew, pomników przyrody, a także rozmaite gatunki roślin objętych ochroną.

Fundacja „Czartak” zajmująca się Muzeum Emila Zegadłowicza działa dzięki pracy kilku entuzjastów społeczników prowadząc różnorodną działalność kulturalną współpracując z wieloma placówkami muzealnymi na terenie całego kraju. Zwiedzający muzeum mają możliwość zapoznać się z nie tylko z postacią Emila Zegadłowicza i jego twórczością lecz także ze zbiorami i klimatem kulturalnym dwudziestolecia międzywojennego.

Szerzeniem kultury i dziedzictwa kulturowego zajmują się także:

- przedszkola i szkoły w zakresie programowej edukacji związanej z kulturą, zabytkami czy tradycjami lokalnymi
- Fundacja „Czartak”
- Fundacja „Sowiarnia”
- PTTK Oddział „Ziemia Wadowicka”;
- Polski Związek Filatelistów Okręg Beskidzki Koło nr 32;
- Stowarzyszenie Absolwentów Liceum Ogólnokształcącego im. Marcina Wadowity w Wadowicach;
- Stowarzyszenie Kulturalno - Edukacyjne „Otwarte Horyzonty”;
- Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Wadoviana”;

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- Stowarzyszenie Rozwoju Wsi „Pod Jaroszowicką Górą”;
- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Sołectwa Jaroszowice - Zbywaczówka;
- Stowarzyszenie Romów Wadowickich;
- Stowarzyszenie „Grupa Próg”;
- Towarzystwo Inicjatyw Społeczno - Kulturalnych „Ponikiew”;
- Towarzystwo Miłośników Ponikwi;
- Towarzystwo Miłośników Ziemi Wadowickiej;
- Związek Harcerstwa Polskiego Hufiec Ziemi Wadowickiej;
- Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Tomickiej (organizacja ma siedzibę w gminie Tomice, jednak realizuje część działań w gminie Wadowice);
- Fundacja „Rozbujajmy Towarzystwo”;
- Koła gospodyń wiejskich w: Choczni, Babicy, Jaroszowicach, Zbywaczówce, Rokowie, Stanisławiu Górnym i Kleczy Dolnej.

W Wadowicach prężnie działa i służy pomocą Małopolski System Informacji Turystycznej przy ul. Kościelnej 4. W punkcie pracuje 4 Informatorów, udzielających kompletnych informacji na temat gminy Wadowice jak również innych miejsc atrakcji turystycznych w powiecie wadowickim, Małopolsce i o głównych atrakcjach Polski. Punkt posiada kompletną bazę danych o zasięgu lokalnym, która jest na bieżąco aktualizowana. Prowadzi portal turystyczny www.it.wadowice.pl i działa aktywnie w mediach społecznościowych - profil na Facebooku FB/lubiewadowice. Punkt organizuje: Rodzinny Rajd Rowerowy, Obchody Światowego Dnia Turystyki, jednodniowe wycieczki wakacyjne dla mieszkańców Gminy Wadowice, konkurs wiedzy o Wadowicach, opracowuje materiały wydawnicze: foldery, broszury, mapy o gminie Wadowice i gadżety, pamiątki z regionu.

Gmina Wadowice ze względu na swoje położenie stanowi doskonały punkt wyjściowy w góry. Z miasta proszą liczne, bardzo dobrze oznakowane są trasy turystyczne, są to szlaki piesze, rowerowe oraz szlak architektury drewnianej.

Szlak Karola Wojtyły - stworzony w 2005 r. specjalnie z myślą o turystach i pielgrzymach. łączy 13 miejsc w całym mieście, które wiążą się z okresem młodości przyszłego Papieża. Poruszając się Szlakiem można odwiedzić np. Jego Dom Rodzinny, kościół, w którym przyjmował chrzest, miejsce gdzie chodził po maturze na kremówki. Pomocą służą Ci drogowskazy umieszczone w różnych punktach Wadowic, oraz bezpłatne przewodniki i mapy, aplikacja mobilna „Szlak Karola Wojtyły” w 6 językach (polski, angielski, niemiecki, włoski, hiszpański, francuski), które otrzymać możesz w punkcie Informacji Turystycznej. Długość Szlaku: ok. 4,5 km, czas przejścia wszystkich miejsc: 2 - 4 godz.

Szlaki turystyczne piesze w rejonie Leskowca i Gronia Jana Pawła II:

- **Czerwony:** Krzeszów Górny - Harańczykowa Góra - Groń Jana Pawła II - 2 godz. Szlak ten prowadzi z Krzeszowa Górnego na Groń Jana Pawła II. Trasa prowadzi przez Harańczykową Górę, gdzie na grzbiecie góry znajdują się dwie kamienne kapliczki Matki Boskiej.
- **Niebieski:** Ponikiew - Groń Jana Pawła II - 1.45 godz. Szlak prowadzi na szczyt Gronia Jana Pawła II oraz pod kaplicę, a następnie zbiegają w dół do schroniska PTTK.
- **Niebieski:** Tarnawa Górna - Makowska Góra - Groń Jana Pawła II - 1.30 godz.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- **Czarny:** Rzyki Jagódki - Groń Jana Pawła II - 1 godz. Jest to najkrótsze dojście do schroniska PTTK oraz do kaplicy na Groniu Jana Pawła II. Przebieg szlaku pokrywa się częściowo z turystycznym zjazdem narciarskim do Rzyk Jagódek, jak również z szlakiem pielgrzymkowym „Białych Serc”, który prowadzi do kaplicy na Groniu Jana Pawła II. Podejście z Rzyk Jagódek jest strome, teren jest prawie w całości zalesiony.

Szlaki turystyczne w rejonie Łysej Góry i Ostrego Wierchu:

- **Niebieski:** Wadowice - Przełęcz Czesława Panczakiewicza pod Łysą Górą - Ponikiew - 2 godz.

- **Żółty:** Gorzeń Górny - Iłowiec - Łysa Góra - Bliźniaki - Kaczyna - 3 godz. Trasa rozpoczyna się od Gorzenia Górnego i muzeum Emila Zegadłowicza.

- **Czarny:** Wadowice - Gorzykowiec - Gorzeń Górny - Czartak - 1.45 godz. Szlak prowadzi on przez dość długo ciągnącą się zabudowę miasta, później napotykamy na pierwsze ciekawe wzniesienie Gorzykowiec, który jest również nazywany Dzwonkiem od murowanej kaplicy z XVIII w. z tzw. „przeciwburzowym dzwonem loretańskim”.

Szlaki turystyczne w rejonie Jaroszowickiej Góry:

- **Żółty:** Klecza Górna - Jaroszowicka Góra - Gorzeń Górny - 2.15 godz. Szlak kończy się w Gorzeniu Górnym przy muzeum Emila Zegadłowicza.

- **Czarny:** Czartak - Jaroszowicka Góra - Łękawica - 2.15 godz.

Szlak Architektury Drewnianej - szlak w Województwie Małopolskim, o długości 1500 km obejmuje 237 zespołów architektonicznych od kościołów, cerkwi, kaplic i dzwonnicy po spichlerze, wiejskie chałupy i szlacheckie dwory. Wszystkie obiekty na szlaku są oznakowane, a drogę do nich wskazuje ponad 600 drogowskich znaków. Wśród obiektów na szlaku jest zabytkowy kościół parafialny pw. Św. Erazma z k. XVIII w. w Barwałdzie Dolnym.

Najnowszymi rozwiązaniami zaproponowanymi przez Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego są też aplikacje na smartfony i tablety. Przykładem może być bezpłatna aplikacja mobilna „Małopolska Janowi Pawłowi II”. Zawiera ona informacje, które mają ułatwić pielgrzymom dotarcie do wybranych miejsc, znalezienie noclegu czy restauracji oraz zapoznanie się z ofertą turystyki religijnej Małopolski. Aplikacja powstała z okazji kanonizacji Jana Pawła II i Jana XXIII. Gmina Wadowice również przygotowała aplikację na smartfony i tablety ułatwiającą poruszanie się po Szlaku Karola Wojtyły. Aplikacja dostępna jest w 6 wersjach językowych - Aplikacja „Szlak Karola Wojtyły”.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych technik analitycznych, pozwalających na porządkowanie informacji oraz diagnozowanie sytuacji wspólnoty samorządowej w konkretnym aspekcie. Stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników, mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego - silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

- S - STRENGTHS, czyli silne strony,
- W - WEAKNESSES, czyli słabe strony,
- O - OPPORTUNITIES, czyli szanse,
- T - THREATS, czyli zagrożenia.

Czynniki rozwoju podzielić można - ze względu na ich pochodzenie - na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne - umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia), na które społeczność lokalna nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można podzielić według kryterium charakteru wpływu na społeczność lokalną, dzięki czemu wyróżnić można czynniki: pozytywne, czyli atuty i szanse, oraz negatywne, czyli słabości i zagrożenia.

Poniżej przedstawione zostały wyniki analizy SWOT (Tabela nr 6), skoncentrowanej wokół problematyki zarządzania zasobem dziedzictwa kulturowego w gminie Wadowice. Oznacza to, że obok zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami, uwzględniono także inne czynniki, które wynikają z wielości i różnorodności elementów składających się na dziedzictwo kulturowe. W tabeli znalazły się silne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dotyczące zasobu zabytkowego, warunków dla realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac budowlanych w odniesieniu do nieruchomości zabytkowych, jak również upowszechniania i promowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego dla rozwoju gminy. Analiza nawiązuje w ten sposób do fundamentalnego założenia względem niniejszego programu - konieczności przemodelowania systemu ochrony zabytków w efektywny system ochrony dziedzictwa. Dziedzictwo gminy tworzy bowiem jego kilkusetletnia historia, widoczna zarówno w bogactwie zasobu zabytkowego, jak również w tradycji i kulturze, tworząc niepowtarzalny klimat.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Tabela nr 6. Analiza SWOT

SILNE STRONY GMINY WADOWICE	SŁABE STRONY GMINY WADOWICE
<ul style="list-style-type: none"> • dogodne położenie geograficzne - niewielka odległość z Wadowic do stolicy województwa - Krakowa; • dobre położenie w pobliżu aglomeracji krakowskiej i śląskiej; • dwa ważne szlaki komunikacyjne o znaczeniu krajowym, krzyżujące się w Wadowicach, trasa Głogoczów - Bielsko Biała - droga krajowa DK-52 oraz Oświęcim - Sucha Beskidzka, biegnąca przez teren gminy jako fragment drogi krajowej DK-28 Zator - Medyka; • zróżnicowany zasób obiektów zabytkowych; • zachowany układ urbanistyczny miasta oraz w znacznym stopniu zachowane historyczne układy wsi; • różnorodność kulturowa i bogata historia regionu; • Wadowice - miasto papieskie, kolebka Karola Wojtyły - Ojca Świętego Jana Pawła II, Świętego i Wielkiego; • uchwalone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla całej gminy wprowadzające regulacje dotyczące ochrony obiektów zabytkowych; • zaktualizowana gminna ewidencja zabytków; • wykorzystanie technik multimedialnych do promowania walorów i dziedzictwa kulturowego gminy (np. bezpłatna aplikacja mobilna „Małopolska Janowi Pawłowi II”, Multimedialny przewodnik po obszarze LGD „Wadoviana”, bezpłatna aplikacja mobilna „Szlak Karola Wojtyły” w Wadowicach); • gmina posiada Gminny Portal Mapowy - geomapa Gminy Wadowice, dostępny na stronie internetowej gminy; 	<ul style="list-style-type: none"> • niewystarczający stan zabezpieczenia obiektów zabytkowych i postępujący proces ich niszczenia; • niewykorzystane możliwości turystyczno - rekreacyjne gminy; • niewystarczająca baza turystyczna • niepełny stan wiedzy właścicieli obiektów zabytkowych o ich wartości historyczne; • brak programów rozwoju turystyki na obszarach wiejskich.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

<ul style="list-style-type: none"> • aplikacja mobilna „Szlak Karola Wojtyły” w Wadowicach; • aktywnie działające instytucje, stowarzyszenia działające na terenie gminy zajmujące się kulturą, zabytkami oraz szerzeniem tradycji lokalnych; • prężnie działające muzea na terenie gminy; • gmina wchodzi w skład LGD „Wadoviana”; • oznakowane szlaki turystyczne piesze, rowerowe, które obejmują obiekty zabytkowe (np. Szlak Architektury Drewnianej, Kolejowy Szlak Jana Pawła II, aplikacja mobilna „Szlak Karola Wojtyły” w Wadowicach.). 	
SZANSE GMINY WADOWICE	ZAGROŻENIA GMINY WADOWICE
<ul style="list-style-type: none"> • rozwój współpracy między władzami gminy Wadowice z władzami powiatu wadowickiego, współpraca z województwem, ościennymi gminami; • włączenie Wadowic do Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego; • możliwość pozyskania wsparcia finansowego z różnych źródeł, w tym ze środków Unii Europejskiej, na ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego gminy; • wzrost świadomości dotyczącej potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego; • kształtowanie tożsamości lokalnej w oparciu o historię obszaru i poszanowanie spuścizny kulturowej (działania edukacyjne, promowanie „małej Ojczyzny”); • wzrost znaczenia atrakcyjności wsi; • styl życia nastawiony na sport/rekreację (moda na aktywny wypoczynek); • zapotrzebowanie na usługi turystyczno - rekreacyjne (turystyka weekendowa, ekoturystyka i agroturystyka); • turystyka sentymalna „do korzeni”; 	<ul style="list-style-type: none"> • niewystarczające środki finansowe pozwalające na przeprowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych w obiektach zabytkowych; • postępująca urbanizacja i modernizacja wsi, prowadzona bez poszanowania zabytkowej substancji; • wprowadzanie przypadkowych technologii i materiałów do prac konserwatorsko budowlanych, które burzą estetykę obiektów zabytkowych i krajobrazu (plastikowa stolarka, blachodachówka); • samowola budowlana - wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy - np. nieprzemysłowej, niezgodnej z historyczną kolorystyką, agresywnych nośników reklamowych, architektury niezgodnej z lokalnymi tradycjami; • brak jasnych i przejrzystych przepisów regulujących działania przy obiektach

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

<ul style="list-style-type: none">• wzrost zainteresowania turystów regionalizmem (możliwości rozwoju turystyki kulturowej obszarów wiejskich, wykorzystanie potencjału wsi historycznej);• wzrost zainteresowania społeczeństwa turystyką historyczną;• nagradzanie i upublicznianie dobrych praktyk w zakresie ochrony zabytków, co wprowadza efekt pozytywnej rywalizacji;• rosnąca rola samorządu w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;• opracowanie programów rewitalizacji;• dyrektywa INSPIRE;• Ustawa Krajobrazowa, która ma pomóc samorządom w uporządkowaniu m.in. obecności reklam w przestrzeni publicznej oraz pozwolić zadbać o ład przestrzenny i ochronę krajobrazu.	<p>zabytkowych niewpisanych do rejestru zabytków;</p> <ul style="list-style-type: none">• nieuregulowany stan prawny części zabytkowych nieruchomości, zniechęcający lub uniemożliwiający podjęcie prac renowacyjnych;• nieskuteczny nadzór i egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska;• negatywne nastawienie części właścicieli i użytkowników do ochrony zabytków, postrzeganej nie jako szansa zachowania wspólnego dziedzictwa, a źródło represji i ograniczeń;• brak realnych zachęt dla inwestorów prywatnych do inwestowania w zabytki;• skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne.
--	---

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

7. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Wadowice

Na podstawie przeprowadzonej oceny stanu dziedzictwa kulturowego gminy, za pomocą analizy SWOT, zostały opracowane dwa priorytety, do których realizacji wyznaczono kierunki działania wraz z zadaniami (Tabela nr 7 i 8). Czynności te osiągnięte zostaną w perspektywie długofalowej, wieloletniej, których ostatecznym rezultatem będzie przywrócenie zabytkom gminy właściwych im walorów historycznych i estetycznych.

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.), Burmistrz zobowiązany jest do sporządzania, co dwa lata, sprawozdania z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawiania go Radzie Miejskiej. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji programu, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w Gminnym programie opieki nad zabytkami oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji ze zrealizowanych zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w Tabeli nr 7 i nr 8.

Tabela nr 7. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I

PRIORYTET I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno - gospodarczego gminy.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
	Współpraca oraz wspieranie działań w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów gminy.	Ilość podjęcia wspólnych działań, inwestycji
	Opracowanie zasad dotyczących umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych w gminie, zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i ustawą krajobrazową, w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	Ilość opracowanych zasad, dokumentów
	Wspieranie rozwoju Muzeum Miejskiego.	Jakie zostały podjęte działania
	Utrzymanie i opracowanie nowych szlaków turystycznych, wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego.	Ilość nowych szlaków
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.	Promowanie istniejących wartości krajobrazowych gminy oraz atrakcyjnych przestrzeni widokowych	Ilość działań promujących
	W momencie przyjmowania strategii, programów, nowych planów lub zmian w planach, zwiększenie uwagi na prawidłowość	Ilość dokumentów, w których wprowadzono

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

	treści dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami.	treści dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami
Rozszerzenie zasobów prawnych form ochrony zabytków gminy Wadowice.	Kontynuowanie działań związanych z aktualizacją i weryfikacją obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	Ilość działań związanych z aktualizacją i weryfikacją obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków
	Rezerwowanie środków w budżecie gminnym przeznaczonych na dofinansowania prac konserwatorskich i remontów.	Ilość środków przeznaczonych na dofinansowania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.	Utrzymanie obiektów zabytkowych we właściwym stanie technicznym i estetycznym oraz prowadzenie prac remontowo - konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, stanowiących własność gminy.	Ilość przeprowadzonych prac remontowych, Konserwatorskich
	Długofalowa rewaloryzacja zabytkowego układu urbanistycznego miasta Wadowic, poprzez systematyczną renowację kamienic..	Ilość zaplanowanych prac, ilość przeprowadzonych prac
	Rewaloryzacja obszarów i obiektów zabytkowych z możliwością ich adaptacji do nowych funkcji.	Ilość adaptacji obiektów, rodzaj działań związanych z rewaloryzacją
	Wspieranie lub prowadzenie prac porządkowych na terenach zabytkowych cmentarzy znajdujących się na terenie gminy.	Ilość przeprowadzonych prac
Podjęcie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.	Podnoszenie poziomu wykształcenia pracowników Urzędu Miejskiego zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, poprzez przeprowadzanie odpowiednich szkoleń.	Ilość przeprowadzonych szkoleń

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Tabela nr 8. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II

PRIORYTET II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.		
KIERUNKI DZIAŁAŃ	ZADANIA	SPOSÓB WERYFIKACJI
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	Elektroniczna publikacja wykazu gminnej ewidencji zabytków na stronie internetowej gminy.	Ilość ogłoszonych informacji
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	Wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy.	Ilość wydanych publikacji
	Prowadzenie działalności edukacyjnej skierowanej do młodzieży szkolnej poprzez organizowanie dla niej: wystaw, konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jego zabytki itp.	Ilość zrealizowanych przedsięwzięć
	Promowanie imprez folklorystycznych, warsztatów, przeglądów, festiwali, lokalnych obrzędów, jako produktów turystycznych stanowiących o tożsamości gminy.	Ilość odbytych imprez

8. Instrumentarium realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami

Realizacja Gminnego programu opieki nad zabytkami będzie się odbywać poprzez wskazane zadania na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno - prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym programie będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- instrumenty prawne, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:
 - aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
 - wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy;
 - wykonywanie decyzji administracyjnych z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- instrumenty finansowe:
 - finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy;
 - udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i budowlane przy zabytkach;

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje.
- instrumenty społeczne:
 - prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi oraz spółkami), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy Wadowice;
 - działania edukacyjne, promocyjne.
- instrumenty koordynacji:
 - realizacja projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego.
 - realizacja poprzez monitoring stanu środowiska kulturowego.
- instrumenty kontrolne:
 - aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków;
 - oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym gminy;
 - analizy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego,
 - sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami oraz aktualizacja programu związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania.

9. Źródła finansowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Władze gminy z własnej inicjatywy corocznie planują środki w budżecie gminy na opiekę nad zabytkami oraz pozyskują środki pozabudżetowe na ten cel. Należy jednak podkreślić, że obowiązek związany z opieką, ochroną oraz finansowaniem wszelkich prac konserwatorskich, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

W związku z tym ważne jest propagowanie przez organ gminy informacji wśród właścicieli zabytków o różnych możliwościach dofinansowywania szeroko pojętych prac konserwatorskich prowadzonych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków. Na samym wstępie każdy właściciel czy posiadacz zabytku ubiegający się o pozyskanie środków na prace przy zabytkach powinien pamiętać o sformułowaniu rzeczywistych celów zamierzonych działań przy zabytku, aby wybrać odpowiedni program dofinansowania i przygotować prawidłowo wymagane dokumenty. Jednocześnie ubiegający się o dotacje beneficjent powinien pamiętać, że łączna wartość uzyskanych dotacji ze źródeł zewnętrznych nie może przekraczać 100% całkowitej wartości zadania.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

- Źródła krajowe:
 - dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
 - dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
 - dotacje wojewódzkie, powiatowe, gminne;
 - dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny;
 - Fundusz Termomodernizacji i Remontów;
 - Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa;
 - Rządowy Program Ograniczania Przystępczości i Aspołecznych Zachowań program pn. „Razem bezpiecznie”;
 - programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
 - promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- Źródła zagraniczne:
 - źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych.

9.1. Dotacje

Sprawy, związane z dofinansowaniem prac przy obiektach zabytkowych, reguluje rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14 października 2015 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2015 poz. 1789).

Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac. W przypadku refundacji kosztów prac wniosek powinien być złożony w roku następującym po roku, w trakcie którego zakończono wszystkie prace konserwatorskie i roboty budowlane podlegające dofinansowaniu.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, określa szczegółowo wykaz działań które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
 - sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
 - zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
 - stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
 - odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
 - odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
 - odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
 - modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
 - wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
 - uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
 - działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
 - zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru;
 - zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.
- Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:
- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
 - wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
 - stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.
- Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków bądź organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

• Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Udzielane są w celu poprawy stanu zachowania zabytków poprzez ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwację i rewaloryzację zabytków, udostępnianie zabytków na cele publiczne. Kwalifikują się prace prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, realizowane bez udziału środków europejskich. Planowane w roku udzielenia dotacji lub prowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (refundacja). Uprawnionymi wnioskodawcami są jednostki posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkownika wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego.

Zasady udzielania dotacji:

- dofinansowanie może obejmować jedynie nakłady konieczne na prace określone w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- dofinansowanie może być udzielone do wysokości 50% nakładów koniecznych. W wyjątkowych wypadkach (wyjątkowa wartość historyczna, artystyczna lub naukowa obiektu, wymagane przeprowadzenie złożonych technologicznie robót, stan zachowania zabytku wymaga natychmiastowej interwencji) dofinansowanie może stanowić 100% wartości robót.

Środki Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków - środki finansowe z budżetu państwa, z części, której dysponentem jest wojewoda, poprzez Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przeznaczane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane zabytków położonych na terenie województwa małopolskiego, posiadających istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe oraz będących w złym stanie technicznym. Zgodnie z Regulaminem finansowania prac przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków ze środków Małopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Krakowie, wnioskodawca może ubiegać się o udzielenie dotacji na następujące prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrza;
- 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
- 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

- **Dotacje wojewódzkie i powiatowe**

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Radę Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Małopolskiego - zgodnie z uchwałą nr LVI/917/14 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 27 października 2014 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa małopolskiego, wnioski o dotację można składać do dnia 15 grudnia każdego roku kalendarzowego dla prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach z czterocznym harmonogramem prac planowanych do wykonania w kolejnym roku.

Środki powiatu wadowickiego - zasady udzielania dotacji określa uchwała nr XXXIX/472/14 Rady Powiatu w Wadowicach z dnia 28 sierpnia 2014 r. w sprawie określenia zasad przyznawania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na obszarze Powiatu Wadowickiego. Podstawą do przyznania dotacji jest złożenie do Starostwa Powiatowego w Wadowicach wniosku na formularzu stanowiącym załącznik nr 1 do niniejszej uchwały. Wniosek musi zostać złożony w formie papierowej. O dniu złożenia wniosku decyduje data wpływu do urzędu. Wniosek o przyznanie dotacji w danym roku składa się do 15 października roku poprzedniego. Termin końcowy realizacji zadania będący jednocześnie terminem wykorzystania dotacji nie może wykraczać poza dzień 31 grudnia roku, w którym dotacja została przyznana.

- **Dotacje gminne**

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t. j. Dz. U. 2015 poz. 1515) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez radę gminy.

Środki gminy Wadowice - zasady udzielania dotacji określa uchwała nr XXX/198/2005 Rady Miejskiej w Wadowicach z dnia 29 grudnia 2005 r., w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach ruchomych i nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze Gminy Wadowice. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, ustalonych na podstawie kosztorysu zgodnego z programem prac zaakceptowanym przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, które zostaną przeprowadzone w roku złożenia przez wnioskodawcę wniosku o udzielenie dotacji. Udzielenie dotacji może nastąpić po złożeniu przez właściciela, posiadacza lub zarządcę zabytku wniosku w tej sprawie do Burmistrza Wadowic. Celem dotacji jest wspieranie i uzupełnianie działań właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytków dla zapewnienia właściwej ochrony i konserwacji wartościowych elementów substancji zabytkowej, mających istotne znaczenie w kreowaniu wizerunku Gminy.

- **Konkurs pn. „Mecenat Małopolski”**

Samorząd Województwa Małopolskiego udziela finansowego wsparcia na realizację zadań o charakterze przedsięwzięć kulturalnych i artystycznych realizowanych przez podmioty nienależące do sektora finansów publicznych i niedziałające w celu osiągnięcia zysku. Celem konkursu jest ochrona wartości małopolskiego dziedzictwa kulturowego oraz wzbogacenie oferty kulturalnej w regionie poprzez pomoc w realizacji projektów o dużych walorach artystycznych, promocyjnych, edukacyjnych i integracyjnych regionu, wyrażających jego różnorodność kulturową, aktywizujących mieszkańców i gości, jak również poprzez wsparcie dla kreowania i realizowania markowych regionalnych projektów kulturalnych o randze ponadlokalnej oraz wyraźnych walorach prorozwojowych i promujących województwo, wskazując na jego potencjał artystyczny i zasoby dziedzictwa kulturowego. Poza tym, województwo małopolskie udziela wsparcia finansowego obejmującego wydatki na:

- działalność bieżącą i inwestycyjną regionalnych instytucji kultury, w szczególności muzeów, w tym przeznaczane na konserwację muzealiów;
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane kapliczek przydrożnych lokowanych w pasach przydrogowych dróg wojewódzkich;
- promocję walorów i zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez system Nagród Województwa Małopolskiego, oraz promocję turystyczną, m.in. poprzez Małopolski System Informacji Turystycznej.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- **Konkurs „Ochrona zabytków Małopolski”**

Konkurs „Ochrona zabytków Małopolski” został przyjęty uchwałą nr LVI/917/14 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 27 października 2014 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, położonych na obszarze województwa małopolskiego. Z budżetu Województwa Małopolskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na terenie województwa małopolskiego, posiadających istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe oraz będących w złym stanie technicznym. Do konkursu mogą być składane wnioski na realizację zadań, które rozpoczynać się będą nie wcześniej niż 1 stycznia, a kończyć się będą nie później niż 10 grudnia w roku, w którym zadanie będzie realizowane. Dotacja z budżetu Województwa Małopolskiego na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy jednym i tym samym zabytku w danym roku może być udzielona w wysokości do 60 % ogółu nakładów na te prace lub roboty. Jeżeli zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, dotacja może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót. W przypadku, jeżeli stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku, dotacja może być również udzielona do wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

- **Dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji - fundusz kościelny**

Środki Funduszu Kościelnego można przeznaczyć na remonty i konserwacje obiektów sakralnych o wartości zabytkowej. Dotacja mogą być objęte podstawowe prace zabezpieczające obiekt: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie, odgrzybianie, izolacja, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, odgromowej, przeciwłamaniowej i przeciwpożarowej.

- **Fundusz Termomodernizacji i Remontów**

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły - wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

- **Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa**

Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa została powołana przez Sejm RP ustawą z 2 lipca 1947 r. Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa jest jedynym w Polsce organem państwowym inicjującym i koordynującym działalność związaną z upamiętnianiem historycznych wydarzeń i miejsc oraz postaci w dziejach walk i męczeństwa narodu polskiego w kraju i zagranicą, a także walk i męczeństwa innych narodów na terytorium Polski. Do jej zadań należy między innymi:

- sprawowanie opieki nad miejscami walk i męczeństwa Polaków oraz upamiętnianie związanych z nimi faktów, wydarzeń i postaci;
- sprawowanie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi Polaków oraz cmentarzami wojennymi innych narodów na terenie Polski;
- inspirowanie oraz współdziałanie w organizowaniu obchodów, uroczystości, przedsięwzięć wydawniczych i wystawienniczych, a także popularyzowanie miejsc, wydarzeń i postaci historycznych związanych z walkami i męczeństwem;
- ocena stanu, a także - w odniesieniu do zagranicy organizowanie i sprawowanie opieki nad miejscami i trwałymi obiektami polskiej pamięci narodowej, szczególnie nad cmentarzami i mogiłami wojennymi oraz cmentarzami ofiar systemów totalitarnych;
- sprawowanie funkcji opiniodawczej i opiekuńczej nad muzeami - miejscami pamięci, utworzonymi na terenach byłych niemieckich obozów koncentracyjnych i obozów zagłady.

Na stronie internetowej znajdują się wnioski między innymi na dofinansowanie Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa na wykonanie prac remontowych na cmentarzach, kwaterach i mogiłach wojennych oraz wniosków o środki finansowe na wykonanie pomników, tablic pamiątkowych lub remonty już istniejących upamiętnień.

- **Rządowy program ograniczania przestępczości i aspołecznych zachowań „Razem Bezpieczniej”**

Rządowy Program Ograniczania Przestępczości i Aspołecznych Zachowań program pn. „Razem bezpiecznie” został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 18 listopada 2006 r. Program łączy działania Policji, administracji rządowej i samorządowej oraz partnerów społecznych, zainteresowanych poprawą bezpieczeństwa i porządku publicznego. Jednym z podstawowych założeń programu jest przekonanie obywateli do nawiązania trwałego, stałego, naturalnego partnerstwa z Policją oraz innymi instytucjami ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego. Szereg przedsięwzięć realizowanych w ramach programu wpisuje się w zadania poszczególnych jednostek i może być realizowana w ramach bieżącej działalności.

Na podstawie aktualnej wiedzy o stanie i poczuciu bezpieczeństwa określono obszary działania programu i kierunki aktywności zaangażowanych podmiotów:

- bezpieczeństwo w miejscach publicznych i w miejscu zamieszkania,

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- przemoc w rodzinie,
- bezpieczeństwo w szkole,
- bezpieczeństwo w środkach komunikacji publicznej,
- bezpieczeństwo w ruchu drogowym,
- bezpieczeństwo w działalności gospodarczej,
- ochrona dziedzictwa narodowego.

W ramach obszaru Ochrona dziedzictwa narodowego określono następujący problem: systematyczne niszczenie dziedzictwa narodowego w całym kraju, zwłaszcza drewnianych zabytkowych kościołów, skutkujące utratą dóbr (kradzież, zniszczenie, zaginięcie, nielegalny wywóz, pożary), dla którego wyznaczono następujące zadania:

- podejmowanie międzyinstytucjonalnych skoordynowanych inicjatyw w celu ochrony zabytków, między innymi wspólne inspekcje i kontrole obiektów ze zgromadzonymi dobrami kultury, prowadzone przez przedstawicieli Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków, Policji i Państwowej Straży Pożarnej;
- upowszechnianie nowoczesnych technicznych środków zabezpieczeń (wraz z monitoringiem) zarówno na wypadek klęsk żywiołowych, jak i przestępczej działalności człowieka, np. kradzieży, dewastacji;
- kontynuowanie systemowej rejestracji zbiorów, wraz z dokumentacją fotograficzną i opisową, z uwzględnieniem znakowania obiektów ruchomych;
- przeprowadzanie szkoleń, wydawanie publikacji, współpraca z wyspecjalizowanymi strukturami resortu kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, stowarzyszeniami, towarzystwami itd.;
- poprawa wymiany informacji o skradzionych i poszukiwanych zabytkach, w oparciu o przepis art. 23 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- stworzenie centralnego systemu informacji o wydanych pozwoleniach na wywóz zabytków za granicę;
- podjęcie działań nad stworzeniem w strukturach organów ścigania specjalistycznej komórki do zwalczania przestępczości przeciwko zabytkom.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

9.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

- **Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego 2016**

Miejsca Pamięci Narodowej - to nowy priorytet w ramach Programów ogłoszonych przez Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego prof. Małgorzatę Omilanowską. Jego celem jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości. Dokumenty należy składać poprzez portal systemu EBOI.

Programy na 2016 r. w ramach dziedzictwa kulturowego:

- ochrona zabytków,
- wspieranie działań muzealnych,
- kultura ludowa i tradycyjna,
- ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą,
- ochrona zabytków archeologicznych,
- ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego,
- miejsca Pamięci Narodowej.

- **Program „Infrastruktura kultury”**

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

9.3. Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

- **Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014 - 2020**

Obecnie trwa przygotowanie trzech typów programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na lata 2014 - 2020. Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

- obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja służy wzmocnieniu współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży;
- duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej;
- wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi mogą dotyczyć między innymi kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

- **Kreatywna Europa**

Kreatywna Europa to program Unii Europejskiej oferujący wsparcie finansowe dla sektorów audiowizualnych, kultury i kreatywnych. Program jest realizowany w latach 2014 - 2020 i zawiera trzy komponenty: MEDIA, KULTURA i część międzysektorową z nowym instrumentem finansowym od 2016 r. Nowe priorytety, które pojawiły się w Kreatywnej Europie wynikają z analizy obecnej sytuacji sektorów kultury w Europie i problemów, jakie napotykają europejscy artyści. Są to przede wszystkim: budowanie kompetencji sektorów kultury i kreatywnych do skutecznego działania na poziomie ponadnarodowym oraz strategiczne budowanie i rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł i zwiększanie dostępu do kultury.

Komponent Kultura jest częścią programu Kreatywna Europa skierowaną do instytucji, organizacji i innych podmiotów działających w sektorach kultury i kreatywnych. Jego celem jest promocja europejskiej kultury i sztuki, zwiększanie mobilności artystów i dzieł europejskich, budowanie współpracy kulturalnej na poziomie ponadnarodowym, rozwijanie europejskiej publiczności oraz dostosowywanie sektorów kultury i kreatywnych do technologii cyfrowych i wdrażania innowacji.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

• Program Europa dla Obywateli 2014 - 2020

Kolejnym programem wspólnotowym skierowanym na realizację „miękkich” działań projektowych między innymi w tematyce dziedzictwa kulturowego jest celem jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki UE i jej wpływu na życie codzienne obywateli jej państw członkowskich.

Celami ogólnymi programu są:

- rozwijanie obywatelstwa europejskiego przez umożliwienie współpracy i uczestnictwa w budowaniu demokratycznej, różnorodnej kulturowo, otwartej na świat Europy;
- rozwijanie poczucia tożsamości europejskiej opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze, umacnianie poczucia odpowiedzialności za UE wśród obywateli;
- pogłębianie tolerancji i wzajemnego zrozumienia między obywatelami Europy.

Cele ogólne realizowane są na poziomie ponadnarodowym za pomocą celów szczegółowych, do których należy:

- gromadzenie członków społeczności lokalnych z całej Europy w celu wymiany doświadczeń, opinii i wartości;
- wspieranie działań, debat i refleksji na temat obywatelstwa europejskiego i demokracji przy współpracy z europejskimi organizacjami społeczeństwa obywatelskiego;
- przybliżanie Europy obywatelom przez propagowanie europejskich wartości i osiągnięć z zachowaniem pamięci o jej historii;
- zachęcanie obywateli i organizacji obywatelskich we wszystkich krajach do wzajemnych kontaktów, umacniających dialog międzykulturowy (jedność w różnorodności), budowanie więzi między „starymi” a nowymi członkami UE.

Program składa się z dwóch obszarów tematycznych: Pamięć i Obywatelstwo europejskie oraz Demokratyczne zaangażowanie i uczestnictwo obywatelskie, które są uzupełnione przez działanie horyzontalne nazwane „waloryzacją”, sprowadzające się do analizy, rozpowszechniania i wykorzystania wyników projektów dofinansowanych z Programu „Europa dla Obywateli”. Minimalna kwota dofinansowania projektu to 60 000 euro, maksymalna 600 000 euro. Wsparcie finansowe Unii nie może przekroczyć 70% całkowitego budżetu. Wnioski mogą składać organizacje badające europejską politykę publiczną (ośrodki analityczne) lub organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które przez swoje stałe i regularnie prowadzone działania wnoszą konkretny wkład w realizację celów programu Europa dla Obywateli, a ponadto spełniają wszystkie następujące wymagania:

- posiadają osobowość prawną co najmniej od czterech lat,
- działają na poziomie europejskim,
- nie są nastawione na zysk,
- mają siedzibą w jednym z krajów członkowskich UE, krajach EFTA i innych, jeśli podpisały one w 2014 r. protokół ustaleń z Komisją Europejską.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- **Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)**

Jest to kolejny program finansowy, dotowany przez Unię Europejską, w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), z którego możliwe było i będzie finansowanie przedsięwzięć związanych z ochroną szeroko pojmowanego dziedzictwa kulturowego, jest Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014 - 2020. W jego projekcie zapisano między innymi, że w jego ramach przewidziane jest działanie 7.8. „Podstawowe usługi i odnowa miejscowości na obszarach wiejskich”, a w nim poddziałanie 7.8.2.1. „Ochrona zabytków i budownictwa tradycyjnego”. W ramach tego poddziałania mogą być wspierane następujące typy operacji:

- odnawianie lub poprawa stanu zabytkowych obiektów budowlanych, służących zachowaniu dziedzictwa kulturowego;
- zakup obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie z przeznaczeniem na cele publiczne.

Koszty kwalifikowalne obejmują:

- koszty zakupu, przebudowy lub modernizacji obiektów budowlanych;
- koszty prac konserwatorskich lub restauratorskich;
- koszty zakupu sprzętu, materiałów i usług, służących realizacji operacji;
- koszty ogólne, bezpośrednio związane z przygotowaniem i realizacją operacji.

- **Działania LEADER**

Dodatkowo w środkach UE kierowanych do Polski przez EFRROW dofinansowania na inicjatywy związane z ochroną dziedzictwa i podtrzymaniem tradycji kulturowych można szukać w ramach działania 7.15 LEADER (PROW), definiowanego jako podejście oddolne, mające na celu rozwój lokalny kierowany przez lokalną społeczność. LEADER może być realizowany na obszarach wiejskich, przez które rozumieć należy tereny całego kraju, z wyłączeniem obszaru miast o liczbie mieszkańców większej niż 20 000. Dla danego obszaru na terenach wiejskich, zamieszkanego przez minimum 30 000 lub maksimum 150 000 mieszkańców, powstać powinna tzw. Lokalna Strategia Rozwoju (LSR) zawierająca wszelkie aspekty charakterystyczne dla danego terenu i zamieszkującej go ludności, które mogą przyczynić się do rozwoju gospodarczego, turystycznego, społecznego i kulturowego tego obszaru. LSR będzie realizowana na obszarze obejmującym przynajmniej dwie gminy, których tereny stanowią (bądź zawierają) obszary wiejskie, dla których utworzona zostanie tzw. Lokalna Grupa Działania (LGD). Podejście LEADER wskazuje konieczność osiągnięcia przez Lokalną Grupę.

Działania określonych celów szczegółowych, do których należą między innymi:

- wzmocnienie kapitału społecznego, w tym z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych i wspieranie partycypacji społeczności lokalnej w realizacji Lokalnej Strategii Rozwoju;
- rozwój przedsiębiorczości, z wyłączeniem świadczenia usług rolniczych;
- rozwój produktów lokalnych;
- zachowanie dziedzictwa lokalnego;
- rozwój ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury: turystycznej, rekreacyjnej lub kulturalnej.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

Operacje realizowane w ramach LSR powinny jednak wskazywać na wykorzystanie lokalnych zasobów, takich jak: surowce naturalne, miejscową infrastrukturę, lokalizację (położenia geograficzne), dziedzictwo kulturowe i krajobrazowe, potencjał mieszkańców itp.

- **Regionalny Program Operacyjny Województwa Małopolskiego 2014 - 2020**

Komisja Europejska w dniu 12 lutego 2015 r. przyjęła programy operacyjne na lata 2014 - 2020 dla dziewięciu polskich województw, w tym dla województwa Małopolskiego. Program składa się z 13 Osi Priorytetowych, na realizację których przeznaczone zostanie 2,87 mld euro z funduszy europejskich. Zdecydowana większość środków ok. 72% całkowitej alokacji przeznaczonej na Program pochodzić będzie z EFRR. 1,15 mld. zostanie przeznaczone na rozwój potencjału społeczno - gospodarczego poprzez wspieranie projektów zakładających wzrost zatrudnienia, rozwój przedsiębiorczości, rozbudowę infrastruktury wzrost innowacyjności i konkurencyjności gospodarczej, poprawę ochrony środowiska. Pozostałe 28% czyli ok. 450 mln euro budżetu Programu pochodzące z EFS. ukierunkowanych zostanie na wyrównywanie szans na rynku pracy, wzrost zatrudnienia, inwestycje w kapitał ludzki.

- **Program operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020**

Program Infrastruktura i Środowisko 2014 - 2020 to największy program finansowany z Funduszy Europejskich nie tylko w Polsce, ale i Unii Europejskiej. Główne obszary na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne oraz ochrona zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Budżet programu wynosi ponad 27,4 mld euro z Funduszy Europejskich (FE), czyli ok. 115 mld zł.

Priorytet nr 8. Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego - alokacja z FE 467,3 mln euro: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

10. Realizacja i finansowanie przez gminę Wadowice zadań z zakresu ochrony zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na każdym właścicielu i posiadaczu zabytku spoczywają obowiązki, wynikające z zasad sprawowania opieki nad zabytkami. Dbanie o stan zabytku, tym samym ponoszenie nakładów na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane spoczywa na właścicielu i posiadaczu obiektu zabytkowego, dysponującego tytułem prawnym do zabytku. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego prowadzenie i finansowanie wspomnianych prac i robót jest zdaniem własnym. Pełna realizacja zadań z zakresu ochrony zabytków przez samorząd gminny powinna przebiegać dwutorowo, uwzględniając poniższe priorytety:

- opieka nad zabytkowymi obiektami i obszarami, których właścicielem lub współwłaścicielem jest gmina Wadowice;
- kształtowanie przestrzeni publicznych oraz ochrona dziedzictwa kulturowego (w tym krajobrazu kulturowego) na całym obszarze gminy Wadowice.

Gmina Wadowice jest właścicielem (posiada tytuł prawny) lub współwłaścicielem 13 obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wszystkie usytuowane są na terenie miasta Wadowice. Szczegółowy wykaz został przedstawiony w tabeli poniżej (Tabela nr 8). Gmina jako właściciel tych obiektów jest ustawowo zobligowana do opieki nad tymi obiektami: utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów i bieżących konserwacji. Niezależnie od zapisów legislacyjnych gmina powinna dołożyć wszelkich starań, aby stan zachowania zabytków oraz całej przestrzeni publicznej, wpływał pozytywnie na jakość życia mieszkańców, natomiast turystów zachęcał do odwiedzania gminy.

Tabela nr 8. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków, których gmina Wadowice jest właścicielem lub współwłaścicielem

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
1	Wadowice	Aleja Matki Bożej Fatimskiej 5	budynek mieszkalny
2	Wadowice	ul. Legionów 17	budynek mieszkalny
3	Wadowice	ul. Lwowska 18	budynek mieszkalny
4	Wadowice	ul. Mickiewicza 19	budynek mieszkalny
5	Wadowice	ul. Mickiewicza 23/4	budynek mieszkalny
6	Wadowice	Plac Jana Pawła II 5	budynek mieszkalny
7	Wadowice	Plac Jana Pawła II 10	budynek mieszkalny
8	Wadowice	Plac Jana Pawła II 22	budynek mieszkalny
9	Wadowice	Plac Jana Pawła II 23	Urząd Miejski
10	Wadowice	ul. Sienkiewicza 3/3	budynek mieszkalny
11	Wadowice	ul. Słowackiego 7	budynek mieszkalny
12	Wadowice	ul. Zatorska 4	budynek mieszkalny

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

13	Wadowice	ul. Zatorska 5	budynek mieszkalny
----	----------	----------------	--------------------

Rada Miejska zgodnie ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2014 poz. 1446, ze zm.), posiada prawo przyznawania dotacji celowych z własnych środków na prace przy zabytkach znajdujących się na terenie gminy Wadowice. Zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków położonych na obszarze Gminy Wadowice określa uchwała nr XXX/198/2005 Rady Miejskiej w Wadowicach z dnia 29 grudnia 2005 r.

Zestawienia poniesionych wydatków w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w ostatnich latach:

- **rok 2012** - 4 800,00 zł: wykonano programy konserwatorskie i kosztorysy inwestorskie dla kapliczek przydrożnych:
 - Babica - kapliczka Matki Bożej Częstochowskiej,
 - Barwałd Dolny - kapliczka przydrożna Świętego Jana Nepomucena,
 - Chocznia - domkowa kapliczka Świętego Jana Nepomucena,
 - Klecza Dolna - kapliczka Św. Jana Nepomucena,
 - Klecza Górna - kapliczka słupowa Matki Bożej z Lourdes,
 - Stanisław Górny - kapliczka Matki Bożej z Lourdes,
 - Stanisław Górny - kapliczka z 1872 r. przy drodze gminnej.
- **rok 2013** - 67 274,48 zł, w tym dofinansowanie 39 097,99 zł z PROW „Rewitalizacja zabytkowych Kapliczek” umowa 00138-6930-UM0631693/12 w ramach działania 413;
- **rok 2014** - 70 239,60 zł, w tym dofinansowanie 38.444,16 z PROW „Rewitalizacja zabytkowych Kapliczek” umowa 00138-6930-UM0631693/12 w ramach działania 413;
- **rok 2015** - 4 707,40 zł: wykonano programy konserwatorskie i kosztorysy inwestorskie dla kapliczek przydrożnych:
 - Barwałd Dolny - kapliczka Serca Matki Bożej,
 - Klecza Górna - domkowa kapliczka z rzeźbą Chrystusa Frasobliwego,
 - Wysoka - kapliczka Świętego Józefa,
 - Wysoka - kapliczka Świętego Antoniego.
 - w 2015 r. pojawiła się możliwość dofinansowania renowacji kapliczki z Zarządu Województwa Małopolskiego. Gmina otrzymała na ten cel pieniądze z rezerwy budżetowej. W związku z nieprzyznaniem dofinansowania większość pieniędzy wróciło do budżetu, z pozostawionych 5 000,00 zł zrobiono programy konserwatorskie dla kapliczek: kapliczka domkowa w Kleczy Górnej, kapliczka słupowa św. Antoniego w Wysokiej, kapliczka słupowa św. Józefa w Wysokiej, kapliczka słupowa Serca Matki Bożej w Barwałdzie Dolnym.
- **rok 2016** - w projekcie budżetu na 2016 r. zaplanowano 30 000,00 zł. Kwota nie jest przeznaczona na konkretne zadanie. Prawdopodobnie w przypadku otrzymania dofinansowania, kwota zostanie wykorzystana na rewitalizację jednej z kapliczek do której program konserwatorski był robiony w 2015 r.

Aktualnie gmina posiada programy konserwatorskie dla czterech kapliczek przydrożnych: kapliczka domkowa w Kleczy Górnej, kapliczka słupowa św. Antoniego

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

w Wysokiej, kapliczka słupowa św. Józefa w Wysokiej, kapliczka słupowa Serca Matki Bożej w Barwałdzie Dolnym. W przypadku możliwości uzyskania środków na dofinansowanie renowacji i otrzymania pieniędzy na ten cel z budżetu (rezerwy) możliwe będzie wykonanie renowacji którejś z kapliczek.

Dodatkowo Małopolski Urząd Wojewódzki - Wydział Rewaloryzacji Zabytków Krakowa i Dziedzictwa Narodowego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego na lata 2014 - 2020 planuje złożyć aplikację o środki europejskie na rewitalizację wybranych cmentarzy wojennych z terenu Województwa Małopolskiego. Na terenie miasta Wadowic jeden cmentarz zostanie objęty ww. wnioskiem - cmentarz wojenny przy ul. Wojska Polskiego, wpisany do rejestru zabytków pod nr A-496/87. Gmina Wadowice będzie uczestniczyć w projekcie na podstawie umowy partnerskiej. Większość kosztów poniesie Urząd Wojewódzki, gmina jedynie przy organizacji zaplecza budowy, ewentualnie potem przy działaniach edukacyjno - promocyjnych.

Gmina dodatkowo planuje wspierać finansowo prace konserwatorskie i remonty zabytków również w latach obowiązywania Gminnego programu opieki nad zabytkami. Zaleca się, aby finansowe wsparcie gminy w latach 2016 - 2019 przy zadaniach z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego, w miarę możliwości, z każdym kolejnym rokiem systematycznie wzrastało do pewnego, stałego poziomu finansowania (np. procentowego udziału w corocznie uchwalanym budżecie). Pozwoli to potencjalnym beneficjentom na zaplanowanie inwestycji w perspektywie kilkuletniej (np. gdy w ciągu jednego roku nie jest możliwe zakończenie prac).

Zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami mogą też być realizowane przez instytucje kultury, które podległe gminie lub funkcjonujące na jej terenie (np. regionalne izby tradycji, domy kultury, biblioteki) w ramach działalności bieżącej. Ponadto (w zakresie ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie) gminy mogą wspierać działalność kulturalną związaną z ochroną zabytków i tradycji prowadzoną przez organizacje pozarządowe (między innymi stowarzyszenia, parafie).

Przewodniczący Rady Miejskiej w Wadowicach
Józef Cholewka

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

11. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.;
3. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach;
4. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
5. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane;
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska;
7. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody;
8. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami;
9. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej;
10. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie;
11. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach;
12. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach;
13. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej;
14. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem;
15. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków;
16. Materiały udostępnione przez Urząd Gminy w Wadowicach;
17. Materiały konserwatorskie udostępnione w siedzibie WKZ o. Kraków;
18. Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, Tom 1: Województwo krakowskie, zeszyt 14, Opracował - Jerzy Szablowski, Warszawa 1953;
19. Papieskie Wadowice, Bujak Adam, 2014 r.;
20. <http://wadoviana.pl/aktualnosci-38.html>;
21. www.wadowice.pl;
22. www.wadowice24.pl;
23. www.it.wadowice.pl;
24. www.biblioteka-wadowice.pl;
25. www.wck.wadowice.pl;
26. www.nid.pl;
27. www.nimoz.pl;
28. www.stat.gov.pl/gus;

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

- 29. www.isap.sejm.gov.pl;
- 30. www.wikipedia.pl.

12. Spis tabel i zdjęć

- 1. Tabela nr 1. Rejestr obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Wadowice;
- 2. Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Wadowice;
- 3. Tabela nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków ruchomych w gminie Wadowice;
- 4. Tabela nr 4. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków w gminie Wadowice;
- 5. Tabela nr 5. Stanowiska archeologiczne na terenie gminy Wadowice;
- 6. Tabela nr 6. Analiza SWOT;
- 7. Tabela nr 7. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr I;
- 8. Tabela nr 8. Kierunki i zadania w ramach Priorytetu nr II;
- 9. Tabela nr 9. Obiekty ujęte w gminnej ewidencji Zabytków, których gmina Wadowice jest właścicielem lub współwłaścicielem;
- 10. Rysunek nr 1. Struktura GEZ;
- 11. Zdjęcie nr 1. Bazylika Mniejsza pw. Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny, Plac Jana Pawła II 1, Wadowice;
- 12. Zdjęcie nr 2. Kościół pw. św. Józefa przy Klasztorze OO. Karmelitów Bosych, ul. Karmelicka 22, Wadowice, źródło: Urząd Miejski Wadowice;
- 13. Zdjęcie 3, 4. Kościół Zgromadzenia Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazaretu, ob. Dom Pomocy Społecznej, ul. Lwowska 31, Wadowice;
- 14. Zdjęcie nr 5. Klasztor Księży Pallotynów - Stowarzyszenia Apostolstwa Katolickiego ks. Wincentego Pallotiego - Collegium Marianum, Klecza Dolna nr 1;
- 15. Zdjęcie nr 6. Kościół parafialny pw. św. Erazma, Barwałd Dolny;
- 16. Zdjęcie nr 7. Kościół parafialny pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela, ul. Kościelna , Chocznia;
- 17. Zdjęcie nr 8. Kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca, Klecza Dolna;
- 18. Zdjęcie nr 9. Kościół parafialny pw. św. Aleksego, Ponikiew;
- 19. Zdjęcie nr 10. Kościół parafialny pw. św. Marii Magdaleny, Wysoka;
- 20. Zdjęcie nr 11. Kapliczka domkowa Matki Bożej Częstochowskiej, Babica;
- 21. Zdjęcie nr 12. Kaplica na cmentarzu parafialnym, Aleja Matki Bożej Fatimskiej, Wadowice;
- 22. <http://www.it.wadowice.pl/na-dzwonku-kaplica-loretanska-1879-r,106.html>;
- 23. Zdjęcie nr 13. Urząd Miejski, budynek dawnej szkoły powszechnej męskiej, Plac Jana Pawła II 23, Wadowice;
- 24. Zdjęcie nr 14. Zespół budynków Sądu Rejonowego, ul. Żwirki i Wigury 7-9, Wadowice, źródło: Urząd Miejski w Wadowicach, źródło: Urząd Miejski w Wadowicach;
- 25. Zdjęcie nr 15. Zespół szkół podstawowej, gimnazjalnej, ul. Sienkiewicza 9, Wadowice;

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Wadowice na lata 2016 - 2019

26. Zdjęcie nr 16. Liceum Ogólnokształcące im. Marcina Wadowity, ul. Mickiewicza 16, Wadowice;
27. Zdjęcie nr 17. Zespół dworski „Mikołaj”, ul. Błonie 1, Wadowice, źródło: Urząd Miejski w Wadowicach;
28. Zdjęcie nr 18. Dworek Emila Zegadłowicza, Gorzeń Górny, źródło: Urząd Miejski w Wadowicach;
29. Zdjęcie nr 19. Pałac z pozostałościami założenia parkowego, Klecza Dolna nr 120, źródło: Urząd Miejski w Wadowicach;
30. Zdjęcie nr 20. Zespół dworsko - parkowy, Klecza Górna, źródło: Urząd Miejski w Wadowicach;
31. Zdjęcie nr 21. Muzeum Miejskie, ul. Kościelna 4, Wadowice;
32. Zdjęcie nr 22, 23, Kamienica Gedlów, tzw. Dom Solny, ul. Kościelna 6-6a, Wadowice;
33. Zdjęcie nr 24. Muzeum - Dom Rodzinny Ojca Świętego Jana Pawła II, ul. Kościelna 7, Wadowice;
34. Zdjęcie nr 25. Kamienica, Plac Jana Pawła II 18/Zatorska 2, Wadowice;
35. Zdjęcie nr 26. Budynek dawnych koszar wojskowych, pomnik żołnierzy 12 Pułku Piechoty, ul. Lwowska 40, Wadowice.

Przewodniczący Rady Miejskiej w Wadowicach
Józef Cholewka